

8. évfolyam, 4. szám
 Felelős kiadó: Hodossy Gyula
 Főszerkesztő: Hízsnay Zoltán (opus.hizsnay@gmail.com)
 Szerkesztők: H. Nagy Péter (h.nagyp@gmail.com)
 Vida Gergely (gergelyvd@gmail.com)
 Grafikai és képszerkesztő: Juhász R. József
 Korrektor: Tóth Ozsvald Zsuzsa
 Munkatárs: L. Varga Péter (Budapest)
 Szerkesztőség: Duna Palota, Galantská c. 658/2F, 1. e. 5, 92901
 Dunajská Streda, www.szmit.sk
 Nyomta: TAMA Solutions Kft., Budapest
 Megjelent 2016 augusztusában 1000 példányban.
 Megrendelhető a kiadó címén. Regisztrációs szám: EV 3714/09

Dvojmesačník, VIII. ročník, 4. číslo
 Vydavateľ: Spoločnosť maďarských spisovateľov na Slovensku
 Tel/fax: +421/315527964, +421/911239479, IČO 30806372
 Sídlo spoločnosti: Galantská c. 658/2F, 92901 Dunajská Streda,
 Vydavateľ: Gyula Hodossy. Šéfredaktor: Zoltán Hízsnay
 Redaktor: Péter Nagy, H., Gergely Vida
 Grafický a obrazový redaktor: József R. Juhász
 Korrektor: Zsuzsa Tóth Ozsvald
 Spolupracovník: Péter Varga, L. (Budapešť)
 Redakcia: Palác Duna, Galantská c. 658/2F, 1. posch. 5, 92901
 Dunajská Streda, www.szmit.sk, E-mail: opuslap@gmail.com
 Tlač: TAMA Solutions Kft., Budapest
 Vyšlo v auguste 2016. Náklad 1000 ks.
 Registračné číslo: EV 3714/09
 ISSN: 1338-0265

Realizované s finančnou podporou Úradu vlády SR
 program Kultúra národnostných menšín 2016

szlovákiai magyar írók folyóirata

OPUS

MEGJELENIK KÉTHAVONTA
 Kiadja a Szlovákiai Magyar Írók Társasága
 Tel/fax: +421/315527964, +421/911239479

TARTALOM

Horizontok

Mesterházy Balázs: Tandori-átiratok [versek]2	
Faluci Ádám: utazás vonattal premier outlet balról, talált kép anyákkal, megálmodott, pink freud [versek]6	
Grendel Lajos: Bukott angyalok [regényrészlet]11	
Zentai Adél: Előjáték, Ennyi, Huszonöt, Kőpapír, Karácsonyi duett, Újévi szóló [versek]21	
Fekete Anna: Ha a szél, Kutyák ideje, Blau Stundén, Vasárnap, Mindig, pontosan [versek]28	
Tóth N. Katalin: A jó szomszédok, Hamvas [elbeszélések]30	
Szalóczi Géza: Jeden és Ciccó [versciklus]37	
Zalán Tibor: Bobó nagy éji vágója, 21 Zizizés [versek]44	

Talamon 50

Vida Barbara: Az írás kifürkészése: Párhuzamok Talamon Alfonz és Gazdag József novellái között48	
--	--

H. Nagy Péter: Álomciklus és optika: Talamon Alfonz <i>Gályák Imbrium tengerén</i> c. regényéről.....70	
--	--

Történelem

Baka L. Patrik: Heinrich Himmler és a náci démoni okkultizmusa77	
Dobrovits Mihály: De miért veszít a Nyugat Szíriában?.....86	

Palimpszeszt

Vrábel Tünde: Mint egy kísértethistória (Lawrence Hill: <i>Valaki ismeri a nevemet</i>)90	
Józsa Evelin: A tarlórépaszerűen bigott Fürkész (Harper Lee: <i>Menj, állíts őrt!</i>)93	
Csibrányi Zoltán: Környezetünk megismerése (Hangay György: <i>A természettudomány úttörői – Arisztotelészől napjainkig</i>)95	
Ungvári-Zrínyi Kata: Illuzórikus természet(esség): Pál Péter munkáiról [bemutatószöveg]98	

Munkatársaink100	
-------------------------------	--

MESTERHÁZY BALÁZS

Tandori-átiratok

Ívsor

Íve van az életnek. Éle van a szívnek.
Minden összefüggést így mentek. Betűnként
nagyjából mindig így megy.

A mennyezetet magasan tartom. A padlót fényesen.
Hogy írjak valami lényegtelenről. Aztán olvasom
a lényeg dől. szétesem.

Belőlem hiányzik az a komoly. dokumentációs kényszer.
Hogy a sima jelenlét vagylagossága helyett. feltétlenül
és mindig, mindent 2x.

Vérzel. Lényegtelen: „helyett”
Csak véletlen volt. Szóltak.
Jó. akkor felejthetek.

(mentek? e betűkbe fulladunk.
Megyek, mennyezek egyet.)

Imitt álom

Ma már nem is értem meg kedvenceimet, a letűnt időket.
Szépen kidolgozott, félve formázott, összegyűjtött ki-vagy-iságom.
Ha kéred, és kell, újrajátszom. Jó nekem. Imitt álom,
amott várom a halandóságtól a végtelent. Hol a valóságom? összerakom,
szétszedem, ez az én halálom. jár a két kezem a repertoáron,
ahogy kívánod, én úgy csinálom, újra meg újra elmesélhetem,
a megélést elmondhatóságra cserélem, elcsereberélem...
a mindig „ugyanazt”... és ahogy megpróbálsz megtalálni,
már csak ez a lyrical ballaszt nyomja ritmikusan vérző szívedet.
Betűkben zörögnek finoman az ágak és én eltűnök (írhatnám hirtelen,
akár valamiféle vadnyom, de a sok nem-is-voltban nem nyom semmi
súlyosan a latba) számos megengedhetetlen alakba'. tűnök. tehát el.

több példányban (2)

Mi volna az? Hisz semmire se vágytam.
Nem nagyon voltak kézzelfoghatók.
Talán (őszintébben) csak annyi volt,
hogy ha-már, akkor kicsit több példányban

éljek. Ebben a nyilvánvalóságban
minden ennél konkrétabb akciót
odahagytam. némiképp igazolt
is a világ e pazar hiányzásban...

Most ha megtudom, mire jutottam
bánat szedi szét eszemet. öröknek
hitt kincseimet elpazaroltam

a „csak nem meghalni akarok”-ban
most könnyezve hallgatom, hogy zörögnek
a száraz ágak egy volt vadonban.

TD és a különféle „M”-ek

I.

Bólints csak annyit, hogy „M” – :
bízd rám, én majd megkülönböztetem, az egyik M-et ebbe
úgyis én adom. (olyan jó a szöveg, hogy már csak megbonthatom.
mondhatom. esetleg, újra, ahogy szoktam. mondatonként szétszálaztam,
összefogtam a legszebb részeit olyan felelőtlenességgel hordtam – akár
gyermek a homokot – össze, szerte, széjjel és magamon,
jó néhány éjjelen és nappalon át, hogy az már igazából nem is
az én hangulatom) EM 3 volt, én éppen csak 2, a zavarom sem múlt
még el, hogy hogyan volt egykor? (ha volt kezdete, biztos lesz majd
vége) Felteszem a kérdést: Belekezdjek-e egyáltalán? vagy végre?
(nem, ez egy ósdi fordulat)... Maradjon ez: mindhalálig maradtam. Oly számos
megengedhetetlen alakban imitáltam, akármit csináltam, kiváltam
vagy meglettem éppen a sorban egyszerre mennyi a szólam, (The Real Slim Shady)
ha szó van rólam (és legyen annyi elég, most még kissé személytelen is voltam),
valóban: vállalhatóbbat nem lehet azóta sem.
The Way I Am – én vagyok az út, az igazság az, amikor élek, szanaszét szórom
magamat, a kincseket, meg amit csak érek, elsajátítok és félek, sporadic
thinkerként lépek, na, még egyet, előre, szóltam: túl messze mentem, de nem
jutottam sehova, csak megbontottam a valómat, és most tessék: az amottban lehet élni,
úgy mesélni, ahogy minden lehet. – Ez rá vall! – Kire is?
Félig arccal megyek, félig háttal. Az odaáttal már régen nincsen dolgom.
Az ittléttel is egyre kevesebb. (... tessék a dolgok leszorítására koncentrálni!)
Fontolgatom, tudok-e valami jobbat, de nem
nagyon lehet. Ami kellene nem maradhat velem. Nem maradhat végül. Elég
vékony az árnyék, ami (afféle elfogadhatatlan befejezésül) a dolgok közé ül.

II.

Sehol nem maradtam sokáig. Na nem mintha mindig
csak úgy ebbe-abba belekaptam volna (bármit meg aztán pláne soha).
Volt néhány igazán kifuttatott gyakorlatom. de hogy az életet (milyen
kis élet!) egy darab kiteljesedésre pazarolhatom, megrémített. nem tagadom,
nem hiszem, hogy nem veszíthet egynél többet senki (ebbe érdemes volna
jobban belemenni), ha pedig igen, akkor az úgy mekkora játék, mennyit lehet
fogni, ahogy a szívjáték beledobog a végbe (mondanám, hogy nem valami kiteljesedésbe,
de mégiscsak itt valami olyasféle áll elő) és fordulok és kitérek a minden elől, ha már
végre ez is megvolt (meg is lesz még párszor, most akkor egyelőre ennyit csak
Lovasi Andrástól, ezzel kapcsolatban az egyetlen jó tanács is így hangzik: – Lépjél csak szépen
tovább egyet máris!), ha egy alakom lehet csak, az, ha kérhetem egy félbemaradásra
váró katedrális legyen! Légyen! ezen a kis semmiségen már gondolom
nem veszünk most össze. Rámegyünk (egészen és szó szerint) az eszméletünkre,
többet tenni már nem nagyon lehet, esetleg hátha (mi van, ha mégis lehetett volna?
mindegy, ne nézz hátra), szóval: hátha nélkülük csak én nem leszek. vagy nem egészen.
ugyanaz. Az odahagyott dolgok (lásd megint, katedrális) mondd, mégis mikor vannak készen?

Imitt álom (remix)

Imitt álom, amott játszom,
könnyű kézzel, úgy csinálom,
halandóságból van
a repertoárom. Összerakom,
szétszedem néha el is zárom
a végtelent. az úgylis csak nekem
van néha, az egyebet újra meg újra
elmesélheted, hogy amikor velem
voltál, annyi játék közt, bizony,
nem találtál. semmilyen „ugyanazt”.
a megélést elmondhatóságra
cserélted. ez a lyrical ballaszt
nyomja ritmikusan vérző
szívedet. Imitálom,
olyat játszom, kicsit, ha enged,
józsefattilázom. jó nekem.
mozgatom a kezem. a repertoáron.

utazás vonattal premier outlet balról

a legegyszerűbb kifejezés talán az
»elvágyódás«
logisztikák panelkonténeireivel teletömött
domboldalak között
visz a vonat
csak úgy és nem utánad

túl sok lakó túl kevés helyen
a búbos pacsirta szelleme áll az égben és
üzenget egyre és üzenget végtelen

a lélekvesztők kikötöttek
a céltalan testek a folyamatos utasfélék
a hajóhídon át a partra ömlöttek

legelőbb
megették a pacsirtát majd befalták a partot

talált kép anyákkal

télvégi szilvafaág bökke szürke ég
fekete-fehér fényképen látszó szürkesség
hideg lehet
fáznak
ahogyan elnézem ez egy
hideg kép

virágmintás vastag szoknya sötét harisnya
áll osváth évi a kocsinyomban
bokáig az univerzum és hideg van
mellette az asszony

Fotó: Hegedűs Gyöngyi

gyerekkel a karján két dacos mondaton állva
a gyerek
fehér gyapjúsapka kabátka sál
magas szárú cipőbe tűrt nadrágban
életében először láthat valamit
elnézem hogyan tanulmányozza

a kabátzsebben elporló darázs a nyárból
ez az igen lánykori neve
az oltár ravatala előtt
az asszony fülbevalójának megtört ívén csillag

szőlőkarók kétoldalt
a háttérben a ház amit majd elkótyavetyél
az ostoba jövendő
a ház az ég aljánál és a karóknál magasabban
a szilvafára lát fekete és fehér
ott lesz majd nemsokára a vashordó
benne víz rajta deszka és permetező
ott lesz majd az árnyék is nemsokára
a kép alján a fénykép kérdőjelének árnyékában

a kép készítőjének árnyéka a földre simul
a többi árnyékkal párhuzamosan
a gyerek szeretné ezt az árnyékot megérinteni
felvenni a földről
bevinni a konyhába

az öreg kodak fekete doboza
az árnyék kezében
hideg lehet
fázom amikor ezt nézem

megálmodott

legnagyobb madár a hajnali sziklákon
régől széttárt szárnyadat
most engedd le

sehol senki
egyedül vagyunk még
az utakon párhuzamos fények
csak én látlak ha leeresztett szárnyad alá
bebújtatod a fejed
bújtasd fejedet a szárnyad alá ma hajnalon
legnagyobb madár

új álmok kellenek megint
álmodd meg őket most
a régiék elégtek
por lett az álmodókból is
por a muzsikából
az érintések pora az élet járdáját
borítja be ameddig ellátsz álmodban
és elláthatsz ébren is

az élet járdáját a harctalan nemzedék
olvasta le az *úton* borítójáról egykoron
a harctalan nemzedék elillant
lidércek maradtak a lápon
és roncsok a járdákon és illanás
egy fészkebe mocskoló világban
fellobbanó lidérckék fény

lidérckék fényben látszol
a lassulva utazó hajnali sziklákon
legnagyobb madár

pink freud

álmomban vénuszon blue jeans van
ezt hallom ébren az álmomban

berendezkedünk majd itt élni
aki a tűz köré közénk telepszik
néha maroknyi csillagfényt hintsen oda a többire

nem létezik majd semmi felesleges
a demokratikus uralkodó
kerekes trónján világgá ment rég
vitt minden megjósolt előzetest
lecsorgott a folyón az erőszak edényéből a
mosogatólé

mi lenne ha minden így maradna
egyszer ezt kérdezed tőlem majd éjszaka

sok szörnyű év
az lenne valószínűleg
előz meg az éjszaka

sok szörnyű év és utána
nyilvános fejvesztés vasketrecben eleven tűz
és vénuszt elkapják a vadkanok

menekülj a fákon át
fuss ahogy a lábad bírja menekülj innen
felperzselt föld lesz itt halottak a hamuban
mind halottak akik ismerték a csillagfényt

mind azok akik így elfogytak ott
eladó üresség vákuumcsomagolásban
lélekvesztők irányba állítva
zsúfolásig elveszettekkel

álmomban vénuszon blue jeans van
és nincs menedék álmomban

Archiboldo sashimi, akció, Re-Modernologio, phase 2, 2011, Aomori Contemporary Art Centre, Aomori, Japán

Bukott angyalok

(regényrészlet)

8.

Az nem úgy volt, mondta Lőrincnek, hogy a „nirvána” csak úgy bekopogott az ajtón, és közölte, hogy itt van, s a világ fenyegetően magaslott előtte, mint egy fal, ami olyan magas, hogy lehetetlenség átugorni. A nirvána lassan jön, mint valami daganatos betegség – már itt van, és az ember még nem is tud róla. És sokáig nem tud róla. Valami daganat a testben, apró, mint egy légy vagy hangya, ráadásul betokozódik. Ébren van, de még alszik. Van, akiben egy évtizedig is alszik, a jámbor ember nem tud róla, eszik, üritkezik, vidám, vagy éppen ellenkezőleg, szomorú – szóval ahogy múlnak az évek, úgy keríti hatalmába a nirvána, hogy semmit nem vesz észre. Véletlenül nevezni a baljós jeleket, igazán emberi tulajdonság, és persze hiba. Tocsek a nirvána felé csúszott. Lassan, de végül is visszafordíthatatlanul.

És aztán jött ötvenhat. Egy földrendéssel jött Dunaharasztiiban, már februárban, és a huszadik kongresszussal meg a dunai árvízzel. Tocsek épp akkor került vissza Pozsonyba a kora tavaszi árvíz idején. Szóval valahogy különös módon kezdődött ez az év, nem úgy, mint más évek. Lelkesedés és letargia váltották egymást Tocsek lelkében. Janák még a börtönben volt, szóval a gyötrelém és a kín, meg a megnyugvás és a beletörődés váltakozva telepedett rá, mint a zenit és a nadír. Volt, hogy elhítte, hogy Janák áruló és kém, volt, hogy erős kétségei voltak afelől, hogy valóban kém-e és áruló. Közben lezajlott a szovjet párt huszadik kongresszusa, és lassan megmozdultak a vizek, a jég megvékonyodott és egyre több helyen megrepedezett, és Tocseket újra megkísértette az eszme, újra, ha óvatosan is, de hitt az eszmében, és nem hitt a nirvánában. De azért az már nem úgy volt, mint azelőtt... Újra hitt az ideában, de már nem úgy, mint húszéves korában, hogy a hit és a lényeg egybeesett. Akart hinni az eszmében, és ez az akarás új volt, mert le kellett küzdenie a nem akarást. Ez azelőtt nem volt. Lőrinc nem értette egészen pontosan, hogy mit ért ezalatt, hogy a hit egybeesett a lényeggel. Tocsek csak mosolygott, és összeráncolta a homlokát. Mindig összeráncolta, ha nem tetszett neki valami. „Az az igazság, hogy már nem eléggé hittem az eszmében. Harmincévesen már több a tapasztalata az embernek. Szóval hittem is meg nem is. És itt volt a Janáknak az esete is... Nem igazán volt a meggyőződése, hogy gazember. Én túlságosan jól ismertem

öt. Egyszerűen lehetetlen volt, hogy gazember legyen... Szóval már csak hinni akartam az eszmében, de a lényeg, az emberi intuíció, ellentmondott neki... Persze a huszadik kongresszus megcsillantotta a reményt. Újra megerősített az ideában. De azt már nem felejtettem el, hogy van egy árnyékosabb része is a dolognak. Ezt húszévesen még nem tudtam.”

És a nyár még alattomosabb volt, valami, ami az ember tehetetlenségére utal. Arra, hogy rossz esetben ki vagy szolgáltatva az elemeknek, s ezen azt értette Tocsek, hogy nem tehetsz ellenük semmit, mert a személyes hatáskörödön túlvannak. Ilyenkor lesz az ember fatalista. A nyáron a kislfia megbetegedett. Egy hónapig lázas volt, pontosabban, hőemelkedése volt, és megvizsgálta három orvos, és hárman háromféle magyarázatot adtak a betegségére – mondhatni úgy, hogy találmra, mert nem tudták a hőemelkedést megmagyarázni. Tocsek legszívesebben szélhámósoknak nevezte volna őket, de ugyanakkor tudta, hogy az orvostudomány bizonyos esetekben csődöt mond. Ez az eset forgott fenn, csak az orvosok szégyellték bevallani, hogy az orvostudomány is tudomány, tehát bizonyos határokon belül nagyszerűen működik – de csak bizonyos határokon belül. Aztán szeptemberre a hőemelkedés elmúlt, anélkül, hogy rájöttek volna a magyarázatára. Tocsek ismét rájött, hogy bizonyos tekintetben tehetetlen, amit jobb híján sorsnak nevezett el. A sors nem az élet, több és kevesebb is annál, a sors, mondhatni, íródik, függetlenül attól, hogy Tocseknek jókedve van-e vagy rosszkedve, őszinte-e vagy hamis, romantikus-e vagy realista. Antinak (a gyerekének) hőemelkedése volt, s nem jött rá az orvostudomány az okára, mert az orvostudomány emberi tudomány és nem isteni. Persze Isten nem létezik, ezt Tocsek is tudta, illetve hát nem egészen, mert Anti hőemelkedésében, ha úgy tetszik, Isten ujját látta, azét az Istenét, aki nem létezik. Juditnak valamivel könnyebb dolga volt. Ő imádkozott. És az ima segített. Az Isten megkönyörült rajta, és elűzte az Anti hőemelkedését. Judit úgy meg volt győződve erről, mint ahogy a fa is bizonyos tömegnyomásra eltörik. Tocsek azonban hoppon maradt. Ha nincs Isten, mert a marxista meggyőződéséből kifolyólag nem lehetett Istenben hinni, akkor mi az oka a csodának, vagy minek nevezze? Hát a sors. De mi az a sors? Csak nem mindenáron Istenhez van köze? Az Istent kidobod az ajtón, s akkor, úgymond, az ablakon jön be? A sors azonos az Istennel, csak erőnek erejével másként nevezzük? A fatalizmus már félig-meddig Isten-hit? Tocsek nem mert belegondolni, mert a belegondolás összezavarta volna a szépen felépített „ideáját”. Mégis arra a következtetésre jutott, hogy a legnagyobb szerencsétlenség és a legveszélyesebb dolog az emberre nézve a független gondolkodás. Egyelőre, hogy úgy mondja, függő akart maradni.

De ötvenhatban először hallgatta meg a Szabad Európa Rádiót. Ez még a tavasszal történt, mivel az egyik ismerősétől megtudta, hogy a rádió ismerteti Hruscsov titkos beszédét. De a zavarástól nem lehetett hallani csak néhány szót és mondattöredéket. Utána kiment a városba. Este volt, még nem nyár, de a tavasz már bimbózott, és úgy járt az ismeretlen emberek között, mintha mindnyájukat elárulná. Izzadt és folyton a zsebkenőjét vette elő, mint aki csurom vizes lett a beszédétől, amit tulajdonképpen nem is hallott. De hát az Isten – a nem létező – lenézett a magasból, és csóválta a fejét. Ejnye, ejnye, mondogatta, hogyan sülyedtél ilyen mélyre? Most már legszívesebben kitérőlt volna az emlékei közül a mai délutánt, de már nem lehetett. Azonkívül azt is tudta, hogy a mélyre sülyedésnél van még mélyebb is, mintha tőzegen járna és még mélyebben hatolna be a mocsárba.

Igen, különös nyár volt, és még különösebb őszi lett. Vannak pillanatok, amikor fölfordul az egész világ, mint, mondjuk, ötvenhatban, vagy hatvannyolcban, vagy nyolcvankilencben. Tocsek egy pillanatra elhallgatott. Sokat elárult, hogy nem nézett egyenesen

Lőrinc szemébe, pontosabban a szemébe nézett, de nem Lőrincet látta, hanem egy fantomot Lőrinc háta mögött, talán saját magát látta harmincévesen, s ez a fantom oly idegen volt a számára, hogy alig ismerte föl.

– Október megváltoztatott – mondta. – Nem azonnal. De az eszme léket kapott. Ha a hajó léket kap, nem azonnal süllyed el. Emlékszem a Titanic-filmre. A Titanic nekiütközött a jéghegynak, de a bálozók csak egy koccanást éreztek, és a zenészek is tovább játszottak, mintha nem történt volna semmi. A Titanic csak órák múlva süllyedt el.

– Értem. Vagy nem értem. Ezek szerint az ötvenhatos forradalom változtatott meg? De Tocsek intett a fejével, hogy azért ez nem ilyen egyszerű.

– Hát akkor micsoda? – kérdezte némileg ingerülten Lőrinc.

– Nem megy az egyik napról a másikra – figyelmeztette Tocsek. – Az biztos, hogy az ötvenhatos forradalom döntő lökést adott neki. Először ellenforradalomnak gondoltam. De a gondolat más, és a hit is más. A hit pedig az volt, hogy forradalom volt. A hit pedig erősebb, mint a gondolat. Gondolni bármit lehet, szabadon, még azt is, hogy kétszer kettő az bizonyos esetekben öt. De hinni csak egyféleképpen lehet. Szóval ötvenhat megváltoztatott, de ez lassú folyamat volt.

Egy biztos, mármint Tocsek szerint, hiszen Lőrinc nem ellenőrizhette minden kijelentését. Egyébként is gyerek volt még, és nem is ismerte Tocseket. Szóval Tocsek szerint az ellenforradalom szót soha ki nem ejtette. Az ötvenhatos események – ez volt az úgynevezett kompromisszum. Amikor november 4-én másodszor is bejöttek az oroszok, valami végleg megtört benne. Valahogy úgy érezte, hogy valami meghal benne. Már nem hitt az eszmének? Tulajdonképpen eszme és valóság kettévált, de eleinte úgy gondolta, hogy ideiglenesen vált ketté, majd úgyis összeforr? Nem jött be a számítása: a valóság győzött az eszmén. „Bejártam az üzembe, elvégre igazgató lettem volna, vagy micsoda – mondta némi gúnyjal. – Elvégeztem a munkám, mint más esetben. De a gondolataim másutt jártak. A meghalás körül jártak, és most ezt szimbolikusan értem, mert persze egészséges voltam, mint a makk. Az eszme haldoklott bennem, ami legalább olyan fontos, mint hogy a vércukroddal vagy a vérnyomással is rendben legyen minden. De a vércukrom és a vérnyomásom rendben is volt, csak az eszme haldoklott. Ültem a fotelomban, és egyszerre az az érzésem támadt, hogy minden hiábavaló volt. Az idea csak idea, semmi több. Aztán mégis megerősítettem magam. Az idea mégiscsak idea. Vagyis küzdeni kell érte. Valami hasznos mégiscsak volt a magyar forradalomban. Már lehetetlen ezerkilencszázötvenhatból ezerkilencszázötvenet csinálni.”

Lőrinc viszont úgy látta, hogy Tocsek ismét illúziókba kapaszkodik. Egyébként ezt Tocsek maga is elismerte. „Egy évtizedig lebegtem a megmondás kényszere és jobb hallgatni, mint fejfel menni a falnak között.” Na persze azt Lőrinc is tudta, sokkal később ő is találkozott ezzel a problémával, és szégyellte bár, de kényelmesebb volt hallgatni és képmutatni, mint vállalni a kellemetlenségeket. Az ötvenhatos orosz beavatkozás alapjaiban ringatta meg a kommunizmus iránt elkötelezett Tocsek magatartását. Persze ez lassan ment, túlságosan lassan... De visszacsinálni nem lehetett. Az eszme haldoklása olyan, mint a rákbetegség. Fékezni lehet, de leállítani már nem sikerül. Ráadásul Janák is kiszabadult, 1960-ban. Majd egy évtized után az első találkozásukra a Luxor-kávéházban került sor. Tocsek bizonytalanná vált, Janák amnesztiája ugyanis váratlanul érte. Az elmúlt majnem tíz év alatt távolra került tőle, mint aki meghalt, vagy évek óta kómában fekszik. És mégis elhatározta, hogy, lesz ami lesz, elmegy a Luxor-beli találkozóra.

Szeptember vége volt, olyan szeptemberé, amely hirtelen, néhány napra, november eleji időt mutatott: Tocseket rákényszerítette, hogy rendesen felöltözzön, s még ballonkabátot és sapkát is fölvegyen. A ballonkabátban és a sapkában úgy nézett ki, mint egy

síedző, aki a Magas-Tátrából véletlenül Pozsonyba keveredett. A Luxor-kávéház az első emeleten volt, kissé túl csicsás a múmárvány asztalaival és a boldog békeidőkből itt maradt pincéireivel, akik sehogy sem passzoltak a múmárvány asztalokhoz. Viszont hatalmas ablakok néztek ki a főútra, melyen két-három percenként villamosok dübörögtek egyrészt az állomás felé, másrészt a külvárosokba. Nos hát, igazi idill volt, egy hétköznap a többi hétköznap között. Később csodálkozott, hogy azonnal fölismerte Janákot, holott alaposan megváltozott. Lefogyott, őszbe csavarodott a haja, és az arcán megjelentek a ráncok, még hozzá egymillió ránc. Janák nem volt jókedvű.

– Semmit sem változtál – mondta. – Legfeljebb egy kicsit kövérebb lettél.

Most mit mondhatott Tocsek? Azt mégsem mondhatta, hogy Janák semmit sem változott. De néhány év múlva, ahogy rendbe tette a dolgokat maga körül, és ugyanúgy néztek fel rá a hajdani ismerősök és barátok (ha ugyan barátságának lehetett nevezni az álszent barátkozást – de mindegy), mint negyvenöt után, az első években. A ráncai is kisimultak, már nem millió, hanem csak egy-két ránc szabdalta az arcát, a legmélyebbek, amelyek a legsötétebb börtönt juttatták eszébe, amikor már úgy tetszett, el lehet feledni az egészet. Egyszer azt mondta:

– A múlt, akarod vagy nem akarod, közbelép. Akkor is, amikor nem számolsz vele. Hiába menekülsz előle, megtalál a föld alatt is.

Hát ezt Tocsek megúsza. De Janák visszatérével sosem tudta, hogy mi a teendő. Föltételezte, hogy őt, Tocseket, nem tartja árulónak, de, talán azt sem felejtí el, hogy szerencsés volt, hogy megúsza börtön nélkül. Janák nem volt bosszúálló, de gyanakvó volt, és a gyanakvás előbb-utóbb bizalmatlanságot szül. Lőrinc, ha nem is tett rá közvetlen utalást, érezte, hogy Janák bizalmatlan iránta. A régi bizalom, a negyvenöt utáni, sosem tért vissza.

A börtön nem házasságkötő terem – mondta egy másik alkalommal.

Tocseknek már az első alkalommal kicsúszott a száján az a kérdés, amelyről tulajdonképpen nem akart beszélni, illetve beszélni akart, csak máskor.

– Megkínoztak? – kérdezte.

Janák ránézett, mint aki nem érti pontosan, hogy milyen kérdésre kell válaszolnia. Jó fél percbe telt, amíg összeszedte magát.

– Miért? Akkor megkönnyebbülnél? – válaszolt élesen, és Tocsek tudta, hogy nagyon elhamarkodta a kérdést. – Megtörtént. Hogy kínoztak-e vagy nem, teljesen mellékes.

– Bocsánat – mondta Tocsek. – Nem akartam bizalmaskodni.

Janák végre elnevette magát.

– Hogy te milyen hülye vagy. Semmit sem változtál – És ezt nem megbocsátóan mondta, hanem egyfajta tudálékossággal és fölénnyel, ami Tocseket kihozta a sodrából. De inkább hallgatott.

Nem lehetett könnyű Janákkal, jegyezte meg Tocsek, inkább megértően mint támadólag. A megértés persze a majdnem tízéves börtönnek szólt. Akárhogy is számította, egy tízéves börtön megváltoztatja az embert, és nemcsak fizikailag, hanem mentalitásában is. Tíz év börtön után hamarabb lesz depressziós az ember, sőt, a depresszió deformálódásba is esik – az ember elfelejtí, hogy biztos talajon áll. Vagy éppen nem fordítva? Aki úgy véli, hogy biztos talajon áll, tulajdonképpen becsapja magát. Az ember úgy megy a börtönbe, mintha a kivégzőosztag előtt állna. Vagy meghal, vagy deformálódik, főleg tíz év után. Tocsek úgy vélte, hogy Janák a deformáció különleges esetét választotta. Ő úgy volt deformált, hogy változatlanul hitt a szebb jövőben, ami a legjobb esetben is gyermek volt. Persze a hatvanas években még sok illúzió keringett a férfi és női agyakban, még úgy tetszett, megváltoztatható a világ, csak erős akarat kell hozzá. Tocsek

is egy pillanatra elhitte ezt, amikor nagy garral és dühvel megpróbálta elkergetni a kétségeit. De ez egyre nehezebben ment neki.

Egyszer, valamikor a hatvanas évek közepén, azt mondta neki Janák: – Mondani bármit szofisztikáltan is lehet. Nem történik semmi, hiszen olyan, mint a füst. Elszáll, nyoma sem marad. De cselekedni az más. S a legtöbbször a cselekvést csupán a másik félreérése okozza. Az ember nem tudja, hogy most nevéssen-e vagy pedig sírjon.

De ezt, sajnos, nem árulta el, hogy hogyan, és főleg, hogy mire gondol. Igen, Tocsek számára maradt a szkepszis, a „gondolkodás lehetséges” és az illúzió között. Nagyon meggyötörték ezek az esztendőik.

9

A politika pedig nem a „gondolkodás lehetséges” és az illúzió közötti választás lehetőségén múltott, ennél sokkal egyszerűbben működött, mondhatni gyakran erkölcstelenül. Tocsek sokban igazat adott arra a kérdésre vonatkozóan, melyet egy filozófus – már elfelejtette a nevét – az erkölcsös erkölcselenségnek nevezett. Gyakran érezte úgy, hogy erkölcsösen cselekszik, a marxista erkölcs nevében, de az erkölcsös cselekedetek összege mégis gyakran cinizmusba, magyarán, erkölcselenségbe fut ki.

Egy alkalommal megosztotta a kétségeit Janákkal, de Janák rövidre zárta a feleletet: – A marxizmusnak semmi köze az erkölcsösséghez. A marxizmus több mint tudomány. A marxizmus világnézet. Ha egyszer marxista a világnézeted, akkor az erkölcs is igazodik a világnézetedhez. Különbön erkölcs önmagában nem létezik. Olyan, mint az élet önmagában. Semmit sem ér. Az élet a cselekedetedtől lesz konkrét.

Tocsek nem értette, s inkább hallgatott, jobban mondva, fejbólintásokkal igyekezett megerősíteni azt, amit nem értett.

– Még mindig belekevered a vallást a marxista világnézetedbe – mondta Janák jóindulatúan, de feddően.

– Hát igen. Még fejlődnöm kell – mondta epésen Tocsek, Janák pedig grimaszt vágott.

– Hát igen. Fejlődnöd kell, de nehoggy visszafele fejlődj.

Pedig a hatvanas években megváltozott sok minden. Észrevétlen volt a változás, jobban mondva egy hosszú folyamat volt, amely nem a végcél felé vitt – tudniillik a kommunizmus megértésé felé –, hanem mindenféle kanyarokat vett, úgyhogy könnyű volt eltévedni benne. És ez nemcsak Tocsekre vonatkozott. Janák is olykor eltévedt, bár bizonygatta, hogy az ellenkező irányban halad, hogy azelőtt dogmatikus volt, szemellenzős, a fáktól nem látta az erdőt stb. Az akadémia filozófiatudományi intézetében helyezték el, mondhatni csöndben rehabilitálták, ezt Janák úgy fejezte ki, hogy „megvettek azok, akik hajdanán elárultak”. A csöndes rehabilitáción pedig csöndben röhögött, de kifelé, a párt és kormány felé, meglehetősen hálát mutatott. No – bizonyos kétszínűség jellemezte, és ezt Tocsek annak tudta be, hogy a börtöntapasztalatok után sokkal óvatosabb lett.

Azokban az években (a hatvanas évekről van szó) gyakran találkoztak. Néha-néha ellátogatott Tocsekhez is, és Tocsek néha-néha fölkereste Janák legénylakását, mely sötét volt, hideg volt és valami furcsa szag terjengett a lépcsőházban, olyan, mint a megkőzódött, öreg húsé. Nem szívesen járt ide. A Heyduk utcán, ahol Janák ideiglenesen lakott, éppen a rákkórházzal szemben kapott egy szoba-konyhás lakást, s az ablakai éppen a rákkórházra néztek. „Ha rákom lesz, csak átmegek az utca túlsó felére” – mondta meglehetősen cinikusan és vidáman, mintha sejtette volna, hogy sosem lesz rákja, inkább máshogy pusztul el: infarktuszban vagy agyvérzésben, vagy, mondjuk, elüti egy

teherautó. Szóval a leggyakrabban kocsmában találkoztak, jobban mondva borozóban, ahol le is lehetett ülni. Az titkosrendőr, meg az is, mondta elégedetten, mert a titkosrendőrök kódját már megfejtette: ballonkabátban voltak, újságot olvastak, és a szemük járt, mint a motolla, pedig nagyon igyekeztek szerény újságot olvasónak kinézni. „Már tíz méterről megismerem őket” – mondta, és egy lesújtó grimaszt vágott. Nyugodt volt, mint aki jól ismeri a titkosrendőröket, hiszen volt alkalma bőven elsajátítani a titkosrendőri szavakat és gesztusokat, melyeknek fenyegető éléből mára csak a fenyegetés maradt, ugyanis megváltozott a légkör, s puhább lett az elnyomás. A titkosrendőrök kellemetlenek voltak, mint a svábbogarak, de már nem bántottak senkit sem. Néha a borozói titkosrendőrnek intett is: „Hello, itt vagyok, túléltem a poklot is...”

A hatvanas években ismét közel kerültek egymáshoz, a hatvanas évek Janák számára bizonyos értelemben a csúcs volt: a bölcsességgel kevert iróniának az a csúcsra járatása, amely olykor cinizmusnak nézett ki – legalábbis a hívő ember számára. A vallási fanatikusokat és a materialista fanatikusokat egyaránt fölháborította. A hatvanas években Janák a legkevésbé volt álszent, és ezt az emberek többsége nem szívelte. Ugyanakkor nem adta föl az elképzelését, hogy eljön az az idő, amikor egyensúlyba kerül a tapasztalat a valósággal: magyarán egy olyan ideális állapot, amely leginkább a reneszánsz kori emberre volt jellemző. A reneszánsz kor Janák számára a boldog ember kora volt – a rossz nyelvek szerint fogalma sem volt a reneszánsz korról, s csak ábrándozott. De Tocsek nem így gondolta. Az ábrándozás nélkül az élet sivár, mint egy kősvatag. Az ábrándozás nélkül az élet már félig halál. Janák viszont az ideáival közelített a reneszánsz kori emberhez, úgymond, a kommunisztikus embert a reneszánsz kor egyenes folytatásának látta – legalábbis a hatvanas években. Hogy tévedett? Tocsek persze a tudata mélyén sejtette, hogy téved, talán ezért ásta el a tudata mélyére. Egyébként is: a hatvanas évek optimizmusa világszerte diadalt aratott, most már úgy mondaná, hogy pirrhuzsi győzelmet, hiszen ami utána következett, maga az összeomlás volt. Egy illúzió vége. De a hatvanas években Janák is, Tocsek is majdnem boldogok voltak azt hívén, hogy ez az illúzió hamarosan valósággá fog válni. Ennek az illúzióknak a kiteljesedése ezerkilencszázhatvannyolc volt. A döntő év, amikor az események váratlan és kiszámíthatatlan fordulatot vettek... De hol volt a reneszánsz ember? Hamarosan kipukkadt, mint egy lufi.

*

Nem úgy indult, mint a nomális évek általában, az újévi koccintáshoz valami éppen betelt várakozás csatlakozott – mondhatni, éppen betelt a pohár, a tisztviselőtől a vasutasig, a nyomorgó utcaseprőtől a híres zeneművészig, mindenki változást várt az újév hajnalán. És ez a változás már január 5-én megérkezett a kommunista párt új vezetőjének személyében. A kommunista párt új vezetője a régi apparátus embere volt, a vasutas vagy a zeneművész eléggé szkeptikusan fogadta, mondhatni némi csalódással. De azért a várakozás mégsem múlt el. Tocseket is és Janákot is feldobták az események, egyrészt mert járatosabbak voltak a politikában, másrészt szinte kiáltott a változás után jóformán az egész ország. Janák pontosan megfogalmazta az események menetét már február végén:

– Az biztos, hogy új erőre kap az eszme. Lehet, hogy katasztrófális az eszme megújítása. Ne feledjük el, hogy új úton járunk, amely lehet, hogy a pokolba visz bennünket.

Tocsek némi aggodalommal kérdezte meg:

– Még nem siettünk el semmit sem. Vagy igen?

– Új úton járunk, ez helyes. Másfelől én nem akarok újra börtönbe kerülni. Azt nem élném túl.

De márciusban és áprilisban az események olyan mértékben magukkal ragadták, hogy azt az illúziót keltették nemcsak Tocsekban, hanem Janákban is, hogy Csehszlovákia írja az új történelmet, az oroszok és az amerikaiak lemaradtak, és csak bosszankodva bámulják. (Pedig ez a legnagyobb önáltatás volt. Bosszankodni ugyan bosszankodtak, de a bámulat helyett az oroszok már májusban készek voltak beavatkozni.) Tocsek is lelkes volt, de a lelkesedését mérsékelte az újabban föllángolt szlovák nacionalizmus, melyről Janák azt mondta: pici ügy, majd lenyugszanak a szlovák nacionalisták. Tocsek erről másként gondolkodott, mint kiderült, mélyebben és reményt vesztesen, de ez már csak három-négy év múlva derült ki, amikor már nem Janák mellett állt, hanem Janákkal szemben.

Hogy milyen a nemzetükhöz való viszonyuk, az előbb Tocseknél derült ki, méghozzá váratlanul, derült égből villámcsapásként. Július közepe volt, hideg volt és rendületlenül esett az eső, Tocsek az utcára sem ment ki, hanem lámpát gyűjtött, és olvasott valami félszemetet, mert az a könyv elsőrangúan megírt, melodramatikus bestseller volt. Az elválása után a Bástya utcában lakott földszinten egy kétszobás lakásban, és ez az utca olyan szűk volt, hogy borult időben kénytelen volt használni a lámpát, ha, mondjuk, nem akart elaludni. Délután három óra körül járt, amikor csöngettek. Meglepődött, mert az elválás után nem járt hozzá senki sem. Kerülték, mint valami bacillushordozót.

Egy ismeretlen asszony állt a kapuban, kendője alól céklavörösre festett haj kandikált ki szemérmetlenül, legalábbis Tocsek első benyomása ez volt. Festi a haját, gondolta meglehetősen becsmérlően, és a száját is rúszozza – olyan, mint egy kurva. A nő bemutatkozott. Kálmán húga volt. Kálmáné, aki huszonhárom évvel ezelőtt veszett el örökre. Veszett el? Megölték, mint valami birkát. Meg sok mindenkit megöltek a cseh katonák, mint valami birkákat. Tulajdonképpen ő is kiszemelve volt, és tulajdonképpen Janák mentette meg, máig sem tudja, hogy miért. Kálmán húgának a látogatása mérhetetlenül zavarba hozta. Kálmán mesélt róla, de ez olyan régen volt, egy más világban, amelyhez már semmi köze.

– Beenged? – kérdezte Kálmán húga.

Tocsek szabadkozott, hát hogy a csudába ne engedné be, csak a folyosón sötét van, meg kell gyűjtani a villanyt, és a szobában... hát a szobában egy kis rendetlenség van.

– Milyen szép lakás – mondta Kálmán húga, csak hogy ez a lakás egyáltalán nem volt szép, csúnya volt, mint az ördög előszobája, és sötét volt, akár egy barlangban. Tehát Tocsek arra a következtetésre jutott, hogy a Kálmán húga vagy gúnyolódik, vagy hibbant. Volt valami negédes a hangjában, amitől a hang furcsa gellert kapott, magyarán, nem tudta, hogy most gúnyolódik-e vagy komolyan mondja, amit mondani akar, például a szegénységről, a libákról, amit gyerekkorában minden nap őrzött, a férjéről, akinek megbénult a bal lába, a szomszédasszonyról, akit megöltek, és a postásról, aki olyan gyorsan beszélt, hogy csak minden negyedik szavát lehetett érteni. Szóval elmondta az élete történetét – negédesen – és Tocsek, ha tetszett neki, ha nem, végighallgatta, mert úgysem tehetett volna mást. Kálmánra gondolt, hogy milyen más volt, milyen humorral vette még a háborút is. És hirtelen összeszorult a szíve, mintha a huszonhárom év kinullázódott volna. Huszonhárom év? A tragédia nem ismer évszámokat. Mindegy, hogy két év vagy huszonkét év.

– Mondja, hogy lehet az, hogy egyedül ön úszta meg?

Tocsek ismét zavarba jött, mert nem tudta. Jobban mondva sejtette, de ez annyira abszurd feltételezés volt, hogy jobban tette, hogy hallgatott.

– Sejtelmem sincs róla – válaszolta egy kissé bizonytalanul.

– Értem – mondta Kálmán húga azon a hangon, amit Tocsek nem szeretett.

– Hogy talált ide?

– Nyomoztam – mondta Kálmán húga. – Nem volt könnyű megtalálni, meg egy kis szerencse is kellett hozzá. Az apósom finánc. A fináncok pedig megtalálnak mindenkit.

– Aha... A fináncok...

Aztán a Kálmán húga olyan kérdést tett fel, hogy Tocsek azt hitte, viccel. Azt mondta:

– Szóval elárulta a bajtársait? Különben nem maradt volna életben.

– Miket beszél?

– Jól hallotta.

– Én nem árultam el senkit.

– Akkor hogy maradt életben?

Most magyarázza meg, hogy Janáknak tetszett, mert, isten tudja, meleg volt, vagy legalábbis meleg hajlama volt? Az asszony kiröhögi. Ha pedig azt mondja, hogy nem tudja hogy hogyan maradt életben, még nagyobb gyanúba keveri magát. Érezte, hogy izzad, és az asszony megbizonyosodott arról, hogy igaza van, holott épp az ellenkezője volt az igazság.

– Maga nagyon gonosz ember – állapította meg Kálmán húga. – De ne felejtse, Isten nem bocsátja meg magának. Csak ezt akartam mondani.

Tocsek aznap egész éjjel nem aludt, csak az ablakpárkányon kopogó esőt hallgatta, és rémülten gondolt arra, hogy a szokások nem változnak, minden út a legkönnyebb választ sejteti, mint a vízsugár, amely csak lefelé halad és csak a legkönnyebb úton és irányban. Hogy, tulajdonképpen, úgy került a kivétel közé, hogy máig sem tudja az okát. Kálmán húga tökéletesen félreértette a helyzetet, mert ő a legkönnyebb utat választotta, mint a vízsugár, és lehetetlen volt a tévedését kiigazítani. Tocsek beleélte magát Kálmán húga helyzetébe, és megállapította, hogy hasonló helyzetben ő is úgy cselekedett volna, mert a józan ember józanul cselekszik, és a józan következtetés úgy diktálja, hogy áruló volt, és ezzel megmentette az életét. Holott a helyzet más volt. De ezt nem lehetett bebizonyítani, csak úgy, hogy nem mindent a józan ész határoz meg. Mondjuk az intuíció, de ez már intellektuális szférába tereli az egész gondolatot. Kálmán húga pedig nem volt intellektuális karakter, ő volt az egyszerű ember egyszerű lánya, akinél a józan észnek nincs alternatívája. És, tulajdonképpen, a maga szempontjából, igaza is volt. Hogy tulajdonképpen áruló is volt, de nem úgy, ahogy Kálmán húga gondolta, hanem jóval összetettebben, és jóval közvetettebben. Nem árulta el Kálmánt közvetlenül, de elárulta őt a következő hónapokban és években, amikor az ellenségeinek a nézeteit fokozatosan magáévá tette. Meg kellett hálnia Kálmánnak, hogy Tocsek élve maradjon, és ezt nem tudja Janákra fogni. Akármilyen volt is Janák indítéka, Tocseken múlt, hogy hogyan fog cselekedni. És Tocsek, mi tagadás, gyáván cselekedett. Gyáván, mert az életén múlt a gyávasága. És egy tizennyolc évesnek sokkal fontosabb az élet, mint a gyávaság, mert a gyávaság erkölcsi tulajdonság, és nem érinti az élet-halál dilemmát. (De ez már jóval későbbi megállapítás, mely összemosza a Kálmán húga iránti izgalmakat egy jóval későbbi korszakkal.)

Szóval az az igazság, hogy 1945 nyarán meg kellett volna hálnia – így kívánta az igazság egyik oldala. Milyen jó lett volna... De az igazságnak van egy másik oldala is. És ez is egy igazság, méghozzá olyan, hogy fölülírja az igazság egyik oldalát. Az életben maradás iskolája. Nehéz volt választani, de a második igazság felülmultha az elsőt – legalábbis tizennyolc éves korban. De hatvan- vagy hetvenéves korban már másképp látja a jövőt? Nem tudta megmondani, legfeljebb a sejtést, hogy az élet nagyjából értelmetlen, mégis, az értelmetlenségén túl az „élni akarás” rendje hajtja, amely a legnagyobb paradoxon. Kálmán húgának látogatása után néhány nappal beszámolt erről Janáknak, és huszonhárom év után megkérdezte tőle, hogy miért nem Kálmán és Zoli és ezer magyar fiú sorsára

juttatta őt? Miért volt kivétel? Janákot meglepte a kérdés, s hirtelen nem is tudott mit felelni. Végül is azt mondta:

– Téged sajnáltalak. Olyan tiszta volt a szemed.

– És másnak nem volt tiszta a szeme? Hiszen ezek tizenhat-tizenhét évesek voltak.

Még nem volt rajtuk a sunyiság.

De Janák csak fölhúzta a szemöldökét.

– De bizony ott volt. Csak a te szemed volt tiszta.

– Marhaság – mondta fölháborodottan Tocsek. – Ne gyere itt a tiszta szemekkel, mert úgysem igaz.

– Hát nem... – ismerte be Janák. – Nem tudom, hogy miért téged választottalak. Ez olyan, mint a hatpontos golyó. Neked hatra jött ki, hát én téged választottalak.

– És engem most az egész csapat árulójának tartanak. Erről is tudnod kellett volna.

– Hülyeség. Vénasszony duma. De kérdezek én is valamit. Mondd csak, ha gyárigazgató voltál Rózsahegyen, téged hányszor keresett meg a titkosrendőrség? Ne mondd, hogy egyszer sem!

Tocsek elbizonytalanodott.

– Párszor.

– És mit csináltak olyankor?

– Terólad nem faggattak.

Janák idegesen elnevette magát.

– Persze. Már én a pályán kívülről szemléltem a játékot. De a többiek? A munkatársaid? A bizalmas barátaid? Őfelőlük sem faggattak?

– Igen. Én is egy voltam az apróbb bűnösök közül.

Janák elégedetten csettintett.

– Na látod – mondta. – Valamennyien bűnösök vagyunk, ki apróbb, ki nagyobb bűnben. – És a legcínikusabban a következő mondat hangzott: – Azok, akik negyvenötben meghaltak, még nem értek rá bűnösnek lenni... Ezzel nem azt akarom mondani, hogy mindenben igazuk volt a katonáknak. De hát a háború az háború, még ha vége is van az öldöklésnek.

Tocsek szerint a valóság a legbonyolultabb dolog a világon, és ezt annak ellenére mondja, hogy a valóság mint olyan, nem is létezik, csak valóságdarabkákról beszélünk, és ezek a valóságdarabkák mindenkinek mást mutatnak, és nem érnek össze egészé. Ha megnézed őket közelebbről, és lilának tetszenek, az nem biztos, hogy lila. Mert Janák megnézi, és zöldnek találja, és megesküszik rá, hogy zöld. Szóval hogy is van ez? Mert Janák azt mondja, hogy az igazság csak egy halom eszme? Hogy valamennyien bűnösök vagyunk, tehát a bűn relativizálódik, mondhatni megszűnik bűn lenni? Ha azok, akik negyvenötben meghaltak, még nem értek rá bűnt elkövetni, az azt jelenti, hogy a bűn úgy tapad az ember kezéhez, mint ahogy az ember megtanul beszélni? De ezek még nem tanulták meg a másikkajta beszédet, amit az ember, ha elveszíti a szüzességét, úgyis kénytelen megtanulni? Miféle zöldségeket ad elő Janák mint örök igazságokat? Janák megint csak csóválta a fejét.

– Bűnös, vagy nem bűnös, egyre megy. Tegnap bűnös voltál, ma ártatlan vagy. Ez abszurdum. Ezek csak szóvirágok. A börtönben megtanultam, hogy bűnös vagy ártatlan, tulajdonképpen semmit sem ér. Azt, hogy ezek szóvirágok, és az ember, ha jól megy a dolga, tele van szóvirágokkal. A börtönben megtanulod, hogy a leglényegesebb kérdés az élet vagy a halál dolga. És a szóvirágokon legföljebb mosolyogsz. Megtanultam, hogy a világot, mint abszurdumot, el kell fogadnod, ha nincs eszme mögötte.

Tocsek fölháborodott, holott nem állt szándékában fölháborodni.

– Ennyit ér egy halom ember ártatlan halála? Csak ennyit?

Janák, mint aki nem érti, olyan pillantást vetett rá, hogy csodálkozik, hogy Tocsek nem érti, amit értenie kellene.

– Felejtsd el – mondta inkább aggodalommal, semmint fenyegetően. – Ha még egy kicsit hiszel az eszmében, elfelejted. Az egy más világ volt.

Tocsek viszont más véleményen volt.

– Nem, nem... Ugyanaz a világ volt, mint a mai. Csak én képzeltem azt, hogy egy másik világ jön.

Persze ezt rá lehetett fogni, hogy az elkeseredés szólt Tocsekból, Janák úgy vette, hogy az ismeretlen magyar asszony felizgatta őt, mert árulónak nevezte és bosszút lihegett.

– Jól van – mondta –, túléled. Nem kell mindent mellre szívní. Ez az asszony csak összevissza beszél.

De Tocsekben visszafordíthatatlan folyamatot indított el, s ez a visszafordíthatatlan folyamat megrázta az egész személyiségét, mely nem volt többé bizonyos abban, hogy helyesen, az eszmének megfelelően cselekszik-e. A következő napokban a tudás, az ész, a jog jelentősége megkérdőjeleződött a számára. Jobban mondva: az ész jelentősége kérdőjeleződött meg, és a tudás, a jog, mint egy fokkal alacsonyabb rendű instanciák, bizonytalanná váltak a fölsőbbrendű dolog, az ész bizonytalansága miatt. De túlságosan bonyolult fogalmazás ez így, mondta Tocsek. Holott arról volt csupán szó, hogy nem tudta kiverni a tudatából a huszonhárom évvel ezelőtti eseményeket. Kálmán humorát, és Tibi örökös panaszkodását, mely annak idején az idegeire ment, most pedig majdnem megríkatta. Hirtelen a huszonhárom éves múlt oly módon vált jelenné, mintha csak tegnap történt volna. Múlt és jelen úgy összemosódott, mintha egy tálban összekeverték volna a múltat és a jelent valami habos, keserű masszává, és ezt most, ha tetszik, ha nem, le kell nyelni. Még radikálisabban: fölült egy időgépre. Az időgép pedig egyirányú volt – csak odavitte, nem vitte vissza. Huszonhárom évig tartott az az utazás, amely végül is ugyanoda a helyre vitte, ahonnan elindult. A huszonhárom év a semmibe ment.

Aztán augusztus 21. Az végképp betett. Éppen hogy elaludt. Még éjszaka volt, amikor földrengésre ébredt, tudniillik az első gondolata az volt, hogy földrengés, mert reztek az ablakok, és mély moraj hallatszott a vár felől. Rezektek az ablakok, és a moraj nem szűnt meg. Akkor döbbsent rá, hogy valami más történik. Valami iszonyú, nem is tudta megfogalmazni, hogy micsoda... Fölgyújtotta a villanyt, és várt. Nem tudta, mire vár. A moraj egyenletes volt, nem erősödött és nem is csökkent. Eszébe jutott, hogy a huszonhárom év nemcsak hogy a semmibe ment, de az ő élete is a semmit súrolta. Ült az ágy szélén, és reménytelennek tűnt az egész élete.

Előjáték

Először szemöldököt rajzolunk,
lágy, csupa titok, vaníliakrém
vonal, vétek felvonni, jöjjön
bármennyi miért, vajon vagy hogyan.

Aztán a szemeken ring a karcsú
ecset, nyoma parázslík, mint a hold
udvara, előre látni mindent,
akkor is, ha mindvégig csukva van.

Következik a száj, virágozni
vágó, két kisebesedett ajak,
rajta az alkonyat bordó kontúr,
s grafit rúzs a lehulló éjszaka.

Fehér búzamező, illatosan
terül szét a copfból kipattanó
hajszalag, jön a vihar, s a fázós
kalászkok ide-oda hajlanak.

Francia illat leng a szobában,
elegáns parfüméria, mint a
repülőtéri tranzitban, csak ott
megyünk valakihez, valahova.

Ruhát választunk, szűket, áttetszőt,
fodrosat, a csillagtalan égbe
nyúlnak a nyurga lábak, ahogy a
megkopott túsarkakon inganak.

Áll a színpad, s királyom, fejedem,
mint a papírmásé korona, úgy
trónol egy vastagtalpú pohárban,
frissen, aranylón, az olcsó pia.

Mert nekem tizenöt perc az élet,
tündöklő örökkévalóság, mely
azonnal elszalad, eljöttél, hogy
éjlek, hát éltess, s menekülj haza.

Ennyi

Ki a törékenyebb, aki állít, vagy kérdez,
s ki mondja azt, hogy hidegebb a tél, mint a nyár,
kié az el nem töltött idő, s miért hiszed,
hogy egyszerűbb a küzdelemnél a megadás.

Olyan tiszta a hold, kancsal kávéján egyszer
én is ücsöröghetek talán, addig is csak
nézem az arcom, milyen öreg és szomorú,
ahogy visszanéz rám egy ház törött ablakán.

A főszereplő továbbra is én vagyok, csak
nem írja a szövegem többet, sem szerelem,
sem magány, közönség sosem volt, s a díszlet pár
rozzant szék, falióra, s egy ócska hamutál.

Vigasztalanul hever a hervadt éjszaka,
itt-ott apró tűzijátékok, sárgák, lilák,
derengnek bennem, nyomukban sűrűbb a semmi,
jössz-e még mielőtt ellobbanna a világ.

Kadencia vagy csak mértékegység az ennyi,
s a szép vagy a jó a magasabb rendű szabály,
mi az, ami szemöldököd ívét rajzolja,
s engem itt tart még, a jelenlét vagy a hiány.

Huszonöt

Bordó gémkapcsok között a nyár,
kicsit zihál, a szervergép
leálltában mélán serceg még,
s az égről le hull a délután.
Rozsdás ölünkben addig lustán,
s az utcán lassan kipattannak
a szűk lámpás-szemek, a falnak
dől a tér, dorombol a magány,
kegyetlen, hosszúszőrű, kaján,
mindenhová folyvást hullajtja
rózsaszín prémjét a bitangja,
s mi itt ülünk, örökké talán.

Kövér volt a hold, s én is kövér
voltam. Szívem nejlonzacskóként
repdesett, s rajzolt a fakó ég
karajára, névjegyet föléd.
Tízévesek lehettünk, s a szél
nehéz, égett-hússzagot cibált,
gomblyukadban száraz a virág,
zúgó éveket sodort felénk,

s vállunkon dússzőrű subaként
terpeszkedett a kócos lét, s most
látod, már minden más, tubusos,
könnyű kiszerezésben a nyár,
s a műanyag percekre tapadt
huszonöt tél és még huszonöt
tavasz, induljunk, későre jár,
olajos pocsolóában hever
kilyukasztva a nap, a hegyen
a kettétört horizont kapál,
bennem szórólapként lobban el,
hamva arcodba hull, a világ.

Sötét van, késő hazamenni,
farokcsóválva nyaldos körbe
bennünket szelíden a semmi,
bolygó árnyakat köp a kazán,
odakint sár és hamu szítál,
fázósan kucorgunk te meg én,
s egymásban megbújunk, valahol,
egy rózsaszínű galérián.

Kőpapír

megmérettetem

Ajkam a nyugvó nap utolsó pirosával bekenegtettem, hajam a gubbasztó téli fény fogai közt göndörítettem, az éjjel lankadt leplén jártam neked sok kis imbolygó táncot, s te szemed sarkából figyeltél, fel sem állva, egy rozzant ágyból. Mind miénk volt a sárga város, talpunk alatt tarka tetők, a nap, s nyüzsgő pálcikaemberek, mi mégis kuporogtunk, apró szappanbuborékokban, külön-külön, hogy ujjaink egymáshoz ne érjenek. Mozdulatlanul várakoztunk, s körül lassan forogtak a díszletek, lusta delek, s haragos, piros egek. Egyik reggel zöld szemű, ferde eső esett, elmosott mindent, verejtéket, szivárványt, s a kajla, egymáshoz húzódo lépteket. Zuhanyoztál, fehér arcod a

kávéfoltos szőnyegen, én voltam a papír, s lánggra kaptam, te a kő, s a kő, ha fagy, megreped. Cigarettaacsikkal etettük a a háztetőkön doromboló antennákat, s a fodros füstből sárkányt eregettünk az égre, puha szőrme, ereszkedett ránk a csönd, s burkolt bő köpenyébe. Mellettem álltál, s tudtam, holnap ez a melletted állás lesz mind, amire majd emlékezhetem, behajtottam az erkélyajtót, imádkoztam, s lehunytam szemed. Kötéltáncosok voltunk, és most, hogy magam vagyok, szédülök hirtelen, fölöttem Isten, lent kék tinta, az alkonyat dereng. Arcomon hagytad karcsúszerű, könnyű szemüveged, a rajtad keresztül látni akarást is vele együtt holnap levetem. *könnyűnek találtattál*

Karácsonyi duett

Méz folyik a hajamból, szempillád
fityiszt karcol az égre, a tiszta
szobában girhes fenyő, ágain
árnyékom, tetején szíved kékje.
Kezemben jégcsap az ecset, arcod
törekeny, akár a nád, egymásba
kuporodunk, s mozdulatlan várjuk
a könyörtelen, fehér éjszakát.

Nézzük meg hamar, mit hozott
a reggel, üres mogyorót,
szikkadt almát, s a nap vajon
miért nem kelt fel. Kócosak
a zongorahúrok, fenyőnk
élettelen, kopasz, bennünk
egy rosszul komponált prelúd,
kint rakodják a lomokat.
Csukva az ajtó, de a kulcs
ott himbálódzik a lyukban,
belepirulsz, tudom, mi az,
mi rajtad most átsurran, én
is mennék, ha tudnék, minden
mi éghető, már ellobbant,
füstje angyalhajba kapva
gomolyog, hamva arcunkban.

Gyufaárusok vagyunk mind, s van úgy,
hogy egyetlen skatulya az élet,
amink volt, egymásnak adtuk, s ki
tudja, lesz-e a készleten még egy.
Gyűjtsuk meg azt a pár kacska szálát,
mi dobozaink alján megmaradt,
s óvjuk melegét, míg vállunkra nem
teríti köpenyét az új tavasz.

Újévi szóló

Haszontalan limlomként hever a
kiselejtezett óév az utcán,
rozzant kukásautó, jön az éjfél,
felrakodja, s továbbdöcög lustán.
Körül egy-két apró tűzijáték
pukkan, piros, sárga, arany, barna,
fázunk, s a hajnal paplanja egyre
foszlik, ahelyett, hogy betakarna.

Bennem többnyire esik,
számodra örök a nyár,
Ha én nézem, csillagok, ha
te, az égen a nap jár.
Még remeg a szög, ahogy
beverted a falba, de
a kép, amit festettem,
már szilánkokban rajta.
Bárcsak beszélhetnénk még,
de a számban nincsenek
szavak, vacsoránk kihűlt,
s karcsú pohárban borunk
megmaradt. Az asztalon
rózsafüzér, valahol
misét kongat egy harang,
rettegek, ha elmész, de
akkor is, ha itt maradsz.

Bár végtelen hosszú a szerelem,
rugalmas, szikrázó, selyemszalag,
ha túlfeszítjük, párszor visszaránt,
de a végén megnyúlik, s elszakad.
Számunkra búcsút hozott az újév,
ne teszteljük, mit bír el az anyag,
tegyük le a gombolyagot, melynek
végein nyomunk örökké megmarad.

A víz fordulása II, tájbeavatkozás, 2015, Iszló és Székelykál falu határában, Erdély, Románia

Ha a szél

Ha a szél megfordul,
én visszatérek hozzád.
Ülünk a szobámban, gránátalmát és kenyeret
eszünk, és mint a tölgy, megint erős leszel. A gyökereid
megtapadnak a ház mélyében, és én megmutatom neked
minden gyengeségemet. De a csizmámat csak utoljára
vetem le. A tengertől mérföldek választanak el, de a hűség
erősebb, mint a képzelet. Lusta és öreg sirály az,
aki rögtön hagyja megfogni magát,
és csak néhány tollacsckát hagy önmaga helyett.

Kutyák ideje

Sebes viharkabátban fordul a szél. Félnek a gyerekek
az ágyakban, az eső megkorbácsolja az ablakokat, világít
az arcom, mint egy itt felejtett lámpás – hiába.
Habzik a víztükör eszelősen, a város megdermed rémülten,
a szél ma húsrá éhezik. Február van: kutyák ideje.

Blaue Stunden

Ráhajlik a nap a tengerre,
és megadják magukat a hegyek is
a rájuk ereszkedő, lassú figyelemnek.
Csend lesz, és te megértesz valamit
a levelekből, amiket régen összetéptél.
Félsz, hogy óvatossá tesz
az értelem? Miközben minden
enged, hullik és omlik, jó volna tudni,
az ég kinek adja magát meg.

Vasárnap

Ma kialszod magad. Egy jó testvérke,
láthatatlan, leül az ágyad szélére.
Elsimítja a lepedőn a ráncokat,
után jön-megy nyugodtan, meggyógyítja
az artériát a jobb karodban, befejezi
a leveleidet. Elhessegeti a fejfájást,
mint jó háziasszony a legyeket. A te szobád
– az ő élete. Könnyedén a párkánynak dőlve
megnézi a napfelkeltét helyetted. Valamit
otthagya a könnyű nyugalomból reggelente.

Mindig, pontosan

Egy riadt, mozgó pontot figyelsz az égen?
Vagy talán imádkozol valamiért? Lehet repülő,
madár, eltévedt kődarab. Vas és szén és víz
minden test, és csak a vágyakozás vagy az imádság
képzeli, hogy félig-meddig ismerősek. A szeretet
saját jeleit keresi, ezért a vágyott tárgyat sejtig-atomig
újrarendezi. Így téved Isten is, mikor a jókat
és a rosszakat akarja szétválasztani.

A jó szomszédok

Faluhelyen azt tartják, hogy a jó szomszéd áldás. Meg kell becsülni. A kedvébe kell járni. Szívességeit illik mihamarább viszonzni. Ilonának nem volt része ebben az áldásban. Házsártos szomszédasszonya sok bosszúságot okozott neki. Nem telt el egy nap az Isten ege alatt úgy, hogy meg ne botránkoztatta volna.

A két éles nyelvű özvegyasszony sosem volt kebelbéli jó barát. Az évek hosszú során valahogy csak megtűrték egymást. A helyzet akkor kezdett elmérgesedni köztük, mikor magukra maradtak. Jolán nehezen viselte a magányt. Kötekedő természete méginkább megmutatkozott. Nap mint nap borsot tört Ilona orra alá.

Ha kis kapójával a kezében kilépett a kertbe, máris utána sunnyogott.

– Mit gyuggatsz abba a csipolyagos földbe, Ilony? Körmödre égett mán a veteményezés, nem igaz? – kiáltott át a kerítésen.

Ilona nem hagyta magát.

– Tágujj innét Jolány, mert úgy hozzád vágom a kapát, hogy arró kódúsz!

– Majd ippet te fogod megmondani nekem, hogy hová menynek? Gyüttment tirpák!

– Ostoba paraszt! – visította Ilona vérig sértődve. Művelt nőnek tartotta magát. Nyolc osztályt végzett annak idején. Szerette a versket, meg a komolyzenét. Magyarul és szlovákul is folyékonyan beszélt. Mélyen lenézte retkeslábú szomszédját.

– Eriggy a tisztaszobába, úriasszony! Úgy áll a szerszám a kezedbe, hogy nézni is rossz! – vihogott rosszmájúan Jolán, és nagy sebbel-lobbal bevágta maga után a nyárikonyha ajtaját.

Ilona döbbenetben állt a frissen ültetett virágágy romjai felett. A százszorszépek, selyemszekfűk megtépázott leveleit bámulta. Jolán libái lelegelték az összes virágát.

– Ezt még megemlegeted! – jajgatott elkeseredetten kárba vesztett keze munkáját siratva.

Szinte látta, ahogy Jolán a fal alatt hegyezi a fülét, és kárörvendően vigyorog. A telhetetlen bögyű madarak hosszú nyakukat nyújtogatták át a kerítésen, hátha lecsíphetnek még egy friss hajást.

– Hess innét! – támadt rájuk, és botjával a palánkra csapott. A fehér gúnár dühösen sziszegett feléje.

– Mér bántod a libámat, Ilony? Vétett ellened valamit? – szólalt meg Jolán alattomosan a trágyadomb mögül.

– Igenis, vétett! Csomót kötök a nyakára, csak kapjam a kezeim közé! – vágott vissza neki.
– Akkor javítsd meg a kerítést! Nem látod, hogy foghíjjas? A girhes macskád napirenden átjár a kislibákat abajgatni, oszt még neked áll föjjebb?

Ilona sarkon fordult, hogy bemenjen kisírni magát, de hirtelen megmerevedett. Szobapapucska valami bűzös dologba süppedt, aminek semmi keresnivalója nem volt az ő telkén.

– Nohát, ez mán mindennek a teteje! Még a rühes kutyádot sem vagy képpes a saját portádon tartani? – rikácsolta magából kikelve. – Lesz még ennek bőttye, meglásd!

Másnap egy zacskó jancsiszöveget vásárolt. Ez a portéka a legveszélyesebb fajtából származik. Az a tulajdonsága, hogy mindig a szűrős vége mered az égnek. Apró húspongácsákat gyúrt, és mindegyikbe dugott egy darabot. Sötétedés után kióvakodott az udvarra, és a csalit átdobálta a kerítésen. Majd nézgelhet a Jolány, ha a Blöki reggelre fölfordul!

De Jolán görbe lábú kutyája csodálatos módon élt és virult. Mérgeesen csaholva kergette Ilona círmos kandúrját a gondosan elgereblyézett kertben.

„Mit képzelsz magáru! ez a gyalázatos?!“ – dohogott a szomszédasszony, aki résen volt, és az összes gombócot időben összeszedte. – „No várjál csak, te híres! Majd megkapod a magadét, ami jár! Gyün még a kutyára dé!”

Ilona szívdobogva leste a postást. Levelet várt a lányától, amelyben a várva várt kis unoka születéséről tudósítja. Jolán megelőzte. Óvatosan körbekémlelt a kihalt utcán, majd benyúlt a szomszédja ládájaiba, és kilopta az értesítőt.

„Nohát! Egy kisjány!” – böngészte a szöveget hályogos szemével, aztán a lapot apró darabkákra tépve a kályhába szórta.

Tavasszal valami betegség pusztította a házinyulákat. Jolán egy reggel felfordulva találta ketrecében a vén bakot. Nem sokat teketóriázott, hanem fülön ragadta a dögöt, és átlódította Ilonához. „Most osztán törheted azt a nagy eszedet, hogy miféle zödség termett a csipolyagos kertedbe!”

Ilona elégedetten nézegette a virágzó gyümölcsfákat. A sok légy keltette fel a figyelmét, amint egy kis kupacon rajzottak hangos zümmögéssel.

– Jolány! Hé, Jolány! Tudom, hogy odahaza vagy! Gyere elő, vagy megtépem a kontyod! Mára lessz a napja, hogy tisztességessen ellátom a bajodot, Isten engem úgy segítjen! Miféle ocsmányság ez itten?

– Mi bajod, Ilony? Mér kajdászol? Gyötör a nehesség?

Ilona háza előtt autó fékezett. Fialat nő szállt ki belőle, karján csecsemővel. Ági jött haza, bemutatni a kicsit.

– Ejnye, anyuka, mi ez a hangzavar?

– Te csak ne szójj bele, édes lelkem!

– De hát maguk állandóan marakodnak! Kígyót-békát kiabálnak egymásra! Nem röstellik magukat? Visszhangzik a környék a nagy pöröléstől. Mire való ez az ellenségeskedés?

Jolán a kerítés mögött ólalkodott. Irigyen figyelte, ahogy Ilona mosolyogva veszi ölbe a rózsás arcú kislányt. Az ő menyé négy alkalommal vetélt el, aztán egészségügyi okokra hivatkozva feladta a próbálkozást. Bezzeg ez a cafrika már fiatalon megesett, alig bírta befejezni az iskolát...

– Hát nem ád nékem a Jóisten kis onokát? – faggatta Editkét könnyes szemmel Jolán.

– Szüljön egyet magának, ha annyira vágyik rá! – válaszolta a menyecske ingerülten.

Az utóbbi időben a gyerekek házassága is megromlott, látogatásaik megritkultak. Jolán sivár életében az egyetlen szórakozást a szomszédasszony bosszantása jelentette.

Ági gyakran elhozta a kis Mónikát a nagyanyjához. Jolán szeme előtt cseperedett, nagy szívfájdalmat okozva neki. Ilona észrevette. Nem is igen engedte a gyereket a kertbe játszani. Egyszer rajtakapta Jolánt, amint cukorkát kínál Mónikának a palánkon keresztül.

– Azt ajálom, irhújj innét, amíg jókedvembe vagyok! – förmedt rá. – Az én onokám nincsen ilyen silány bódi nyalánkságokra szoktatva!

„Még meg találja verni a szemivel ez a vén boszorkány!” – ijedezett, és a biztonság kedvéért leköpködte a kislány hátát.

Ősszel Jolán tűzifát vett. Ilona az ablakból leste, ahogy a fuvarosok behordják a hatalmas rönköket. „Na evvel osztán jól bevásárolt ez a szerencsétlen. – gondolta. – Nincs az Istennek embere, aki ezt fölhasigattya neki! Még tavaszra is ott fog kallódni a nyakán világ csúfjára.”

Másnap Janko zörgött be a szomszéd kapun, és szemügyre vette a fát. A falubéli fiatalember állás nélkül maradt, szívesen vállalt ház körüli munkákat. Mindenki dicsérte ügyes kezét. „Nocsak! Ez a szakatt Jolány még azt is megengedheti magának, hogy napszámot fogaggyon? Hogy rázza a rongyot a szégyentelen!” – álmélkodott a függöny mögött lapulva.

Felcsavarta a rádiót, és egy teáscsészével a kezében kiült a kert padra. Innen kitűnő belátása nyílt Jolán egész udvarába. „No hadd lám, hogyan gebed meg a legény a kisbaltával!” – dörzsölgette a tenyerét kíváncsian.

Jankónak azonban esze ágában sem volt meggebedni. Egy kerekeken guruló körfűrész-tolt maga előtt. A cirkulár nagyteljesítményű motorja éktelen zajjal indult be. A rádióból áradó szép muzsika rögtön beleveszett a ricsajba. Ment a munka, mint a karikacsapás. A szél Janko felől fúj, a friss fűrészpor hamarosan belepte Ilonát. Szeme, szája tele lett vele, még a bögrébe is jutott.

– Teccik a műsor? – szólt rá váratlanul Jolán, aki az orgonabokrok alatt állt csípőre tett kézzel.

Ilona kilöttyintette az ihatatlan teát, és megszégyenülten elkotródott.

– Itt hagyhatom Mónikát, mama? Csak néhány óráról lenne szó, míg az ügyeimet elintézem.

Ági biztos volt benne, hogy az anyjára mindig számíthat. Ilona bajban volt. A házban eldugult a lefolyó. A bűzös lé felfelé jött, ahelyett, hogy lefelé csorgott volna. Erre most még a gyerek is itt marad púpnak a hátára!

A kapuban topogott, és Jankót várta. Az nagyon ért az ilyesmihez. Hadd lássa Jolán, hogy neki is tellik munkásra! A panelházban nevelkedett kislány ezalatt a lába alatt csetlett- botlott, vagy az ólak környékén nézelődött. A moslékot habzsoló hízót bámulta. Egy csöpp zsíros dara fehér harisnyás lábára fröccsent. Mónikának azonnal lefelé görbült a szájacskája széle, és a nagyanyja után futott panaszkodni.

– Mi lelt, te kis kényes? – mordult rá Ilona, aki egyre csak Jankót leste. – Ojjan vagy, mint a nebáncsvirág!

Janko alaposan átnézte a csöveket. Mindent rendben talált.

– Hol van az emésztőgödör, Icuka néni? – kérdezte.

– A kert hátojába, édes fijam...

– Akkor gyerünk. Ott lesz a galiba bizonyosan.

Janko erős karján kidagadtak az izmok, ahogy a nehéz fedelet leemelte. Ilona a kezét tördelve sopánkodott körülötte.

– Tiszta betony az, még boldogútt uram öntötte. Kómívesmester vót, Isten nyugosztajja szegínyt!

Időnként átpillantott a szomszédba, vajon Jolán látja-e? De az nem mutatkozott.

Janko a szennyvízes gödör fölé hajolt, aztán bólintott.

– Ez bizony megtelt, Icuka néni. Mihamarább ki kell szippantani. Majd intézek egy tartálykocsit.

Ilona nagy hálálkodással kikísérte. A ház előtt akadt össze Jolánnal, aki rozoga kerék-párján a boltba indult.

– Hallom, micsoda csúfság ért! Kiöntött a szar, Ilony? Kiöntött, mind az ürgét, ugyi?

– Nem a te dógod! Reméllem, kitöröd a fonnyatt nyakadot azonn a tragacson!

– Nohiszen, arra oszt várhatsz ítletnapig!

Az ítélet napja ugyan nem jött, de az ítéletidő már mutatkozott. Salló felől csúnyán borult az ég alja. „Ez már az esső szele lessz. Tán még jeget is hoz. Jolány bőrig ázik, akár a pocik!” – örvendezett magában Ilona a felhőket kémelve. Akkor jutott eszébe az unokája.

Mónika a könnyeit törölgetve botladozott a frissen felszántott kertben. Rövidke lába térdig süppedt a hantok közé. Észrevette a félrehúzott betonfedelet, és az alatta tátongó kútba kukucskált. Nagyon büdös víz volt benne. Fintorogva kikerülte, és tovább totyogott. A rozoga kerítésen egy nyílást talált. Épphogy kifért rajta. A patak partján színes vadvirágok nőttek. Letépett belőlük néhányat, és átbukdácsolt a vasúti síneken. Az országútra jutott. Még soha nem járt erre. Egy hatalmas tartálykocsi robogott el mellette. Ijedtében elsírta magát.

Jolán a bicikli kormányára akasztotta a telipakolt szatyrot. Homlokát ráncolva nézett fel a sötét égre. „Jobb, ha csipkedem magamot! Idő gyün” – állapította meg.

Ilona ész nélkül futkosott a házban. Az udvart is átnézte, de Mónikának nyoma veszett. Hangos kiáltására senki sem válaszolt. Kendőt kötött a fejére, és kiszaladt a kertbe. Biztosan ott bóklászik az a kis haszontalan. A szél egyre jobban feltámadt, száraz leveleket sodort a szemébe a palánk túloldaláról. Hallatlan! Ez a tróger Jolán még a saját háza táját sem képes kitakarítani!

Futtában megbotlott valamiben, és majdnem beleszédült a nyitott pöcegödörbe. Villámként csapott belé a felismerés. Lába megrogyott alatta, térdre borult, és megmarkolta a nyílás peremét. Iszonyodva nézte az odalent kavargó sűrű mocskot. A szíve dobogása is kihagyott egy pillanatra.

– Krisztusom... Irgalmas Isten... kegyelmezz! Engemet büntess, ne az ártatlant!

Ebben a pillanatban megdördült az ég. Az első jégdarabok kendős fejét érték. Ilona keresztet vetett. A ház előtt a tartálykocsi vezetője dudált. Nem törődött vele. Azt sem tudta, hogyan támolygott be a lakásba. Sírni se bírt, csak a levegőt kapkodta. A telefonra bámult. Kit hívjon? Mihez kezdjen? Hogyan mondja el az anyjának? Ági ebbe belerokkan!

Jolán kifulladásra taposta a pedált. A heves zivatar az út kellős közepén érte. Pillanatok alatt rásötétedett, az orra hegyéig is alig látott. Biciklijével kishíján átkarikázott az útszélien összekuporodva zokogó gyereken.

Ilona hangos kopogásra riadt. Ez nem a vihar zaja volt. Az ajtóban egy sötét alak állt, és patakokban folyt róla a víz. Meglepetten kapta fel a fejét.

– Jolány?
– Ilony?
– No, má csak te hiányoztál nekem nagy bánatomra, mint az istenverése...
– Meghiszem azt! – lépett be a hívatlan vendég, és körülkémlt a konyhában, ahol még sohasem járt. Nagy levegőt vett, majd elfújta az asztalon pislákoló mécseset. – Nem köll ez ide! – jelentette ki.
Vézna teste furcsán formátlannak tűnt a félhomályban, ahogy a karját maga köré fonta. A két asszony egymás szemébe nézett. Aztán Jolán a berlinerkendő alá nyúlt, és nagy gonddal egy ázott batyut bontogatott ki belőle.
– Csillapoggyál, Ilonkám! Itt hozom az onokádót.

Hamvas

A történetet az élet írta, én csak lejegyeztem...

Az öregasszony soha nem állhatta a macskákat. Irtózott még a hangjuktól is. Nem beszélve a betegségeikről, a folyton hulló szőrükről, zajos udvarlási szokásaikról, meg hogy éjjelente ide-oda kóborolnak, riogatják az apróbaromfit, fosztogatják a madárfészkeket. Minek a macska olyan háznál, ahol nincs egér?

Hiszen igaz, ami igaz. A példás gazdaságban mindennek megvolt a maga helye, kivéve az egereket. Nem is volt szükség a macskák szolgáltatásaira sok éven keresztül. De az idő kérlelhetetlen. Ahogyan telt-múlt, úgy lett egyre kihaltabb az udvar. A gabonatartó hombárok kiürültek. Nem visított már malac az ólban. A kacsaszátó üresen árválkodott a kert közepén. A vén házőrző kutya is jobblétre szenderült. Megöregedett a gazdasszony, vele öregedett minden. Egy napon a kerti padon ülve keserves nyávogás ütötte meg a fülét. A kis cirmos macska a bejáratban sírdogált. Csapzott volt a bundája, a hátsó lábára is erősen sántított. Olyan szívszaggató hangon kért segítséget, hogy azt figyelmen kívül hagyni lehetetlen.

A cicát biztosan az angyalok vezérelték új otthonába. Aznap este langyos tejet vacsorázott, és az ágy sarkában aludt. Vemhessége csak jóval később derült ki, de ekkor már nem volt mit tenni. Az újszülött kölykök hamarosan ott nyiváltak a dunyha kellős közepén. Néhány alig pislákoló csöppnyi élet, arra hivatva, hogy megszínésítse a szürke hétköznapokat.

Az öregasszonyt két unokája látogatta rendszeresen. Először még örültek is az új kedvelésnek. A nagymama ugyanis kivirult. Célja és értelme volt az életének. A nyári konyhából puccos macskalak lett. Homokos alom, kistányérok, puha párnával bélelt kartondoboz, itatótálka sorakozott a fal mellett katonás rendben. A bevásárlási listán előkelő helyen szerepelt a száraztáp, a szalámi és a bolhairtó por. A macskák pedig megnöttek és szaporodtak. Jobb híján egymás között. Miért is ne, hiszen ez a természet rendje. Nem telt bele sok idő, és a kihalt portát teljesen benépesítették. Macska macska hátán napozott a tavaszi verőfényben, arra sem véve a fáradságot, hogy az ember útjából odébb lépjen. Bezzeg ha az állatorvos kocsija leparkolt a ház előtt, mutatóban sem maradt belőlük. A két unoka kergetett, hajkurászott, csalogatott ilyenkor eleget. Mindhiába.

Márpedig sok macskának sok a baja. A kicsik szeme begyulladt. Az anyjuknak folyt az orra. A fiatal feketét elgázolhatta valami, mert nagyon húzta a farát. A fehérnek nem volt étvágya, biztosan mérget evett a szerencsétlen. A vén kandúr csapdába lépett a mellső lábával, a párjának meg valami ekcémás bőrbetegség miatt hullott a szőre.

Ez a csepp nem megy semmire, bizonyosan a férgek bántják szegényt! – mutogatta nagymama az egyetlen kézre kerített cicát a doktornak. Erre a kis hálátlan éktelen vernyákolással megkarmolta a ráncos öreg kezét, és felmenekült testvérei közé a padlásra.

Néhány év telt el a háborítatlan macskaparadicsomban. Folyt a tej, dőlt a hús, meg a tápszer, ami a kis nyugdíjból kitelt. Amire nem tellett, azt pótolták. Az unokák figyeltek fel rá, hogy nagymama nem eszi meg a neki vásárolt túrót, sonkát, sajtot, virslit. A sok finomság csak rövid ideig tartózkodott a hűtőszekrényben. Amint a gyerekek elmentek, átköltözött minden az etetőtálkákba, hogy apró darabokra vágva várja a korgó gyomru macskahadat. A macskák gyomra pedig kényes, válogatós, de feneketlen verem.

– Ez így nem mehet tovább! – pattogott dühösen a fiatalabb unoka. – Már az asztalra is feljárnak! A saját szememmel láttam, mikor a túros kalács töltelékét dézsmálta az a haszontalan banda.

– Ne is mondd! A múltkor csak beugrottam, hogy megnézzem a mamát. Hellyel kínált az asztalnál, üljek már le, el ne vigyem az álmát. Húznám ki a széket, nem jön. Az ám, mert egy pocakos kövér macsek trónol rajta, és fúj rám, mint a veszett fene. Nagymama meg csak legyint, hogy a drága Mia éppen kölykezni készül, ezért olyan ingerült.

– Fogdossuk össze, kössük zsákba, vigyük el őket valahova messzire!

– Hiába. Hazatalálnak.

– Dobjuk a zsákot a folyóba!

– Elment az eszed? Állatbarátnak tartod magad, ha jól tudom. Valami humánusabb megoldást kell találnunk!

– Mit tehetünk, ha már ennyire elfajult a helyzet? Ivtalanítani kellene...

– Tényleg? Mind a huszonötöt? Ezt mégis hogy képzeled? Hiszen egyet sem bírtunk megfogni, amikor oltatni kellett volna.

– Akkor keressünk új otthont nekik. Olyan helyet, ahol gondoskodnak róluk.

– A kisfiam...

– Mi van vele?

– Hónapok óta rágja a füleket egy kisállatért. Most lesz a születésnapja.

– Látnod, ez fantasztikus ötlet! Sehol sem lenne jobb dolga egy macskának, mint nálad. Ott vannak a fiatal kölykök, válassz egyet közülük.

Egy jó gondolat megvalósítása néha akadályokba ütközik. Nagymama könnybe lábadt szemmel vette sorra az örökbeadható fiataliságot.

– Ferdikét nem adom. Magad is láthatod, hogy ferde a hátgerince! A nevét is arról kapta. A Hókás odavan az anyjáért, hova is lenne nélküle? A Kisoroszlán különleges, annak az apja a szomszéd mérnök perzsa kandúrja. Kormosra szükségem van, ő a legjobb egerész. Hófehérke nem mehet. Tudod, ő még szopik – mutatott egy anyányi méretű fehér macskára, amelyik a lépcsőn lustálkodott. – Picikét valami elkapta a nyakán, ő most lábadozik. Frici meg a domináns hím, aki rendben tartja a háremét. Nagy vitéz ám a Frici, nem is gondolnátok! Ezt a kajla fülét a szomszéd kutyái tépték meg. Ez a Vöröske meg annyira szeret engem, csak a tenyeremből eszik. Minden este becigánykodik mellém az ágyba... Cicónak a hírért sem hallottam vagy három napja. Mica babákat vár. A háromlábút pedig csak nem adhatom neked szégyenszemre. Mit szólnának a szomszédok?

– Na és a kölykök? Szép foltos, fehér mellényes, egészségesnek látszó cicák.

– Jaj! Izé... hát a kölykök. Na ugye, a kismacskák... Áá, kehes ez mind, mert az anyyok a palláson ellette meg őket, osztán csak meghűltek az őszön. Kishíján odalett az egész alom. Antibijotikommon neveltem fel mindet. Sicc innét, te nyápic! – toppantott az öreg-asszony mérgesen egy dorombolva hozzátörleszkedő cica felé. Egyik lábáról a másikra állt, azt sem tudta, hova legyen mérhetetlen kínjában.

– Ez a kis szürke pont megfelelne Misikémnek.
– A Hamvas! Jaj, a Hamvas! Ezt az egyet el ne vidd! Mind közül ez a legjátékosabb.
Megszakad a szíve a testvérkéinek bánatában.
– Akkor melyiket vihetem?
– Jaj, kedveseim, most jut eszembe! Gyertek be, kész a kávé, egyetek már egy kis süteményt...

Süteményevés közben összenézett a két unoka. „Nem lesz nekem innen macskám?”– kérdezte az egyik szeme. A másik értett a testvére tekintetéből. Nem válaszolt az el nem hangzott kérdésre, mert éppen egy macskaszőrös falat akadt a torkán.

Hosszas búcsúzkodás után a két lány megállt a kapuban. Lassan sötétedett.

– Most mit tegyek? Megígértem a kisgyerekeknek. Várja a macskát.
– Ha várja, akkor macska kell mindenáron. Nincs mese, nem csaphatod be.
– De hát nem adja ez az irigy vénasszony. Nem adja a saját tulajdon dédunokájának!
– Ha nem adja, akkor visszük. Azt mondják, lopott macska a jó macska.
– Mi? Lopjak egyet?!?
– Ha nem akarod, akkor majd én lopok neked. Várj egy kicsit.

A sötétség leple alatt senki sem vette észre, hogy a tavalyi kölyökccikák közül lába kelt az egyiknek. A lányok futólag elköszöntek egymástól. Nem telt bele egy nyikkanásnyi idő, és a szürke kismacska fedeles kosárban lapulva utazott új otthona felé.

Az idősebbik unokának még valami elintézni való dolga akadt a városban, csak késő este indult haza. Útközben elhajtott a nagymama háza előtt. A csendes utcában semmi nem zavarta az éjjeli nyugalmat, csak a vén parasztház homlokzatán égett a villany. Az apró fekete kocsí észrevétlenül leparkolt egy sötét kapualjban. Vezetője éberén figyelt, és nem is kellett sokáig várnia. Hamarosan nyílt a kisajtó, és a járdán megjelent az öregasszony. Egyik kezében görbebot, a másikban gyengén pislákoló elemlámpa. Mamuszos lába bizonytalanul botladozott a sötétben.

– Hamvas! Cicukám, kis cicám! Merre vagy? – kiáltozta elfúló hangon. Időnként a szeméhez kapott, hogy letörölje a szemüvege alól bőven patakzó könnyeit.

Tíz kilométerrel távolabb megcsördült egy mobiltelefon.

– Baj van!
– Mi történt? – kérdezte egy álmos hang.
– Rossz ötlet volt. Hozd vissza azt a nyavalyás macskát.
– Hogy mi? De hát... a fiam együtt alszik vele.
– Ne kérdezz. Csak hozd vissza...

Állítólag a macskák mindig talpra esnek. Tanúsíthatta ezt Hamvas is, aki éjjel egy órakor repült át az öreg ház kerítésén. Mind a négy bársonyos mancsa egyszerre ért földet, aztán kurrogva megrázta magát, felcsapta a farkát, és nyargalt a padlásra népes családjá után. Hazatért.

Másnap reggel a nagymama boldogan ölelte magához az erősen berzenkedő állatot.

– Jaj kis lelkem, azt hittem már, odalettél. Autó gázolt el, vagy a görények tettek kárt benned! Na gyere, te mihaszna jószág, itt a finom reggeli. Hát mondd, szabad ilyen nagyon megijeszteni a gazdasszonyodat?

Boldog volt az öregasszony. Boldogságában nem gondolt a dédunokára. A kisfiúra, aki élete első háziállatát siratta, ami csak néhány órára lehetett az övé.

SZALÓCZI GÉZA

Jeden és Ciccó

holnap rengetta föld feldőlt azüst
hova hemperült aszív asárba
abalé ó éscsak ömlötta füst
tényleg senkinek nemvolt hibája
főleg nemvolt az énhibám holnap
állhattam joggala húlt szív fölött
rengésvolt dőlés nemám lehordtak
sajnosahogy ígyjárt ki disznót öltt
aszív amócsing pluszméga csontok
nagyját elásom nelássamás
sholnap kezdődik ha nemcsalódotok
az örökké tartó simogatás

*

Harc a rezgő fogkefével írta Jeden
Gazda a kertikútnál rágta a pálcát
néha előrag apró csontokatnekem
ezértis gondolnád bársohase látszát
agazdán hogy nekedrág sa vége
hogy lepötyyanvalami továbbrágható
jóesetben valami bőrke megégve
rosszesetben mag egy köpte meggylakó
örültemhogy végre pálcátrágni látom
hogy büszkén harapdálegy új lehelletet
hogy tépőfog meredki a gazdaszájon
aztána pálcá lenn aföldön verdesett
felkaptam szaladtam rúgkapált sokáig
nyekk ésaztán vége nelegyen eleven
legyen mozdulatlan mintmegannyi másik
Harc a rezgő fogkefével írta Jeden

*

hát jót akartamén mindenkinek
a nyúlkülönben nem érdemli meg
személyszerint neki százsormontam
neminalunk csakmer kedvünk szottyán
szóval ültá nyúl az őrizetben
őrizésa dolgom nemdicsekszem
ésa rács vagyisa lyukja vagy tág
vagyvalakik sajnos nyitvahagyták
ésa konkrét nyúl hogymondjam fittyet
hányt vagy bucskázott egyet és kintlett
éselinalt pontamit nemszabad
felszólítottam hogy addmeg magad
fegyvert rántott sén mitmondjak itt és
most ölésre szólta képesítés

*

a kökénybekellett gabalyodnom
futottampersze meraza menyét
ismerem régről kishülye pompon
a kökénynek slisszolt ela szemét

rúgkapálsz kutyavagy nem mérlegelsz
űzésreis kiterjed az őzés
atövis belédtöv ennyi seperc
fekszelaz ágak rácsaiközt és

megjöna zisten bűdös kabátban
bentipapucsban sesálse sapka
belea szúrba kutyautánam
nyüszít sa kökényt ágabogozza

énis nyüszítek deszép az élet
fájfáj gyerünk nekia szedernek
fájjunkmég nyüszítsünk együtt kérlek
végre találtunk magunknak nyelvet

*

hívna kolegák rohanni kell
a zuccán idegen kolega jár
nagy fekete körmökön cikkanel
szájából csattogva loboga nyál

rojtos kötele söpria járdát
sípola torkán kibe lélek
smint akit kerítés nyársá jártát
futtában rémült vörösre szépped

smi adjuk tovább dróton innen
csaholnak föntis partnakfel liheg
aztán mintsokott levélse zizzen
szépestét kolegák mindenkinek

*

kirohanokén mintaszél kién
ha jön a póstás zöld biciglijén
vagyha macska nema benti lebzses
aszembei ki madarakra lesdes

megamikor körbejáraz árnyék
ahogy lesfől jönnekmennek fáék
megbokorék sa vándor cickafark
a sötétis a Holdis erretart

hát kicsaholom ténylega belem
úgytúnikitt csakénavagyok jelen
elnyúlokhát a gazda küszöbén
neméletet csak álmotörzők én

*

kirohanokén mintaszél kién
ha jön a póstás zöld biciglijén
vagyha macska nema benti lebzses
aszembei ki madarakra lesdes

megamikor körbejáraz árnyék
ahogy lesfől jönnekmennek fáék
megbokorék sa vándor cickafark
a sötétis a Holdis erretart

hát kicsaholom ténylega belem
úgytűnikitt csakénavagyok jelen
elnyúlokhát a gazda küszöbén
neméletet csak álmotörzők én

*

- Vanegy nagynagy Macska fennaz égben.
- Nem ottfenn egy nagynagy Kutya van.
- És fotelbenül nem rongyos pléden.
- Rongyos plédenül de urasan.
- És kisfehér cicák veszik körül.
- Piciny ölebek és feketék.
- És egérszötte túllt hord köntösül.
- A füleközt karajcsont fejk.
- És egy puhapárnán ülés nyávog.
- Ugat egy naaagy nagygnagy rongyhegyen.
- És ő teremtette a világot.
- Nade mostaztán eléglegyen.

*

gyerejáccunk majcsak összeállez
Cicómondja én sohase játszok
Jedenmondja hátpedig muszájlesz
énavagyok a fogó nna mán nyávog

*

montammár hogyén sohase játszok
tudom papucs megtámadtam naés
sohanemén a sorssal tikcicáztok
mamég papucs aztán holnapra rés
valamit vagyelnyel vagykienged
mittudodte járkálsz benne lesfel

viseledcsak és nincs semmi terved
lábadon üregben hegnyitesttel
nemgyakorolsz nemküzdesz aréssel
papucsok cicók fogalmadse nincs
haberánt vagy kiront hát ne vétsdel
ennyittuttam ha megértetted ints

*

lényeg vagyok mimásvan részletek
belóg kiáll lehull avagy vetül
egy rojtmögül ugyan de résztveszek
sa rojtis csakegy függöny részeül

srészeül a függöny a sötétnek
hová látónak küldve énvagyok
tömbegész és nincsen benne részlet
csaka lényeg sfölösleges szagok

*

körömmela fakérget
mászol értem kikértmeg
mingyá nyakad törödkki
embertől ez fölötti
mérmondanékö köszönömt
madárvagyok idefönt
nyivákolok neviccelj
magasvolt a regiszter
nemmindenki fülemül
elsőre nem sikerül
pánikolok nehogymár
jobb volnaha lekopnál
itta felhők szaladnak
amély ottvan alattad.

*

mutatom nektek hogyéljetekek
atávolság a legfontosabb

mérem és tartom itt leveg
belemerítem az orromat
és nemkell hogy egyenlő legyen
csak legyen legyenegy tiszta köz
vagy mint a kutyát ott van Jeden
a gazda magába börtönöz

*

párnacsücsök füleim sárkány fogaim
kárpitpofim pihék amancsom bogain
cisztvonó farkam nyelvem húsevővirág
sokkis görbe kardom és felzengő miák

és torkavére van és csupasz avégein
és márványhúsavan és felszökken megin
sa gyöngé oldalborda minta hóropog
cin vonósok doromb saztán a nagydobok

*

hovatúnt a hideg játék
aloclomb és hóvirágék
fényfehér szösszerű gönce
amit nemén téptem össze
összetépvé már pehelyben
hullt hiába néztekengem
valakimeg egybeszötte
ügylett fehérrongy belőle
szétszálaztam smíg aludtam
valakia nemtudomban
gombolyagnak feltekerte
seldobta a végtelenbe
fénylik fenna feketében
szálacsüng talán elérem

A víz fordulása, tájbeavatkozás, 2007, Iszló és Székelykál falu határában, Erdély, Románia

Bobó nagy éji vágója

Illa berek,
kis Boberek,
merre nevet,
hol a gyerek?

Merre inal,
merre szalad,
porzik a hó
talpa alatt.

Náda kerek,
illa berek,
majd hazatér
a Boberek.

Porzik a hó
álmaiban,
egyre nevet,
egyre inal
csillagokon,
holdak alatt,
kis Boberek
merre szalad?

Hogyha megáll
reggeledik,
hullik a fény,
kint havazik,

kis kezein
hópihe ing,
illan az éj,
illatain
macska-doromb,
szöcskei báj,
alszik a szív,
ébred a táj,

illa berek,
kis Boberek,
álma ma méz
náda – kerek

21 Zizizés

Zizi kúszik, Zizi mászik,
Zizi halkán dudorászik,
megkóstolja – percig sem ül –
ami az útjába kerül.

*

Száll virágok közt a pille,
hunyd le kék szemedet, Zille!
Álmod útján manók járnak,
pikuláznak, muzsikálnak.

*

Zizi az egy széncinke,
feje száz színre bontva.
Akkor ez szemet eszik?
Azt. És alszik reggelig.

*

Zizi a holló, nem hulló,
a kovács szerszáma
nem olló, üllő,
aki ül, nem álló, ül ő,
legjobb a nagy szemű szöllő!

*

Zizi csörgővel csörög,
alatta a föld meg forog,
körülötte a világ pörög,
ide állj, ez lesz a köröd!

*

Királylány leszel, hercegkisasszony,
Zizi, csak hadd, a harang kongasson
éjfelet! S ha majd pillád nehezül,
palotád tornyára egy angyal ül.

*

Zizi sír: nem jó most, baj van,
anya jön, segít a bajban.
Zizi sír: nagyon jó minden.
Zöld csillag ül a kilincsen.

*

Ez itt a kedvenc babám,
kék hajú, kócos bábom,
magamhoz ölelve alszom,
ő simogatja az álmom.

*

Ablakon túl szürke őzek:
nyári ködök elidőznek.
Nézi Zizi komoly arccal,
kettő dalol, egyik tercel.

*

A tehén tejet ad,
a tyúk meg tojást.
De mit ad a disznó?
Jó viccen fogást,
de én ezt még nem
értem...

*

Cook kapitány cirmos,
Chaplin macska tarka.
Én csak játszom velük.
Etesse, aki tartja!

*

Két szarka a teraszon
egy zsákmányon verekszik.
Holló csap le közéjük,
Most csipedik a semmit.

*

Zizi hintalovat akar,
pontosabban: szeretne.
Azzal aztán világvégig,
s azon túl is mehetne!

*

Zizi, az álom nem igaz,
Zizi, az álom valóság.
Álmodban koboldok járnak,
s velük a szépség s a jóság.

*

Fejjel lefelé lóg.
Mit jelent az: demagóg,
kérdi Zizi. S miféle lény
a denevér, ha szárnyán
a fény fejjel lefelé lóg?
Lehet, ő a demagóg?

*

Zizi a tengerben pancsol,
delfinek ugrálják körül,
csikóhal nyerít a mélyben,
hullámon ring Zizi, s örül.

*

Van egy testvérem, Bobó.
Fiú, így alapból bohó.
Megrúg, megüt, puszil, ölel.
Jó? Rossz? Egyszer már döntse el!

*

Álmomban szürke állatok
vettek körül, tudtam, álmodok.
Kik vagytok, szürke állatok?
Mi vagyunk a szelíd farkasok.

*

Zizi a hintán pihen.
A hinta lebeg puhán.
Ablakon benéz egy tehén.
Dédinél pihengetsz talán?

*

Zizi a zizit szereti,
könnyű és puha és édes.
De ha ebéd helyett enném,
anya valamiért mérges.

*

Zizi új ruhácskában illeg,
szemében kigyúl kék csillag,
büszkén csúszik-mászik: csupa nő.
Mi lesz itt kérem, hogyha megnő!

VIDA BARBARA

Az írás kifürkészése

Párhuzamok Talamon Alfonz és Gazdag József novellái között

„Talamon Alfonzot mindig rokonléleknek éreztem. [...] Van egy [...] kötetem [...], Kilátás az ezüstfenyőkre címmel. Ebben van egy elbeszélés, amelynek címe: Az árnyak kifürkészése.

Ezt az elbeszélést Talamon Alfonzról írtam. [...] Arról szól, hogy Talamon Alfonz nem halt meg.”

Gazdag József

1 NÉMETH Zoltán,
Talamon Alfonz,
Kalligram, Pozsony,
2001, 66.

2 DEÁK Katalin, A
„kafkai” Talamon
Alfonz szövegvilá-
gában, Új Forrás,
2004/7. =
<http://epa.oszk.hu/0000/00016/00097/040709.htm>

3 KESERŰ József,
„Mostanában rejtek-
helyemből gyakran
gondolok embertár-
saimra”, Szörös Kő,
2001/Nyár, 46.

Talamon Alfonz pályakezdése

Talamon Alfonz prózája szinte üstökösként ragyogott fel a csehszlovákiai magyar irodalom egén. Megilletődve (fiatal kora miatt), de tárt karokkal fogadják már gimnazista korában az irodalmi lapok. Az Irodalmi Szemlében tűnik fel *A rovarok pusztulása* c. írásával, 1984 márciusában. Ugyanebben a hónapban az Iródia közli tőle *Az ajtó* című prózáját.¹ Már ekkor meghökkentő csiszolt stílusa, szövegeinek belső kohéziója és szövevényessége. A talamoni hosszúmondat az író pályafutásának kezdetekor még nincs jelen. Nem kell azonban sokáig várni, az író új stílust alakít ki, melynek lételeme lesz a jellegzetes hosszúmondat, mellyel szövegeinek összetettségét, mélységét, karaktereinek zavart lelki állapotát és a nyugtalanságot fejezi ki, illetve fokozza. Szövegeinek olvasása összpontosítást, éberséget igényel, különben az ember könnyen elveszhet a részletek gazdagságában. Sokan vonják párhuzamba Talamon textusait Kafkáéval, Márquezéval, hozzájuk hasonlóan ugyanis írásainak központi témája az identitás kérdésköre.

Deák Katalin tanulmányában Kafka és Talamon szövegeinek hasonló megoldásait, intertextuális párbeszédét kutatja.² Az alábbi négy művel foglalkozik: *Az ajtó*, *Az éjszaka árkádsorai*, *Gályák Imbrium tengerén*, *A hajnalok iszonya*. Már e négy szöveg között is realizálódik egyfajta összetartó erő, ami B. B. személyében ölt testet, aki hol szereplőként, hol egy könyv borítóján megjelenő monogramként tűnik fel a történetben.

Ahogy Keserű József írja, *A rovarok pusztulásában* feltűnő a latin-amerikai mágikus realizmusra jellemző elemek sora, „a természet pusztító erejét demonstráló áradás, a tematikailag és hangulatilag egyaránt érzékített végzetszerűség”.³

Mi azonban egy egészen más út felől közelítjük meg az író szövegeit. Munkánk feladatául jelöljük meg, hogy két író, Talamon

Alfonz és Gazdag József szövegeinek hasonlóságára hívjuk fel a figyelmet.

A továbbiakban három fejezetre osztjuk munkánkat. Az elsőben A Talamon rövidprózáiról⁴ írt értelmezések, kritikák, reflexiók áttekintésének segítségével alkotunk meg egy komplex jellegű szerzői portrét. Később megismételjük ezt Gazdag József *Kilátás az ezüstoffenyőre* c. novelláskötete kapcsán is. Végül egy komparatív összesítésen belül vizsgáljuk a már addig elemzett szövegek közti párhuzamokat, intertextuális, tematikus és dialogikus szövegkapcsolatokat.

Talamon Alfonz fiktív világainak szegmensei

Németh Zoltán Talamonról írt monográfiájában valóságos jelzőáradattal jellemzi az író prózáját.⁵ Ezek közül kiemelkedik a látomásos, emfatikus, szorongással teli, okkult elemekkel átszótt, végtelennek tetsző hosszúmondatokkal operáló, nonkonform, labirintusszerű, ópiumos, illuminált, füledt, erotikus, posztmodern minősítés.

Ha szövegeinek főszereplőit szeretnénk jellemezni, úgy azokra főként a kommunikáció-képtelenség, a perverz víziókra, látomásokra való hajlam, a tudathasadás illik a legjobban, ezen kívül a magány, gyávaság, cselekvésképtelenség jellemzi őket. A mellékszereplők a főszereplő képzetében élő szellemek, lidércek, akik kísértik a főszereplőt, aki ezáltal nem érzi magát egyedül – „tulajdonképpen nem is szereplők, csak a fantázia tárgyai”.⁶

Németh kitér a szövegek helyszíneinek jellemzésére is, ezek legtöbbször „zárt terek, félhomályos termek, szobák, az ágy, a tudat, ahonnet az álom terei vonulnak elő”.⁷ Fontos szerep jut még az éjszakának és hajnalnak mint napszaknak.

Keserű József a külvilággal való kapcsolatteremtés képtelenségére, az elidegenítésre, rettegésre, nyugtalanságra, valamint a lelki fóbiából fakadó zavartságra hívja fel figyelmünket Talamon szövegeivel kapcsolatban. Továbbá hangsúlyt fektet a szövegeken gyakorta végigvonuló csendre, s a csendet megtörni kísérő momentumokra, cselekvésekre.⁸ A csend legtöbbször a szereplő kommunikációképtelenségéből fakad, s ennek okán a felgyülemelő hallgatás üvöltést szül. Ezt megfigyelhetjük az *Éjszaka árkádsoraiban*, mikor B. B. tehetetlenségében kétszer is felüvölt.

Szintén Keserű József tollából származnak a következő gondolatok: „A posztthumusz kötetet leszámítva Talamon szinte minden szövege összefüggésbe hozható a rémtörténet kategóriájával. A narrátort vagy a központi szereplőt képzelődései szorongásos lelkiállapotba juttatják. [...] A szorongásos tudatállapot felidézése egyfajta halálkultusz kialakulásához vezet.”⁹

H. Nagy Péter Talamon Alfonzot „a kortárs magyar próza egyik legösszetettebb jelenségeként” jellemzi, műveit „a szintaxis (mondatbonyolítás) attraktív kimunkálása, a többszólamú, metaforikus elbeszélés hagyományának újraértelmezése, a prózai emlékezettech-

4 Talamon rövidprózái alatt értjük *A képzelet szertartásai*, *Az álomkereskedő utazásai* című novellásköteteit, illetve a kötetben nem, csak folyóiratokban megjelent írásait. Munkánk Talamon *Samuel Borkopf: Barátaimnak, egy Trianon előtti kocsmából* c. novellafűzér/regényére nem tér ki a könyv műfajának meghatározásbeli problematikája okán.

5 NÉMETH Zoltán, *I. m.*, 158.

6 *Uo.*

7 *Uo.*

8 KESERŰ József, *Hagyomány és nyelviség*, Kalligram, 2000/3., 39–44.

9 *Uo.*, 43.

10 H. NAGY Péter, *Az irónia beszéde*, Alföld, 1998/8., 110.

11 HIZSNYAI Zoltán, *Talamon Alfonz barlanguniverzuma*, Kalligram, 1997/10. = <http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/1997/VI.-evf.-1997.-oktober-Talamon-Alfonz-emlekszam/Talamon-Alfonz-barlanguni-verzuma>

12 Uo.

13 Uo.

14 NÉMETH Zoltán, „a toll alá temetkezve”, Kalligram, 1997/10. = <http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/1997/VI.-evf.-1997.-oktober-Talamon-Alfonz-emlekszam/a-toll-ala-temetkezve>

15 HIZSNYAI, *I. m.*

nika továbbgondolása és a retorikai alakzatok szabad játéka”¹⁰ miatt tartja produktívnak.

Hizsnyai Zoltán a kérdés, dialógus hiányára fókuszál esszéjében,¹¹ ennek legfőbb okát a drámai szituációk, a szereplők hiányában látja. Szerinte Talamon alakjai szellemek, árnyalakok, ezzel magyarázható a kapcsolatteremtés képtelensége. Nincs linearitás, csak „kozmosz időkáosz”, s ebben az időkáoszban kérdező és kérdés kikerülnek egymást. Keserűhöz hasonlóan Hizsnyai is rámutat a szövegek horrorisztikus elemeire: „sötét szobák során át haladunk tapogatva, derengést sejtve, minden négyzetcentiméternyi falfelületnek, minden parányi nesznek, halovány megérzésnek rendkívüli jelentőséget tulajdonítva – a szórszálhasogató leírás szinte már térképészeti precizitást sejtet”¹² –, ugyanakkor a nagy részletkavalkádban olykor rá kell döbennünk, hogy a szöveg csak folyik, folyik a maga útján, s nem visz előrébb. „Nincs semmi, csak a rettenetes úr – de az irtózatosan.”¹³

A narrátor szerepe fontos jelentéssel bír Talamonnál, legyen az heterodiegetikus vagy homodiegetikus. Mivel az írásokra a monológus beszéd jellemző, ezáltal a szöveg „önmagába húzódik, enigmatizálódik, elhatárolódik az exteritoriális beszédmódoktól. Ennek következménye aztán a totális dialógushiány”.¹⁴

A szerző életpályája mint referenciális tér (kitérő)

Szó esett már Talamon szövegeiről, azonban minden írás mögött van egy író is, aki bár minket elsődlegesen tudományos szempontból érdekel, sokak számára azonban többet jelentett néhány kiváló próza szerzőjénél. 1997 októberében a Kalligram című irodalmi lap Talamon Alfonz emlékének egy teljes számmal tisztelgett. Ebben az emlékszámban jelent meg Hizsnyai Zoltán megható írása,¹⁵ melyben méltó búcsút vett az írótól. Ennek az esszének az olvasása arra készítetett, hogy néhány idézet segítségével közelebb hozzuk az olvasóhoz az író, ezáltal meglátva benne az embert.

„1996. február 8-án délután szeles, hideg időben érkeztem Galántára. A vasútállomásra jókora halom folyóirattal felmálházva a város másik végén álló Esterházy-kastély felé vettem az irányt, ahol a Hamvas Béla Klub Kalligram-estjének vendégeként folyóiratunkról folytattam beszélgetést. A helyszínen értesültem róla, hogy a beharangozott beszélgetőtárs megbetegedése miatt Talamon Alfonz lesz a kérdező.” Ezekkel a sorokkal kezdi a visszaemlékezést Hizsnyai, az időjárás által megalapozva a fagytól csendes hangulatot. A bevezető után szakmai kitérőt tesz, taglalja a szövegek monológ jellegét, a kérdéshiányt, s erről eszébe jut az akkor esti beszélgetés, tele kérdésekkel, s ismét személyes gondolatokkal folytatja: „De Fonzi azon a februári estén a helyettes kérdező szerepébe kényszerülve mégiscsak kérdezett. A beugrásból, mint később megtudtuk, még azon az éjjelen halálugrás lett. Az autó, ami a házuk előtt elgázolta, nem a tudat bugyraiból bukkant elő. Nagyon is valóságosan termett ott, s a legalkalmatlanabb pillanatban. És ennek a szaltó mortálnak az íve a

földi purgatórium – a kóma – hét hónapig tartó spiráljának közbeiktatásával zárult le egy évvel ezelőtt.”

Szó esik a megismerkedésről, Talamon ekkor még középiskolás. Később magyart, történelmet hallgat az egyetemen, aztán sorkatona – hadipostás. „Leszerelése után, a 90-es években, nagyobb részét már szabadfoglalkozású író, egy ideig azonban a Szabad Újság sportújságírója Pozsonyban.” Írja, hogy ezekben a hónapokban többször is előfordult, hogy miután Talamon lekéste az utolsó vonatot, náluk éjszakázott. „Akkori »megalvásainak« emlékét a Borkopf-elbeszélésfüzér egyik darabjában meg is örökíti.”

Említést tesz a kórházi látogatásról, ez volt az utolsó találkozás – „plafonra szegezett, üveges szemének feltételezett látóterébe emeltem a Madách-díj díszes oklevelét, amelyet önhatalmúlag még '95 nyarán, később valóban díjnyertes elbeszélés-kötetének szerkesztésekor neki ítélttem. [...] Csalódottan és döbbenten fogtam a kezét; dialógusra készültem, de be kellett érnem halovány kézszorításokkal.”

Hizsniai Zoltán költői megfogalmazású végzava egyben a mi végzavunk is ebben a kis kitérőben: „Talamon koromfeketével alapoz, sok-sok sötétbe ágyazva emeli ki ezt a ragyogást. Olyan ez, mint az éjjeli égbolt: napok milliárdjai tobzódva, egymást túlharsogva ragyognak, egyszerre robban szemünkbe az északi félteke minden csillagának fénye. Hogy ennyi fény lehessen egyszerre együtt, az, sajnos, ennyi sötétséggel jár. Ilyen az összkép. Ez a természete.” Talamon életmitosza és halálának tragédiája jelentős mértékben befolyásolta a róla szóló, illetve szövegeivel kapcsolatos recepciót is, s gyakran beépült a fikció világába is, ezért nem mellőzhető.

Ég és föld, installáció, 2011, Aggteleki Nemzeti Park, Magyarország

16 TALAMON Alfonz
művei, szerk.
NÉMETH Zoltán,
Pozsony, Kalligram,
2001, 30.

17 NÉMETH Zoltán,
Talamon Alfonz, 80.

18 KESERŰ József,
„Mostanában...”,
48.

19 H. NAGY Péter,
Az álomvadász,
Kalligram, 1997/10.
= <http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/1997/VI.-evf.-1997.-oktober-Talamon-Alfonz-emlekszam/Az-alomvadasz>

A képzelet szertartásai

Talamon első novelláskötete 1988-ban jelent meg a Madách Könyvkiadónál, Pozsonyban. A kötet összesen hat novellát tartalmaz: *Az utolsó író memoárja; Bocsátó; Az éjszaka árkádsorai; A nap, amelyen ledőlt az első kiszáradt eperfa; A pikádorok ivadéka; A képzelet szertartásai*. Szembetűnő, hogy a hat szövegből öt névelővel ellátott címet kapott. A határozott névelő használata a későbbiekben szintén megfigyelhető, hiszen *Az álomkereskedő utazásai* c. novelláskötet szövegei kivétel nélkül névelősek. Arra kell tehát következtetnünk, hogy Talamon szándékos céllal használta a határozott névelőket, mintegy nyomatékot adva a szövegeknek. Figyeljük csak meg, ha a címeket megfosztjuk névelőiktől, esetleg a határozott névelőt határozatlanul helyettesítjük, egy könnyedebb, általánosabb címmel találjuk szembe magunkat. Azáltal, hogy konkrétan, határozottan rámutatunk a szöveg tárgyára, körülötte eltűnik minden, s csak a tárgyat látjuk, egyedül. Talamon figurái márpedig magányos alakok. Miért ne lehetne, hogy a szerző már a címmel utalni akart az elhagyatottságra?

A következőkben a kötet azon novelláiról lesz szó, amelyekkel a későbbiekben Gazdag József szövegeinek kapcsán párhuzamot vonhatunk.

Bocsátó

A *Bocsátó* című, egy gondolatmenetet kifejtő, központosítás nélküli próza első olvasásra gyönyörű jelzős szerkezeteivel tűnik ki. Ámde egyetlen olvasás a megértés és interpretálás szempontjából nem elég. Másodszori nekifutásra sem tudjuk a szöveget mondataira bontani, néhol ugyanis a gondolat torzóban marad és másutt folytatódik: „mondd miért van az hogy a halottak vigyázzák a testünk leláncolják lelkünk a kegyelet pompáival a homályban egyre tágul az akvárium moszatos és algás vizén nézzük egymást túl a tudás azon pontján hogy pontosan felismerjük még azt a pillanatot látjuk-e amelyet örökkévaló jelennek képzelünk áltatva magunkat hogy megállt az idő minden órából kitepve a rugót meg a finoman megmunkált fogaske-rekeket mozdulatlaná dermesztve a mutatókat két számjegy között az óra számlapján”.¹⁶ Németh emiatt „megszakítatlan és megszakíthatatlan szövegfolyamként”¹⁷ jellemzi az írást. Szerinte az interpunkciók hiánya olyannyira feszítik a próza műfaji kereteit, hogy az eredmény szabad vershez, esetleg prózavershez hasonló textust eredményez.

Keserű szerint a *Bocsátó*t a „szabad képzettársításon alapuló képi tobzódás jellemzi”¹⁸, H. Nagy Péter pedig „tagolatlan beszéd-imitáció”-ként¹⁹ utal rá. Az interpunkciók hiánya, valamint a jelzők tömkelege lírai ruházatot kölcsönöz. Nehéz eldönteni, hogy az írást prózaként vagy inkább prózaversként kéne számon tartani. A középpontban egy erős érzelmi szál van, mégpedig a főszereplő hiányérzete valaki iránt. Ez az érzés végigkísér bennünket, ahogy a főszereplőt is az egész textuson.

Az éjszaka árkádsorai

A kötet legösszetettebb, legszövevényesebb, s a szakirodalom által legtöbbet értelmezett írása *Az éjszaka árkádsorai* c. novella. A szöveg több ponton is egyezést mutat Franz Kafka által kedvelt elemekkel, úgymint névtelenség/monogram használata, kastély vagy az átváltozás rovarrá.

Keserű felhívja figyelmünket, hogy a szöveg során többféle beszédhelyzet, illetve nézőpont érvényesül, ami még jobban emeli a szöveg összetettségét. A beszédhelyzet múlt és jelen idő között váltakozik, mindig harmadik személyű. A nézőpont külső – ilyenkor a narrátor nézőpontja érvényesül – illetve belső – ennek esetén a szereplő szempontjából látjuk az eseményeket.²⁰

Németh szintén fontos szerepet tulajdonít a narrátornak, kicsit másképp megközelítve azt: „Talamon írásainak belső feszültségét talán abban is kereshetjük, hogy amíg a narrátor a hangsúlyozott személyesség hangján szólal meg, hogy a történetet csak olyan tudatállapotok egymásutánjaként tudjuk elképzelni, amelyekben az azt felépítő történet szemcsék rejtőznek, elkerülve a kaleidoszkópszerűséget, addig a műben felmutatott szereplőktől, sőt magától a narrátortól is megtagadtatik az önazonossághoz való jog.”²¹ Majd „tökéletesen desperatív novella”-ként jellemzi a szöveget, amiben a cél az olvasó totális elbizonytalanítása az által, hogy „mikor már épp bejötték volna az olvasás akadálytalan ritmusába, akkor vet egy strukturális bukfcet a szöveg, hogy újra saját olvasatunk jótékony bizonytalanságában találjuk magunkat.”²²

Németh egy másik szövegében²³ kiemelt olvasói bizalommal kezeli a narrátort amiatt, mert nem identikus B. B.-vel. Ez a bizalom abból az előfeltevésből indulhat ki, amelyet a narrátor fenntart a szövegben, hogy a történet enigmatikussága ellenére is találkozhatunk egyértelmű jelentéssel. Azonban az elvárások hamar szertefoszlának, ugyanis – mint fentebb már említettük – a külső fokalizáció belsővé alakul, ezáltal B. B. tudatába kerülünk, ahonnan aztán már nem is juthatunk ki.

Az éjszaka árkádsorai Talamon egyik legkomplexebb írása, amely szinte mindegyik Talamon-olvasat kapcsán megemlíthető. Németh Zoltán sorra interpretálja az író kötetben megjelent műveit, így *Az éjszaka árkádsorai* értelmezését is több oldalon keresztül olvashatjuk. A történet néhány mondatban összefoglalva a következőről szól: A főszereplő, B. B. a vonatra siet, homályban indul el, sötétségben érkezik meg, s közben bolyong, eltéved, hatalmába keríti a pánik, hogy le fogja késni a vonatot, pedig időben elindult. Az egyre növekvő félelemmel több és több képzet, fantazma jelenítődik meg, amit vehetünk B. B. tudata sérültségének is. Közben a szöveg egy másik szálon is fut, itt B. B. szerelmének, C.-nek szobájában tartózkodik. H. Nagy Péter szavaival élve tehát „*Az éjszaka árkádsorai* olyan polifon elbeszélés, amelynek egymásra írt rétegeit grammatikai elemek alapján lehet elkülöníteni: B. B. városbeli bolyongásai múlt idő-

20 KESERŰ, *I. m.*, 48.

21 NÉMETH Zoltán, „a toll alá temetkezve”.

22 *Uo.*

23 NÉMETH Zoltán, *Talamon Alfonz*, 85.

24 H. NAGY, *I. m.*

25 DEÁK, *I. m.*

26 TALAMON Alfonz
művei, 36.

ben, C-vel való kapcsolata (férfi és nő szerelmi harca) pedig jelen időben inszcenírozódik. A fragmentumok határait tehát grammatikai váltások jelölik.”²⁴

A szöveg egyetlen kilógó mellékszála az a jelenet, mikor B. B. egy idős házaspár otthonába tér be néhány percre, s közben senki sem vesz róla tudomást. Ez is bizonyíték arra, hogy a „hős” egyfajta identitásvesztésen megy keresztül. A szövegben átváltozások sora is szemlélteti mindezt: „B. B. *temetőbogárrá* zsugorodott, nyűszítve kereste szabadulásának útját. Hörögve, négykézláb mászkált a sírhalmokon a sötétben, képzelt csontokat markolt, hallani vélte a velőkönnyű lelkek suhanását, amint véresen vadásznak a baglyokra meg a denevérekre, és tíz körmével kaparta a földet, arcát nyálkás sárba nyomta, hogy teljesen személytelenné váljon. Gyíkká aljasult, és hasán csúsza igyekezett a sírhalmok között ösvényeket találni, holott valójában körbe-körbe menekült foszforeszkáló szemű, derengő koponyák elől, átbukdácsolva a rendszertelenül emelt sírhalmokon; fejfáknak ütközött neki, amelyeken sáros ujjai neveket tapintottak, évszámokat, fohászokat. Vakondokként virágcsokrokat dúlt szét az orrával, lába koszorúk vasabroncsába akadt, mécsesek dermedt faggyúját rágcsálta. Vonítva szimatolt élő emberek után, meghúzódva egy kápolna tömjénszagú fala tövében, miközben egész testét remegtette a hirtelen felszökött láz, szeme előtt mágiikus boszorkánytánc vette kezdetét, megnyílt a föld, és ágaskodó erekcióval, kékes fényvel izzva, vaspatkójával dobogva táncba kezdett egy láncoz, hatalmas ördög...” Deák Katalint idézve: „A szöveg pontosan nyomon követi B. B. identifikációit: a temetőbogártól a »gyíkságon« át a vakondok-létig jutunk el, ami ennek megfelelően B. B. vertikális mozgásában is megnyilvánul, aki négykézláb indul, majd hason csúszik, hogy végül mintegy a föld alá kerülve egyenesen a pokol víziójával szembesüljön.”²⁵

Ha jobban megfigyeljük, láthatjuk, hogy a szöveg folyamán B. B. képzelgésai fokozatosan válnak egyre intenzívebbé. Visszalapozva a szöveg elejére tehát keresni kezdjük azt a momentumot, ahol a víziók kezdődnek: „Hosszú slukkokkal, élvezettel szívta cigarettáját, majd hirtelen felfigyelt egy furcsán kopogó hangra, ezért megállt, ám erre a hang is megszűnt.”²⁶

Az idézetből arra következtethetünk, hogy a cigaretta valamiféle narkotikumot tartalmazhat, ami B. B.-ből hallucinációkat vált ki. Felmerül a kérdés, miért nem múlik el a szer hatása a hosszú út alatt, azonban néhány sorral az iménti idézés előtt erre is megtaláljuk a választ: „Igaz, a dobozban már csak hét vagy nyolc szál volt, de B. B. úgy gondolta, ennyinek elégnek kell lennie az útra, tekintettel arra, hogy a személyvonatokon tilos a dohányzás.”

Hét-nyolc szál narkotikumot tartalmazó cigaretta után pedig nem meglepő, ha az ember az éjszaka folyamán találkozik többek között magával az ördöggel is. Hogy Talamon jelentéktelennek tartotta-e leírni az út folyamán történő cigarettázást, vagy egészen mást szánt szövegének, nem tudhatjuk, ezen azonban könnyen továbbléphe-

tünk, ha elfogadjuk, hogy a galambszürke kalap sem említődik meg többször a szöveg folyamán, csak mikor B. B. elinduláskor megigazítja azt. Az pedig, hogy a kalap a sok esés-botlás után mozdulatlanul B. B. fején maradt volna, szinte elképzelhetetlen. Ahogy arról sem szerzünk tudomást, hogy miként kerül ki B. B. a temetőből. Így aztán az sem meglepő, hogy az író nem tesz említést a többi cigaretta elszívásáról sem.

Az ördöggel való találkozást a szöveg előre sejteni: „meg volt győződve róla, hogy a kerítésnek az égben nincs vége, és ha valahogy át tudott is volna csusszanni a rácsok közt a túlsó oldalra, ott a sötétségnek egészen biztosan a pokol torkában lett volna vége, ahol izzó szarvak öklelése várt volna rá. Mire ezt végiggondolta, a kerítés tetejére ért.”²⁷ Átjutva a kerítésen tehát B. B. tudata elhitte, hogy a pokolban van, ahol az ördög jelenléte már nem is olyan meglepő.

Végül eljut a vonatállomáshoz, s ekkor rágyújt egy cigarettára. Ez lenne azóta az első szál? Ez is lehetséges, hiszen a temetőből kikeverve mintha észlelnénk némi csillapodást, s mire az állomáshoz ér, a hallucinációk abbamaradnak. Ekkor gyújtana rá a második szálra, ami a mi interpretációnkban narkotikumot tartalmaz. Ismét víziót lát, C. alakját a vonaton. Látja, ahogy két férfivel dulakodik, majd azt, ahogy kidobják őt a vonatból. Ezután B. B.-t veszik üldözőbe, aki bemenekül egy fülkébe, támadói megpróbálják felszakítani a fülke ajtaját. B. B. nem lát kiutat helyzetéből, így megadja magát, elereszti a fülkeajtót. Maga sem tudja, hogy, de a két alak eltűnik, miután B. B.-nek a következőket mondják: C. nem létezik. Számodra jelenés a valóságban.

A *Bocsátó* és *Az éjszaka árkádsorai* között bár párhuzamot nem tudunk vonni, a kötetben szereplő további novellák némelye között igen. A mi feladatunk azonban a Gazdag József szövegeivel való párhuzam bemutatása. Ilyen szempontból a már említett két novella fontos, hiszen véleményünk szerint Gazdag ezekből a novellákból merített, illetve emelt át konkrét jeleneteket, s azokat saját stílusával keverve építette bele szövegeibe.

Az álomkereskedő utazásai

Talamon második novelláskötete, *Az álomkereskedő utazásai*, hét évvel az első kötet, illetve három évvel a *Gályák Imbrium tengerén* c. regényének kiadása után kerül a könyvesboltokba. Míg az első kötet szövegeinél a monologikus megszólalások variálódnak az egyes szám harmadik személyű szabad függő vagy átélt beszéddel, addig *Az álomkereskedő utazásaiban* a novellák egyes szám első személyű narrációja vegyül az egyes szám második személyű önmegszólító megszólalással.²⁸

Egyetértünk H. Nagy Péterrel, miszerint „Feltűnő, hogy a könyvben helyet kapó novellák narratív szerkezete rendkívüli hasonlóságot mutat. Mondhatni: homogenizálja a kötet írásait. A szóban forgó elbeszélés-technika a műbeli perspektívák sokszorozódását a meg-

27 Uo., 43.

28 NÉMETH Zoltán,
Talamon Alfonz,
158.

29 H. NAGY, *I. m.*

30 BENYOVSZKY
Krisztián, *Talamon
Alfonz: A hajnalok
iszonya*, Szőrös Kő,
1997/3-4., 11.

31 GÖRÖZDI Judit, *Az
utazás könyvei*,
Kalligram, 1997/7-
8., 144.

32 NÉMETH Zoltán,
Talamon Alfonz,
161.

33 *Uo.*, 163.

tett történetmondó/alakító én kompetenciájába utalja (pl. címadó novella, *A vágyak ösvénye*, *A napnyugat égálja*). Az én-elbeszélés azon válfaja azonban, amely e szövegekben érvényesül különböző grammatikai jelölőkön keresztül megbontja az én stabilitását és dekomponálja annak beszédműveleteit.”²⁹

Benyovszky Krisztián a következőket írja a kötetről: „Talamon Alfonz elbeszéléseinek világa titokzatos, rejtélyes, olykor misztikus. Uralkodó színei a fekete és egyéb sötét vagy homályos tónusok, név nélküli, gátlásos, kommunikációra képtelen hőseinek uralkodó érzései a félelem, szorongás, halálos rettegés, ezek a »hősök« kínzó múltbeli emlékeiktől és halálvízióiktól gyötörtén vegetálnak álom és valóság, lét és nemlét határán.”³⁰

Görözdí Judit a kötetről írt tanulmányában azt emeli ki, hogy Talamon írásaiban a valóságnak több rétege figyelhető meg: úgy a „valóságos valóság, amiről az olvasónak is konkrét, szövegen kívüli tapasztalatai lehetnek, nem minden elbeszélésben van explicit módon jelen. Ilyenkor a narrátor szövegvilág-tolmácsolásában jelentkezik (pl. *A napnyugat égálgájában*). Némely elbeszélésnek azonban alapját képezi (*A madarász halála*; *A vágyak ösvénye*), s a valóságos valóság rétegebe épülnek a képzelődés, a vágyakozás, a látomások elemei, szerkesztettségükben eleinte elkülönítve, majd mindinkább összemosódva, végül szétbogozhatatlanul. A talamoni szövegvilág-felépítés legjellemzőbb módja mégis a valóságos valóságból való elindulás, tudatos átszenderülés az álomba vagy képzelődésbe, melyben az »álmolátás szertartásai szerint« következő jelenetekbe emlékképek is keverednek; hogy egy nagy ívű, erotikus vágyakozástól, megismerni-megtapasztalni akarástól fűtött, és a »hős« félelmeitől, gátlásaitól űzött utazás után újra egyfajta valóságba érkezzen vissza, mely éppen az utazás tapasztalataitól mélyült a valóságos valósághoz képest.”³¹

Németh az íróról készült monográfiájában akképp vélekedik, hogy a szövegek közötti összetartó erő maguk a főszereplők, akik a közösségi világból kiszorultak, saját drámájukat magukban élik meg. „A Talamon írásaiban olvasható erotikus álomeírások, a gyönyör, a fétissé emelt női test, a vágy mindent lebíró ereje, a perverziók meta-textuális emlegetése a „külső”-nek állított hatalom kijátszásában is érdekelt. A szexualitás az egyén identifikációját jelenti, a szubjektum a Másik viszonylatában nyeri el saját identitását.”³²

Németh-től származnak azok a gondolatok is, miszerint a kötet – azáltal, hogy a tapasztaló én nem vesz tudomást környezetéről – szélsőségesen individualista álláspontot képvisel. „Az önmaga tudatával, képzeletének és álmainak termékeivel elfoglalt individuum mintha kikerült volna az idő és tér konkrét meghatározottságainak uralma alól, mintha létezésének jelen idejébe nem szólhatna bele semmilyen institutionális hatalom. Az individualista anarchizmus és a libertinus filozófia határterületeire gondolhatunk.”³³

A madarász halála

34 TALAMON Alfonz művei, 255.

35 *Uo.*, 263.

36 NÉMETH, *I. m.*, 164–170.

A történet maga egyszerű: a fiú szereti a lányt, a lány szereti a fiút, a lány megunja a fiút, végül elhagyja. A fiú boldogtalan. Az elhagyatottság és magány érzése rátelepszik a szövegre, lassítja, sötétíti azt. A helyszín a ház, ahol régen együtt laktak. Most csak ő van és a madár, amit a kedves búcsúzóul hagyott itt. Félve gondolja a madarat, az ő kincsét, az íróasztalára helyezi kalitkáját, ahol régen szerelmes leveleit írta. Elalvás előtt vagdalt gyümölcscsel és nyershús-darabokkal eteti meg. Az éjszaka felriad, s volt kedvese cipőinek kopogását véli hallani, így felébredve annak keresésére indul a lakásban. Miközben halad a szobákon keresztül, átgázol a berendezési tárgyakon, számos helyen zúzódásokat okozva ezzel magának: „fájdalmat nem érezve gázoltam át a szoba alattomos, feltartóztatásomra összesereglett berendezési tárgyain, zúzódásokkal borított testtel, levegő után kapkodva rohantam ki az utcára, ismerős, illanó alakod után vetve, de a pislákoló gázlámpák derengő sárgás lidércfénye alatt surranó patkányokat láthattam csupán”.³⁴ A patkány ebben a kontextusban szimbolizálhatja magát a kedvest is, aki gyáva módon menekült el előle. Ehhez társulhat még a harag, amit a kedvese által okozott csalódottság váltott ki.

A novella folyamán tanúi lehetünk a madár szenvedésének, aki szabadulni akar kalitkájából. Ahogy a kedves, a madár sem boldog, ő is bezártnak érzi magát: „minden kis részletre kiterjedő vizsgálódásom során úgy tűnik, egy leheletnyi színárnyalat hiányzik szereteágazó szárnytollai végéről”. A madár tollának szürkés árnyalatát a cigarettafüstnek tulajdonítja. Friss levegőt enged be az ablakon, ingyenc falatokkal kínálja a madarat, az mégis közömbös marad, s már éneke is hamisabban kezd csengeni. Összefüggéseket keres a madár kedélye és volt szerelme sorsa között, úgy érzi, cserbenhagyja őt azzal, ha búcsúajándékát, ami egyben utolsó emléke is róla, gondatlanságból kifolyólag pusztulásra ítéli. A madárról való gondoskodásáért cserébe viszont titkon jutalmat remél, szerelmük próbatételeként éli meg a madár sorsát. Díszmadár-szakértő vizsgálja meg az állatot, nyugtatja a főszereplőt, hogy madarának semmi baja, sőt, túltáplálta. Ironikusan madarásznak nevezi őt, amiért vitába bonyolódik az orvossal, s csak a saját igazát hiszi el. A madarász, aki kedvesét nem tudta visszatartani, a madárral megtehetné ugyanezt, végül mégis inkább szabadon engedi: „s mielőtt még olyannyira érzékenyültem volna, hogy további fontolgatás miatt visszazárjam a kalitka ajtaját, gondolataimat, kilátásaimat rendezgetve, ajándékom kiröppent belőle, akkor ébredtem cselekedetem megmásíthatatlanságára, amikor sebes szárnyalással, búcsúkör nélkül tűnt el a szemem elől.”³⁵

Németh Zoltán interpretációjában hétféle olvasatra hívja fel figyelmünket.³⁶ Az elsőben az ablaknak tulajdonít jelentőséget, ennek a szimbóluma a madár, ami a szövegben tükörként funkcionál, eltávozott szerelmét látja benne. A madár jelenléte fokozottan juttatja eszébe volt kedvesét, nem tud szabadulni erotikus gondolataitól:

37 TALAMON Alfonz
művei, 256.

38 Uo., 263.

39 H. NAGY, I. m.

40 Uo., 168.

„hallgattam, ahogy a madár hangja cinkosan vetkőztet, magasan kezdve, az örökké fátyollal borított finom virágos vászonkalapodnál, majd a szonáta masnikat bontott, metszett csontgombocskákkal összeszorított patyolatingecskéd nyitotta meg, meztelen bőrdön táncolt, cirádás futamok simogatták tested, akár, oly régen, kezem, rejtett hajlatokat cirógatva végig, ránctalan melled viszontcsókolja ujjbegyeim, pórusaidd odaadásról és ragaszkodásról suttoznak, s mint nehéz asztali bort, megrészegülve iszom szavaidd, tárulköző mozdulataid tüzelő üzenetét”³⁷.

A második olvasás középpontjába a beteg madár alakja kerül. Fontos megfigyelnünk, hogy a madarász önmagában keresi a betegség forrását, külső erők nem vehetnek részt a gyógyulás folyamatában: „gondosan kimért színes győgyporokat söpörtem a szőnyegre”.³⁸ Önmaga akar rájönni a megoldásra, könyvek, lexikonok közé temetkezik.

Harmadik lehetőségként a madár feleslegessé válásáról érdemes ejteni pár szót. A madár, mint már említettük, ablakként működik, rajta keresztül látunk rá a kedvesre. Azonban a főhősnek egy idő után nincs szüksége a madárra ahhoz, hogy felidézze kedvesét, hogy álmaiba meneküljön, s ott leljen rá a már elmúlt boldogságra. S míg ő mereng, álmodik, az állat egyre betegebb. Nem lehetséges-e, hogy a madár betegségét épp az okozza, hogy a madarász elhanyagolja őt, s helyette szerelmén gondolkodik. S ha igen, nem kizárt, hogy a már eltávozott kedves épp emiatt szenvedett, s végül az elhagyás mellett döntött. Paradox helyzet áll fenn: a madár azért haladoklik, mert gazdája csak szeretőjére gondol, aki azért hagyja el a madarászt, mert képtelen rá gondolni. Ebben az értelmezésben tehát a madár maga a kedves, aki újraéli egykori helyzetét.

Negyedszer H. Nagy Péter olvasata felől interpretálhatjuk a szöveget: „(Sok esetben [...]) az elbeszélői horizontot az »árgus szemekkel való nézés« intertextusa nyitja meg. Az Argosz mítoszára való utalás pedig mintegy kiprovokálja a más szemmel való nézés olvasói aktusát.) [...] A *madarász halála* című novellába beépülő megszólított te (»szerelmem«) alakzata azért tekinthető ilyen funkciónak, mert korlátozza az elbeszélő szerteágazó képzeletét, s így olyan retorikai pontként határozható meg, amelyre kénytelen hatni a mindig visszautaló elbeszélés emlékezetete. Az én és a te viszonyának összekötöttségét a *madár* figurája metaforizálja (az elbeszélő szerelmétől kapta, így kapcsolatukat idézi fel), amely ugyanakkor elválasztottságukat is jelöli, hiszen kalitkába van zárva. Nem meglepő tehát, hogy az elbeszélő »tekintete« folyamatosan a *madárra* (mint jelöltre, amely eleve a jelölő pozíciójában van) összpontosul, ami eszerint minden esetben behozza a képbe a te »alakját« is, aki távol van. A kalitkába zárt madár sínylődése, majd szabadon engedése ráirányítja a figyelmet a nyelv grammatikai mozgásaira. Vagyis a novella retorikájában a megszólított trópusa az én jelölő voltát is állítja, melynek viszont a te lesz a jelölője.”³⁹ H. Nagy Péter több síkon futó interpretációjából Németh Zoltán azt a következtetést vonja le, miszerint, ha a madarász–madár–szerető hármából hacsak az egyik szereplő meghal, maga után vonja a másik kettő halálát is.⁴⁰

A negyedik olvasásra épül az ötödik, melynek a halállal kell szembenéznie. A novella címe feszültséget teremt, mivel a címben állítottak egyike sem igaz. *A madarász halálában* a madarász csupán ironikus jelző, amivel a madár-szakértő illeti az aggóató főhóst. A halál sem következik be végül, sem a főszereplőé, de még a madaré sem, hiszen, mint tudjuk, a novella végén a madár kirepül kalitkájából.

Az ötödik olvasatban a madár a fallosz szerepét játssza (az argóban a madár szó legalább két jelentéssel bír: állat és hímvessző): „zsebre dugott jobbom olyan erővel szorongatja zsebkendóm, mint ha a szuszt szeretné kipréselni belőle, a ráncos, gyűrött rongydarab tapintása ajándékkodra emlékeztetett, s ha valamelyik sarkának gubanca hüvelykem és mutatóujjam közé került, nagyon nyomtam rajta, belevörösödve az erőlködésbe, cinkosan elmosolyodtam, mint aki titokban szabadul meg koloncától”.⁴¹ Hirtelen megérkezik a kedves, szembesül a jelenettel, ami szimbolikus maszturbáció és madárgyilkosság egyben. Talamon szövege azt sugallja, hogy a fallosz nem a férfi tulajdona, a nő teszi fallosszá, a nő vágya által létezik.

A hetedik olvasatban a főszereplő ablaka segítségével lép ki, jut át, lép át szobája négy falától egy másik helyszínre. Mágikus erővel is bír, a beteg madarat az ablak kitérésével próbálja gyógyulásra bírni.

Az álmok álarca

Az álmok álarca olyan művek közé sorakoztatható be, mint például Samuel Beckett *Malone meghal*, illetve *A megnevezhetetlen* c. regénye, Dosztojevskij *Feljegyzések az egérlyukból* c. regénye, Sarraute *Matereau*-ja, valamint Kafka számos novellája. „Olyan jelen idővel találkozunk ebben a novellában, amely közvetlenül az elbeszélő én tapasztalatára utal, azaz az elbeszélő és a tapasztaló én az elbeszélés hangjában egyesül. A tudatból közvetlenül kapott monológ duratív, azaz tartós elemeiből rajzolódik ki a történet fabulája, míg az iteratív, azaz ismétlődő elemek mentén textualizálódik *Az álmok álarca* szüzséje.”⁴²

A novella során a főszereplő két világot él meg egyszerre tudatának ébersége és a féltalom okozta képzelgések okán. Németh Zoltán szavaival élve „a tudatban megképződő tartalmak az én identitására törnek”⁴³, „*Az álmok álarca* az elemi erejű tudat kivetítéseinek története, amely a kiélhetetlen ösztönök, a megzabolázhatatlan vágyak felszínre kerülésének vízióit beszéli el.”⁴⁴

A szöveget Németh Zoltán párhuzamba állítja Hazai Attila *Feri: Cukor Kétség* c. regényével, mindkét szövegben lejátszódik ugyanis szinte ugyanaz a szimbolikus autoerotikus aktus. Hazai textusában a fallosz szerepét a csavarhúzó, a vagináét az orrlyukak, míg Talamonnál ugyanezeket a kéz ujjai, illetve a szem üregei játsszák⁴⁵: „míg apátiámból a düh fel nem ráz, vak tehetetlenségemben zúgni kezd agyamban a vér, két kezemmel nekiesek szemhéjамnak, fájdalmat alig érezve vájom belé éles körmöm, egyre erőszakosabban hatolva mind mélyebbre, akárha vértől feszülő hímvesszővel száraz hüvely-

41 TALAMON Alfonz *művei*, 260.

42 NÉMETH, I. m., 175

43 Uo., 175.

44 Uo., 176.

45 Uo., 177–178.

46 TALAMON Alfonz
művei, 285–286.

47 NÉMETH, I. m.,
178.

48 TALAMON Alfonz
művei, 278.

49 Uo., 281.

nyílásba, míg otromba, ügyetlen ujjperceim nyomására tönkre nem zúzódnak a látás természet konstruálta hajszálfinom szervei, átszakítom a hárttyákat, elroncsolom íriszem festett napkorongját, szétnyomom szembogaram, s bütykeimig merülök szögödreimben, míg-nem hirtelen jött kielégülést érezve abbahagyom e szörnyű viviszekciót⁴⁶. Mind Hazai, mind Talamon szövegében Németh szerint a cselekvés arra irányul, miként lehetne lerombolni a testet, s helyette az agyat szemlélni tovább testként. Ez csak akkor következhet be a szövegek alapján, ha magát a testet tönkretesszük.⁴⁷ A test tönkretétele a főhős önmagában való kártevésai során következik be.

A főszereplő már alváshoz készülődik, nyugalommal tölti el a tudat, hogy ha akarja, még bármelyik percben kinyithatja szemét, ellenőrizheti szobájának rendszerét. Ebben a békés állapotban lesz figyelmes az ajtó csikorgásának hangjára, ami feszültséget teremt. Ösztönei azt súgják, egy szűz járkal a lakásban. Víz csobogását véli hallani, elképzeli, amint a lány meztelenre vetkőzik, hogy a „gyilkos ölelés”⁴⁸ előtt tisztára mossa testét. Eluralkodnak rajta képzelgésai a lányról, s már-már indulna a fürdőszobába, de sehogy nem bírja kinyitni a szemét. Erotikus gondolatai azonban segítenek elűzni álma- it, kóborlásnak indul a vaksötét lakásban. Innentől kezdve azonban a bútorok, amik pontos rendszere még a novella elején biztonsággal töltötték el a főszereplőt, sorra útjába kerülnek: „szánalmas vaksá- gomban keresztülzuhanok egy alattomosan a szoba közepére állított székből, [...] kinyújtott lábbal szeretném elkerülni az esetlegesen bekövetkező újabb csapásokat, erőszakot teszek eddigi gondolatme- netemen, a szoba elrendezésén töprengek, s bár annak alaprajza megjelenik előttem, mégsem tudok teljes biztonsággal közlekedni, mert úgy tűnik, valaki aljas megfontolásból összevissza tologatta a bútorokat, mindezt az én megtévesztésem végett”⁴⁹. Ahogy tovább halad, feldönt egy porcelánból és üvegből készült alkalmatosságot, ráül egy állóóra maradványaira, s már azon gondolkodik, hogy valaki a bolondját járhatja vele, mikor feltűnik neki a csend, hogy már nem hallja a vízcso bogást a fürdőszobából. A főhős sötétben való tapoga- tózása, illetve a jelenet, mikor fejét beüti a falba, *Az éjszaka árkádso- rai* c. novellában szintén lejátszódik.

A műben történő fizikai sérüléseknek azt a jelentőséget tulajdonít- juk, hogy ezáltal a test és a tudat különálló világa eggyé válik, a tudat átveszi irányítását a test felett, az elveszett identitás így a helyére kerül.

Akár *Az éjszaka árkádsorai* és *Az álmok álarca* novellák ötvözésé- ből születhetett volna *A napnyugat égalja* c. novella. Tartalmazza ugyanis mind az identitásvesztés, a sötétség által keltett elveszettség érzését, valamint az álomból ébredő főhős jelenetét.

A napnyugat égalja

A novella három szempontból is fontos számunkra. Az első a már említett álomból való ébredés jelenete, amit által akár *Az álmok álarc-*

ca c. szöveg testvérnovellájaként is kezelhetjük. A különbség az, hogy míg *Az álmok álarca* végig éjszaka játszódik, addig *A napnyugat égaljában* ránk is virrad. A második szempont a történetfolyamat megzavaró álmjelenetek, a főszereplő fantáziavilágában történő események sora. A harmadik szempont a szövegszintű elemzés. Ez amiatt érdekes, mert a második szempontnak ellentmond azáltal, hogy bár a novella felépítésének struktúrája hasonlít a már eddig elemzett novellákéhoz, szövege szintjén azonban teljesen eltér azoktól. Könnyedebb stílus, átláthatóbb, egyszerűbb szerkesztésmód, könnyen követhető cselekmény jellemzi *A napnyugat égalja* c. Talamon-novellát.

50 Uo., 331

51 Uo., 337

A novella cselekménye néhány mondatban a következő: a szöveg elején a főszereplő álmából ébred. Negatív érzéssel tölti el a valóság s még inkább az, hogy nem emlékszik álmára. Ez a negatív érzés magyarázatul szolgálhat akár az összes eddigi „álmostruktúrájú” szöveg fantazmagóriáira, a főhős álmképekbe való menekülésére. Lámpát nem kapcsol, „nincs szívem a hímzett vánkосokon szuszogó, bútoraim közé befészkelődött éjszakát lámpafénnyel elriasztani szobából”⁵⁰ – mintha csak Szabó Lőrinc *Ébredés* c. versének tükörjelenetét látnánk. Az ablakból kinézve pillantja meg az ég alján azt a halványan világító bíborszín kupolát, ami indulásra készíti őt annak megkeresésére. Németh Zoltán ezt a jelenséget nem értelmezi, az ébredést is hajnali időpontra helyezi, mi azonban úgy véljük, hogy az a bizonyos kupola nem lehet más, csak a lemenő nap, ezért sem látja később azt a főszereplő, bármerre is tekint bolyongása során. Vaksötétben tapogatózik, ismeretlen mocsarak, fák tűnnek fel előtte. Mivel nem találja a hazavezető utat, egy fán éjszakázik. Nem csupán a hajnalt várja, az egész éjszakát kint tölti, s mire felébred, látja házát, de a körülötte lévő táj egészen megváltozott. Indulás előtt ismeretlen gyümölcsöt szakít le a fáról. A házhoz érve csodálkozva pillantja meg „a kapu tövében álldogáló, olajosbarna árnyalatúra cserzett arcú, mandulaszemű fegyverest”.⁵¹ A kapun olyan ábrákra lesz figyelmes, melyeket már rég lefestett, s olyan gyümölcsfákra az udvaron, amelyeket már évekkel ezelőtt kivágott. Kezdi sejteni, hogy valami oknál fogva a múltba csöppent, azonban azon, miként is fog ismét a jelenbe kerülni, a novella folyamán nem is gondolkodik.

A házban aztán a kán magához inti, gyümölcsökkel kínálják, mire ajándékként ő is felajánlja a fán talált gyümölcsöt. Ezt visszautasítva a főhős maga veszi szemügyre a gyümölcsöt: „Tenyerembe fektetve, a délelőtti világosságban megmártózva, ha lehet, még csábítóbbnak, izgatóbbnak tűnik, kiszolgáltatottságával ingerel, hogy megkóstoljam. Mintha a fény csipetnyit sem libbentett volna fel titokzatosságából, figyelmesen szemlélve láthatom bőrének minden ráncocskáját, mélyebbre húzódó vagy kidudorodó redőcskéit, tanulmányozhatom színét, megismerhetem illatát, tapinthatom bársonyos puhaságát, mely édes nedűkkel kecségtet, azt sugallva, hogy nem mindennapi élmény részese leszek, s ennek megfelelően, az ösztöneim parancsolta szertartásos mozdulatokkal, akár egy áldozati

52 Uo., 345

53 NÉMETH, I. m.,
192.

54 RÁCZ Vince,
Pokol pítvara, Új
Szó, 2004. augusztus
29. =
[http://ujsozo.com/
cimkek/konyvjel-
zo/2004/08/19/
pokol-pitvara](http://ujsozo.com/cimkek/konyvjelzo/2004/08/19/pokol-pitvara)

tárgyat, lassan a szám elé emelem, hosszanti nyílást veszek észre rajta, mely előzékenyen kínálja, hogy nyelvem becsusszantva megízlelhessem, a birtokomba vegyem, s ajkam már csaknem összeforr az éjszaka gyümölcsével, mikor kirajzolódnak előttem szeretőm ölének nyáltól csillogó gyöngyházfény ajkai.”⁵² Ezzel a mondattal zárul a novella, ami láttatja velünk, hogy a főszereplő álomképei itt folytatódnak, tehát nemcsak a jelen valósága, de még egy álomszerű utazás a múltba sem tudják őt kiragadni elképzelt, varázslatokkal teli világából. Németh Zoltán felhívja figyelmünket arra, hogy minden szövegszegmens a logikátlanság logikáját követi, mindegyik elem betagozódik a történet paradigmájába, így az események lezárhatatlan láncolatba rendeződnek.⁵³ Ez pedig már egy ötödik szempont, ami szerint a novella értelmezhető.

A madarász halála, *Az álmok álarca*, illetve *A napnyugat égalja* novellákon kívül még más szövegeket is idesorolhatnánk, ha pusztán Talamon szövegei között keresnénk párhuzamokat. A három említett szöveg azonban éppúgy, mint az előző kötet szövegei, konkrét jele-
neteik okán fontosak a számunkra, ugyanis Gazdag József később ezekből a szövegekből emelt ki részeket, épített be saját novelláiba s így új, mégis ismerős hangulatú textusok születtek.

Gazdag József képzeletbeli univerzumának alkotóelemei

Munkánk második részének központi témája Gazdag József *Kilátás az ezüstoffenyőkre* c. novelláskötete, amely 2004-ben jelent meg a Kalligram gondozásában, Pozsonyban. Az elsőkötetes szerzőre reflektorfényszerűen fókuszált rá mind a magyarországi, mind pedig a szlovákiai magyar irodalom, sőt, a szerző már a könyv megjelenése előtt tapasztalhatta a pozitív visszajelzést azáltal, hogy a kötet terve Magyarországon elnyerte a fiatal írók részére alapított Móricz Zsigmond-ösztöndíjat. A kész könyv ezután a legjobb első kötetért járó Bródy Sándor-díjban részesült, Szlovákiában Madách-díjjal, valamint a Posonium Irodalmi Díj különdíjával jutalmazták. Ezenkívül a kötet képviselte Magyarországot, illetve a magyar irodalmat az elsőkötetesek európai prózafesztiválján.

Nemcsak a díjakat gyűjtötte sorba Gazdag, jeles számban foglalkoztak a kötetrel a kritikusok is. Az elsők között Ráczi Vince közölte az Új Szó-ban rövid kritikáját, s már az írás második mondatában érett stílusról, sajátos nyelvi világról és lehengerlésről olvashatunk.⁵⁴ Bár a kötet szövegei nem mind vonhatóak párhuzamba Talamon Alfonzéival, általánosan elmondható, hogy Gazdag szereplői éppúgy, mint Talamonéi cselekvésképtelenek, a csend és a kommunikáció hiánya uralja a novellákat, fontos szerepe jut a ködnek, sötétségnek és a múltba való menekülésnek is. Ráczi Vince találóan a *Pokol pítvara* címet adta kritikájának, mivel a főszereplők saját démonaikkal veszik magukat körbe, az emberi kommunikációt nem ismerve velük

kommunikálnak, cselekvésképtelenségükből adódóan nem küzdenek ellenük, s azok lassan felemészítik, s a mélységbe rántják őket. Csak a csend, ami az övék, de az is felülkerekedik rajtuk, otthonuk börtönük-ké válik. Képzeletükben gyakran a múltban járnak, kétségbeesetten menekülnek vissza, próbálják felidézni azt, s maguk sem biztosak benne, hogy amire emlékeznek, valóban megtörtént-e. A bizonytalanság kifejezése szövegszinten figyelhető meg, a főhős ugyanis sokszor ismétli önmagát, mintha ezzel akarna igazságtartalmat szerezni emlékeinek. Az ismétlésekből szószátyárság válik, s már magunk is úgy érezzük, hiába a sok beszéd, a lényeg elhallgatódik. A szövegek visszatérő figurája Ágnes, aki a múltat idézi, s hiányával van jelen.⁵⁵ Ágnes alakja egyébként nagyban közrejátszik a szövegek novellává való fűzésében, néhol ugyanis csak az ő neve, jobban mondva az elvesztett kedves neve⁵⁶ kapcsolja össze a szövegeket. (Összekapcsoló erőként szolgál még a szél és a hideg állandó jelenléte is.⁵⁷)

A sok összecsengés ellenére Rácz Vince szövegében nem említődik meg Talamon Alfonz neve. A szerző Gazdag neve kapcsán díjtársai nevét említi meg, Mészöly Miklósét, Krasznahorkai Lászlóét és Bodor Ádámét.

Keresztesi József szintén az elsőkötetes szerző kliséjének problematizálásával indítja a *Kilátás az ezüstoffenyőkre* c. kötetről írt szövegét. Szerinte a szövegek monologikusságát pozitívan ellensúlyozza a tárgyi világ érzékisége, illetve a gazdag világteremtés.⁵⁸ Ehhez hozzátennénk, hogy épp a monologikusságtól és a tárgyak, környezet részletes leírásától válik a kommunikációhiány okozta csend néhol a békesség kifejezőjévé. Talamon szövegeiben ugyanez a párosítás rezonanciát, zavart lelkiállapotot okoz. Keresztesi továbbá Rácz Vincéhez hasonlóan felhívja figyelmünket Ágnes szerepére, aki szerinte nemcsak magát a személyt jelöli, de szimbóluma mind egy elhalt viszonynak, mint pedig egy lezárult lehetőség nevének.

Jánossy Lajos Beckett, Bernhard, Hajnóczy, Mészöly nevét említi a kötet kapcsán. Gazdag saját jegyeként hozza fel, hogy egy hangra épít. Ez alatt azt érti, hogy amilyen hangot megüt a novella elején, azt viszi végig az egész szövegen. Jánossy a szószátyárságot Mészöly *Film* c. műve hatásának tudja be, aki a belső film kockáinak pörgését képtelen feltartóztatni, hozzá hasonlóan vergődik a képek és szavak hálójában, gondolatait kifejtteni nem tudja, csak beleőrülni azokba.⁵⁹

Németh Zoltán Talamonról írt monográfiájának köszönhetően a két író szövegeinek párhuzamáról tudóként állt Gazdag József novelláskötetéhez. Emellett számos más író hatását is felfedezni vélte, úgymint Esterházy Péter, Grendel Lajos, Garaczi László, Márton László (ők hárman a posztmodern prózaformálás felől), Tar Sándor (minimalista próza), Albert Camus, Thomas Bernhard, Samuel Beckett és Ottlik Géza hatását (az egzisztencialista prózaformálás felől). A posztmodern jegyek közül Németh Zoltán az elbeszélés nehézségének jelenlétét, a valóság és a képzelet tudatos elbizonytalanító játékait és a labirintus-szerűséget emelte ki, azonban Gazdagnál szerinte hiányzik a humor, ironia. Egzisztencialista jegyek a szövegben a magány érzése, valamint

55 *Uo.*

56 Néhol Magdának, Gabriellának hívják.

57 RÁ CZ I. Péter, *Kontemplatív létmórajlás*, Kalligram, 2005/március-április. = <http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/2005/XIV.-evf.-2005.-marcius-aprilis/Kontemplativ-letmoraajlas>

58 KERESZTESI József, *Kész, Jelenkor*, 2004/12. = <http://www.jelenkor.net/archivum/cikk/683/kesz>

59 JÁ NOSSY Lajos, *Egy kilátás, egy sóhaj...*, Kalligram, 2004. = <http://www.litera.hu/hirek/egy-kilatas-egy-sohaj>

60 NÉMETH Zoltán,
*Gazdag József:
Kilátás az ezüstfe-
nyőkre*, Új Szó,
2006. aug. 5. =
[http://uj szo.com/ci-
mkek/kul-
tura/2006/08/05/ga-
zdag-jozsef-kilatas-
az-ezustfenyokre](http://uj szo.com/ci-
mkek/kul-
tura/2006/08/05/ga-
zdag-jozsef-kilatas-
az-ezustfenyokre)

61 RÁCZ I. Péter,
*Kontemplatív létmo-
rajlás*, Kalligram,
2005/március-ápri-
lis. =
[http://www.kallig-
ram.eu/Kalligram/Ar-
chivum/2005/XIV.-
evf.-2005.-marcius-
aprilis/Kontemplativ-
letmorajlas](http://www.kallig-
ram.eu/Kalligram/Ar-
chivum/2005/XIV.-
evf.-2005.-marcius-
aprilis/Kontemplativ-
letmorajlas)

62 L. VARGA Péter, *A
tér nyelve, a nyelv
tere*, Alföld,
2009/12. = [http://
www.alfoldfolyo-
irat.hu/node/215](http://
www.alfoldfolyo-
irat.hu/node/215)

a lét értelmetlensége. Minimalista jegyek: beszédképtelenség, az arti-
kulációs problémák, a hétköznapi létezés redukált világa. Németh kri-
tikaként említi, hogy néhány elbeszélésben túlzottan jelen van a
„Mester” (*A sziklaomláson túl; A sötét, ha eljön*).⁶⁰

„Mert igazából mindegy, hogy a főalak neve Ján Vencel (*Kísérelt
egy Vencel-paradigma felállításához*), Bálint (*A kegyelem pillanata*),
Miloš Krug (*Mozgásterünk szűkülésének fokozatai*) vagy Alfonz
Kundsén (*Az árnyak kifürkészése*), és szerelmüket Magdának,
Gabriellának vagy többnyire Ágnesnek hívják, sorsuk ugyanaz, külső
mozdulatlanságuk, kommunikációképtelenségük vegetatív életre
kárhóztatja őket. Pótcselekvéseket végeznek, kerékpároznak, üveg-
cserepet gyűjtenek, képeslapokat böngésznek, naplót írnak, zsillip-
tervrajzokat készítenek, vagy csak ülnek és bámulnak leginkább,
ahogy a címadó elbeszélés fent idézett hőse is az ezüstfenyőket.”⁶¹ A
fenti idézet Ráczi I. Péter tollából származik, aki Gazdag József első
kötetét írásmódja és tematikája felől szemlélve zárt alkotásnak tekin-
ti. Írásmódját (a novellista) Bodor Ádám és (*A veinhageni rózsabok-
rok* korabeli) Darvasi László, de főként (a *Film* és az azutáni) Mészöly
Miklós poétikájával vonja párhuzamba.

L. Varga Péter határozottan a minimalista szövegek közé sorolja a
Kilátás az ezüstfenyőkre c. novelláskötetet: „a rendkívül precízen
szövegezett írások viszonylagos nyelvtani redukáltsága összhangban
van az ugyancsak redukált életterek világával, így az elbeszélések
hogyanja tükrözi az elbeszélések fiktív világát. Ez a kényelmetlen,
mozdulatlannak tetsző, leginkább paralizálnak mondható világ a
fokalizált karakterek »lefokozottságából«, látószögük nyugtalanító
szűkösségéből eredeztethető, e szűkösséget azonban – miközben
egy-egy írás már címükkel is az említett kényelmetlenségekre utal-
nak (*Mozgásterünk szűkülésének fokozatai; A sötét, ha eljön*) – a
mindenféle pátosztól és gondolati stilizáltságtól mentes, ugyanakkor
precízen kimért mondatokból építkező, többnyire harmadik szemé-
lyű narráció olyan, a szűk perspektívájú világhoz »tartozó« látványe-
lemekkel egészíti ki, melyek az olvasót egyfajta néző-pozícióba
helyezik, távol tartják a résztvétől vagy az azonosulástól.”⁶²

A kegyelem pillanata

A szöveg a főhős múltbéli szerelmével, Ágnessel való jelenbéli talál-
kozását örökíti meg. Metaforikus jelenet vezet föl a találkát, a kék,
ezüst, sárga színek megszemélyesítésének metaforája: „Az egyik
szobában egy pohár tejjé változott, egy másikban, ahol két pucér test
vonaglott egymásban, a halk lihegést erőteljes, szinte fájdalmas nyö-
géssé változtatta és különös grimasszá torzította az addig csak olykor
változó arcvonásokat. A pohár felborult, az abroszra ömlő tej pedig
megindult az asztallap felé, és lassan csepegni kezdett a padlóra.
Kék, ezüst, sárga. [...] Ezután egy fiatal nő hüvelyében utazott a vil-
lamoson; a nő összeszorította, szorosan egymáshoz tapasztotta a
combjait, és közelről, a fogcsikorgatása is hallatszott. A hüvelyben

maradt, a már lucskosodó hüvelyben lüktetett akkor is, amikor a nő leszállt a villamosról és érzéki önkívületében sietős léptekkel, majd-hogynem futva elindult; a nőnek néha meg kellett állnia egy pillanatra, hogy legalább egy másodpercre átadja magát a testét átjáró kellemes borzongásnak. A hüvelyből felfelé tört, és a meg-megránduló orrlyukakon keresztül távozott. A gölyák röptét utánozta...”⁶³ Ha meg szeretnénk fogalmazni, mit is jelent a színek ilyenformán való megszemélyesítése, akkor talán a boldogság, felszabadultság érzésének szimbólumaként határozhatnánk meg.

A fiú által talált rejtkehelyen találkozunk, egy forgalmas utcán, ahol az egyik falon bemélyedés található, amit fejmagasságig festékesbödönök takartak. Magázódva beszélnek egymással a régi szerelmesek. Már ez meghökkenítő az olvasó számára, ehhez társul még a túlzott illedelmesség, finomság, kettejük közti többlépcsényi távolság. Két hosszú csend között Bálint (a főhős) gondolatait olvashatjuk, belső világról éppúgy képet kapunk, mint arról, miként szemléli a körülötte zajló eseményeket. Ágnes is hallja mindezt, Bálint ugyanis zaklatottsága okán nem tudatosítja, hogy minden egyes, a fejében lejátszódó képsort szavakba önt. A lány szánja őt, s csak azért, hogy elhallgasson, odalép hozzá, átöleli, majd megcsókolja. A festékesdobozok pedig úgy omlanak le, s gurulnak szét körülöttük, mint az eddig kettejük közé álló fal. A rejtkehely immár teljességében látható. A lány elfut, Bálinton pedig végigsuhan a boldogság s a felszabadultság érzésének kék, ezüst, sárga színe.

A szöveg talamoni jegyei közé sorolható a már sokszor emlegetett kommunikálásra való képtelenség és a főhős ismétlődő gondolatai, mintegy visszaigazolásra várva (ez a főhős zavart lelkiállapotát tükrözi, szövegi szinten zavart okoz).

A sötét, ha eljön

A novella központozás nélküli, talamoni hosszúmondatokban íródott. Inkább gyorsan futó képsort látunk anekdotákká szöve, mintsem kerek történetet. A fő szál (ha egyáltalán nevezhetjük annak), beleolvad a gondolathalmazba, amit az író-mesélő ránk zúdít. Többször említődnek a napszakok egymás utáni felsorolásban, ezt fontos észrevennünk, ha tudjuk, hogy a napszakok külön-külön fontos elemei Talamon egy-egy novellájának. Talamoni jegy a gondolat torzóban maradása: „megfordultam és csak álltam ott sokáig a falakra emlékszem még és a pinceszagra és néztem ahogy a terem közepén gimnazista combok és csípők táncolnak a combok fénylettek mintha olajtól és hullámzó le-föl hullámzó melleket is láttam”.⁶⁴

Maga a történet bár csupán gondolatok prezentálásából áll, a szöveg nehezen érthető, mivel nem azonos időben játszódó emlékekre tér vissza, s az idősíkok közötti állandó mozgás, ami szintén Talamon tipikus eszköze volt, nehezíti az olvashatóságot. Talamonnal ellentétben azonban Gazdag bekezdésekkel jelzi a váltást, így könnyebben térünk vissza a megszokadt gondolatmenethez.

63 GAZDAG József, *Kilátás az ezüstfenyőkre*, Kalligram, Pozsony, 2012, 43.

64 *Uo.*, 70.

65 GÉRARD GENETTE,
Transztextualitás,
ford. BURJÁN MÓNIKA,
Helikon, 1996/1-2.
82–90.

66 GAZDAG, I. M.,
99.

67 Uo., 101.

68 Uo., 104–105.

69 Uo., 92–93.

Az otthonról való bizonyosság

Gérard Genette *Transztextualitás* c. művében öt transztextuális kapcsolatot különít el. Ezek közül elsőként említi meg az intertextualitást, mely nem más, mint két vagy több szöveg koegzisztenciális részvételéből eredő kontaktus, azaz egy szövegnek egy másik szövegben való tényleges jelenléte. A legexplicitebb válfaja az idézet. Kevésbé explicit s kevésbé kanonikus a plágium, ami ámbár nem bevallott, még szó szerinti kölcsönzésnek tekinthető; még kevésbé explicit és még kevésbé szó szerinti formája a célzás.⁶⁵

Az otthonról való bizonyosság c. szöveg Talamon *Az éjszaka árkádsorai* c. novellájának parafrázált átírata. Éjszaka van, a főhős a vonatra igyekszik, nincs nála óra, azt sem tudja pontosan, mikor érkezik a vonat. Talamon szövegétől eltérően Gazdag hőse nem bolyong, viszonylag hamar kitalál az állomásra, érkezik egy vonat. Felszáll rá, majd leszáll róla, nem tudjuk, utazik-e vele valamerre. Végigmegy a vagonok mellett, szinte mind üres. Talamon a vonatban teszi ugyanezt. Gazdag hősenek zavartságát skizofréniával magyarázza, ezt a tényt ezért jobban kiemeli, mint Talamon: „Amikor megérkezünk? Megérkezem vagy megérkezünk? Ezt nem tudom eldönteni, ezt most így nem. Van itt valaki, kérdem, és hallgatok, hátha. De nem, semmi.”⁶⁶

Majd: „A megérkezés körülményeit vizsgálva meglehetősen nehéz eldönteni, hogy hányan is érkezünk. A kérdésre (van itt valaki rajtam kívül?) nem jön válasz, így aztán minden további kérdés, amely például azt firtatná, hogy hány éve is van ez így, értelmetlen. A »van itt valaki rajtam kívül?« vagy ezzel párhuzamosan a »lehet-e itt egyáltalán valaki rajtam kívül?« kérdések gondos elemzése végül kimutatná, hogy bennük szereplő szavak a grammatikailag kifogástalan művelet ellenére jelentés nélküli, üres szósorokká álltak össze, a válszadás így a kérdés értelmetlenségéből fakadóan értelmetlen.”⁶⁷

Illetve: „miközben két kézzel az üres virágtartó szélébe kapaszkodva lehajolunk, hogy cigarettacsikkek és összegyűrt papírsebkenedők közé köpjük a köhögésekkor felgyülemlt slájmot, a betonlap érintésekor nem tudjuk eldönteni, hogy mi is a hidegebb, a betonlap, vagy kihűlőfélben lévő testünk.”⁶⁸ – Ez a szövegrészlet két okból is jelentős számunkra. Először is fontos észrevennünk, hogy Gazdag a szövegekben nagy hangsúly fektet a köhögésre. A *Mozgásterünk szűkülésének fokozatai* c. szöveg főhőse a történet során többször kap köhögő rohamot, s írja le annak gusztustalan részleteit: „Köhögni kezd. Csúnya, érdes köhögés, torkán felgyülemlik a gennyes slájm. Erőlködve köhög, teste megfeszül, a végén már könnyezik is. Könnyezik és hörög. Szájához emeli a befőttesüveget és beleköp, a csikkek közé A tüdő és a légcső gennyes váladéka sárrá tapasztja a hamut. Az üveget visszateszi az asztalra, bár a gennyréteg nem szakadhatott fel teljesen, mert hangosan sípolva lélegzik.”⁶⁹ Talamon Alfonznál egyszer találkozunk hasonló jelenettel *A hajnalok iszonya* c. szövegben.

A másik, hogy azáltal, hogy megemlíti a virágtartóban található csikkeket, megidézi Talamon hősét, aki annak előtte már bővítette a virágtartó tartalmát, mikor saját cikkét beledobta. Gazdag szövege tehát semmiképpen sem szólhat Talamon hőséről, csupán jellemükben és sorsukban hasonlítanak nagymértékben. A volt szerető éppúgy jelen van hiányával, mint Talamonnál. Érzékszerveikkel észlelik a nőt, Talamonnál többször látjuk, Gazdagnál szagot fogunk és hangoikat hallunk, úgy keressük Ágneszt.

Egy következő jelenetben egy diófa válik központi elemmé. A novella címe ennél a jelenetnél kap értelmet, a diófa ugyanis az otthon szimbólumaként funkcionál. A sötétben való bolyongás után megnyugtatóan szolgál neki a fa. A napnyugat égaljában, amit Talamon szövegeinél részletesebben bemutattunk, szintén egy fa ad menedéket a főszereplőnek, s válik otthonává egy éjszakára. *Az otthonról való bizonyosság* címűnél viszont tovább értelmeződik az otthon jelentése, volt szerelme, Ágnes jelenti számára ezt a szót. „De ez egy fa, egy fa van előttem, egészen közel, ha kinyújtanám a kezem, akár meg is érinthetném, és akkor kinyújtom a kezem és megérintem, és tényleg, ez egy fa, hozzászorítom a fülem, hátha meghallok valamit, bármit, hátha meghallok Ágnes hangját, miért ne szólalhatna meg most. Ez az a diófa, biztosan ez az, különben miért jöttem volna ide, vagy miért éppen ide, ha nem azért, mert ide temettem, a diófa alá.”⁷⁰

A szövegben többször nem említődik meg, mit is ért pontosan temetés alatt, gyilkosságot-e vagy csak szimbolikus temetést. Ágnes alakja innentől a diófában személyesül meg, a fa a nő testeként szimbolizál, a főhős pedig ekként viszonyul a fához: „Arcom a fához ér, odanyomom és megpróbálok oldalt fordulni, hogy haraphassam, nehéz végig nyitva tartani a számat, odaszorítom a fogaimat a fatörzshöz, és megpróbálok harapni, és akkor elindulok lefelé, letérdelek és közben végighúzom fejemet a fán, felhorzsolódik az ínyem, vérzik, de most már nem hagyom abba, most már lemegyek egészen a földig, végig. Ágnes, próbálj meg figyelni, kérlek; itt vagyok most, itt lent. Figyelsz? Most már jó, igaz?”⁷¹

Az árnyak kifürkészése

A történet két nézőpont által jön létre. Az egyik, a mindentudó narrátor szemszöge, aki elmeséli Alfonz Knudsen, magyar és lengyel felmenőkkel rendelkező norvég író életét, a másik szemszög Alfonzé, naplóiból kapunk információtöredékeket. Gazdag ebben a szövegében egy fiktív norvég író alkotott meg, akinek élete számos ponton megegyezik Talamon Alfonzéval. Ha eltekintünk a norvég származástól, sem vehetjük a szöveget Talamon életrajzának, ugyanis bár vannak hiteles adatok a szövegben, számos fiktív anyaggal is dolgozik Gazdag. Benyovszky Krisztián szavaival élve „(Talamon) Alfonz Knudsen figurája tehát az autobiográfia, a történetírás és a szépprózai narratívák együttes összjátékának köszönhetően jön létre.”⁷²

70 Uo., 110.

71 Uo., 111.

72 BENYOVSZKY Krisztián, *Nagy árnyakról izgalmasan*, Új Forrás, 2005/7. = <http://epa.oszk.hu/00000/00016/00107/050710.htm>

Zárszó

Talamon regényének, a *Samuel Borkopf: Barátaimnak egy Trianon előtti kocsmából* elolvasása után egy teljesen más képet kaptunk az íróról, mint azt tapasztaltuk az *A nap, amelyen ledőlt az első kiszáradt eperfa* című novella elolvasása után. Aztán később, mikor már a tanulmányhoz olvastuk rövidprózáit, egy harmadik stílussal találtuk szembe magunkat. A groteszk, humoros, meghökkentő, mélyreható, elgondolkodtató, bonyolult lelket tükröző jelzők mind-mind ráillenek Talamon prózájára, s a sornak itt koránt sincs vége.

Nem vitás, hogy Talamon Alfonz „mestereitől” merített, de az olvasás elengedhetetlen kelléke az írásnak, így minden nagy íróra hatással volt egy másik. Ezt a kivételes tehetséget láthatta meg Gazdag József is, így sok más, az irodalom elismerését kivívott író mellett Talamon is ihletője volt Gazdag novelláskötetének. Ahogy a 2012-ben megjelent kötet megidézte sok év után ismét Talamon írásművészetének bravúros labirintusát, mi is akképp szeretnénk felfrissíteni munkánkkal a számunkra kultusszá vált stílust.

A novellák közül *Az éjszaka árkádsorai* címűt emelnénk ki, ezt tennénk Talamon pályájának csúcására. Nem lehet véletlen, hogy Gazdagot szintén ez a szöveg inspirálta, ezt írta át, ebből merített a legtöbbet. Ez az a szöveg ugyanis, amit elég lenne elolvasnunk ahhoz, hogy az életművet, valamint Talamon stílusát jellemezni tudjuk.

A Gazdag által létrehozott világ épp olyan mértékben hozta Talamont, mint amilyen mértékben újat is alkotott velük. Gazdag szövegeinek egyszerűbb szerkesztése mellett szól a mondatok rövidegsége, igaz, *A sötét, ha eljön* novella épp a központozás nélkülisége által válik talamonivá, de még itt is könnyebben bontjuk egységeire a szöveget. Ezt ellensúlyozza azonban a fokozott gondolatkuszaság, Talamonnál mintha könnyebben kikeverednénk belőlük. Történetiség szempontjából Talamon esetében bár labirintusban sétálunk, s a fő út elenyészik a sok másik között, ha kikeveredünk, s visszatekintünk, mesélhető tartalmakat is kapunk a posztmodern élmény mellett. Gazdagnál az előadásmódra, a különböző érzések kiváltására fektetődik a hangsúly.

Tanulmányunkban feltérképeztük Talamon és Gazdag írástechnikáinak legjellemzőbb vonásait, különös tekintettel a szövegek közötti párbeszédre. Mindkét szerzőre jellemző a tudatkivetüléssel, analitikus prózanyelv, a létszorongatottság megfogalmazásának igénye, az álom és valóság határainak elmosása, a nyelv felszabadítására irányuló kísérlet, az erotika, mint a művészet szexuális tartalmú terméke, a nő, mint a szereplők szenvedésének kulcsszereplője. Gazdag szereplői éppúgy, mint Talamonéi cselekvésképtelenek, a csend és a kommunikáció hiánya uralja a novellákat, fontos szerep jut a ködnek, sötét-ségnek és a múltba való menekülésnek is.

Felhasznált irodalom

BENYOVSZKY Krisztián, *Talamon Alfonz: A hajnalok iszonya*, Szörös Kő, 1997/3-4.

BENYOVSZKY Krisztián, *Nagy árnyakról izgalmasan*, Új Forrás, 2005/7. <http://epa.oszk.hu/00000/00016/00107/050710.htm>

DEÁK Katalin, *A „kafkai” Talamon Alfonz szövegvilágában*, Új Forrás, 2004/7. = <http://epa.oszk.hu/00000/00016/00097/040709.htm>

GAZDAG József, *Kilátás az ezüstoffenyőkre*, Kalligram, Pozsony, 2012.

GÉRARD GENETTE, *Transztextualitás*, ford. BURJÁN Mónika, Helikon, 1996/1-2.

GÖRÖZDI Judit, *Az utazás könyvei*, Kalligram, 1997/7-8.

- HÍZSNYAI Zoltán, *Talamon Alfonz barlanguniverzuma*, Kalligram, 1997/10. = <http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/1997/VI.-evf.-1997.-oktober-Talamon-Alfonz-emlekszam/Talamon-Alfonz-barlanguniverzuma>
- H. NAGY Péter, *Az álomvadász*, Kalligram, 1997/10. <http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/1997/VI.-evf.-1997.-oktober-Talamon-Alfonz-emlekszam/Az-alomvadasz>
- H. NAGY Péter, *Az irónia beszéde*, Alföld, 1998/8.
- JÁNOSSY Lajos, *Egy kilátás, egy sóhaj...*, Kalligram, 2004. <http://www.litera.hu/hirek/egy-kilatas-egy-sohaj>
- KESERŰ József, *Hagyomány és nyelviség*, Kalligram, 2000/3.
- KESERŰ József, „*Mostanában rejték helyemből gyakran gondolok embertársaimra*”, Szőrös Kő, 2001/nyár.
- KERESZTESI József, *Kész, Jelenkor*, 2004/12. <http://www.jelenkor.net/archivum/cikk/683/kesz>
- NÉMETH Zoltán, „*a toll alá temetkezve*”, Kalligram, 1997/10. = <http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/1997/VI.-evf.-1997.-oktober-Talamon-Alfonz-emlekszam/a-toll-ala-temetkezve>
- NÉMETH Zoltán: *Gazdag József: Kilátás az ezüstoffenyőkre*, Új Szó, 2006/aug. <http://uj szo.com/cimkek/kultura/2006/08/05/gazdag-jozsef-kilatas-az-ezustfenyokre>
- NÉMETH Zoltán, *Talamon Alfonz*, Kalligram, Pozsony, 2001.
- RÁCZ I. Péter, *Kontemplatív létmorajlás*, Kalligram, 2005/március-április. = <http://www.kalligram.eu/Kalligram/Archivum/2005/XIV.-evf.-2005.-marcius-aprilis/Kontemplativ-letmorajlas>
- RÁCZ Vince, *Pokol pitvara*, Új Szó, 2004. augusztus 29. = <http://uj szo.com/cimkek/konyvjelzo/2004/08/19/pokol-pitvara>
- TALAMON Alfonz művei, szerk. NÉMETH Zoltán, Kalligram, Pozsony, 2001.
- L. VARGA Péter, *A tér nyelve, a nyelv tere*, Alföld, 2009/12. = <http://www.alfoldfolyoirat.jhu/node/215>

Az északnyugati vonal II., tájbeavatkozás, 2010, Tolcsva, Magyarország

H. NAGY PÉTER

Álomciklus és optika

Talamon Alfonz Gályák Imbrium tengerén c. regényéről

„B. B. pillantása végigsiklott rajtuk”

1 Vö. Martin
HEIDEGGER, *Lét és
idő*, ford. VAJDA
Mihály, ANGYALOSI
Gergely, BACSÓ Béla,
KARDOS András,
OROSZ István,
Gondolat
Könyvkiadó,
Budapest, 1989,
409–412.

Talamon Alfonz *A képzelet szertartásai* c. első elbeszéléskötetének a paratextusa (mottója) egy önidézet: „Elvégre az ember a halhatatlanságból faragja koporsódeszkáit.” Ez a részlet ilyen formában, a novela szöveggörnyezetéből kiragadva, felerősíti azt a látszólagos paradoxont, mely szerint bármilyen nyelvi alakzat – a jelölő és a jelölt rögzítetlensége miatt – egyben annak inverzét is magában foglalhatja. Az idézet ugyanakkor a vég trópusán keresztül utal a szubjektum létbeli funkciójának mindenkorai korlátaira. Arra, hogy a halál objektív adottsága teszi csak lehetővé a létezés ontológiai körülhatárolását.¹ A kötet emblematikus kezdetének emellett van egy megkerülhetetlen retorikai következménye is; nevezetesen, hogy a „halhatatlanságból faragott koporsódeszka” felidézi az írás képzetét, ami viszont jelen esetben a szubjektum halálát keretezi (a „koporsódeszka” ugyanakkor a parcialitás trópusát is beúsztatja a képbe, hiszen a szinechdoché logikai viszonyrendjét is jelöli). A kötet mottója ily módon az életmű (és az életút) előreutaló pretextusaként lehatárolja azt a játékkeret és szemantikai mezőt, melyben az írás aktusa értelmet nyerhet.

A kötet novellái közül *Az éjszaka árkádsorai* c. alkotás a következő könyv, a *Gályák Imbrium tengerén* c. regény variációjának, pontosabban továbbírásának tekinthető. De nemcsak az alapszituációt (B. B. a vasútállomás felé tart) és a főhős alakjának ismétlését tekintve, hanem poétikai szempontból is. *Az éjszaka árkádsorai* olyan polifón elbeszélés, amelynek egymásra írt rétegeit grammatikai elemek alapján lehet elkülöníteni: B. B. városbeli bolyongása múlt időben, C.-vel való kapcsolata (férfi és nő szerelmi harca) pedig jelen időben inszenírozódik. A fragmentumok határait tehát grammatikai váltások jelölik:

C. megfeszíti testét, hogy ne kelljen szembenéznie apjával, ne kelljen beleszabolnia a posztóba, lábát megtámasztja a fogas tapétával bevont deszkáján, de emiatt szinte belepréselődik B. B. karjaiba, aki szenvedélyesen ostromolja szerelmes szavaival, amelyekre végső soron egyikük sem figyel oda, mindketten saját tusájukat vívják, és amikor C. teste teljesen beleolvad B. B. testébe, az tenyerét mohón csúsztatja mellére, amit C. – B. B. csókjától rettegve – csak egy hőhul-

TALAMON 50

lám bizsergésével tudatosít, mert úgy érzi, akkor már össze fognak tartozni. B. B. végérvényesen akkor döbbsent rá, hogy eltévedt, amikor egy hatalmas kovácsoltvas kerítés állta az útját.

Az elbeszélés két szintje közötti kapcsolat akkor válik szövevényessé, amikor a múlt időben előadott eseménysorba beékelődő metamorfózisok során C. átkerül a másik elbeszélés időterébe és nyelvi világába. A szimultánna alakuló szerkezetben ezután a grammatikai határok már nem osztják ketté a történet menetét, jelzik azonban a narráció megkettőződését, s ezáltal a dolgok *elbeszéltségét* hangsúlyozzák: „B. B. legyintett, és elindult a vasútállomás felé. A szél aszályos szőlőhegyek vörös porát hordozta, B. B. pedig megpróbált valami közömbös dologra gondolni, hogy kiverje fejéből ezt az átkos és fárasztó utat. Lépteit tompán visszhangoznak a tűzfalakon, és időnként suhanó macskák körvonalait véli látni. Kis időközönként az órájára néz, hogy a foszforos számlapról leolvashassa az időt, és e szerint gyorsítsa vagy lassítsa lépteit.” A novella zárójelenete (a vonatút) aztán tematikusan is reflektál az egymásba(n)íródó nyelvi szintek artisztikumára: B. B. valamelyik támadójának hangját hallja: „– C. nem létezik. Számodra jelenés a valóságban.” Azaz az elbeszélés jelen idejű vonulata összekapcsolódik B. B. tudatával, annak narratívájaként értelmezhető. Vagyis az egyik *külső* nézőpont *belső*ként is funkcionálhat, felerősítve ezáltal a retorikai olvasat lehetőségét (a *kint* és *bent* oppozíciójának átrendezhetőségére utalhat egyébként a novella legutolsó „képe” is: az alagútba érő vonat trópusa).

Az iménti gondolatmenet által kialakított diszkurzív térben – mely az „elemzett” irodalmi szöveg retorikai vonatkozásaira koncentrált elsősorban – megteremtődött annak feltétele, hogy Talamon Alfonz életművének legerjedelmesebb darabját szóra bírjuk (értelmezzük). Előtte azonban utalnunk kell arra, hogy ez nem feltétlenül az alkotások között létesíthető teleologikus kapcsolatok rendszerét tartja életben. Éppen ellenkezőleg: a szöveghatárokat átjáró retorikai komponensek nem biztosítják az olvasatok azonosságát, de még a nyelvi karakterek identitását sem. Annak tapasztalata tehát, hogy egy életművön belül megrajzolhatók bizonyos erővonalak, nem jelenti elsődlegesen a szerző(funkció) fejlődéstörténetét. Pusztán arra utal, hogy a szövegek közötti viszonyok természetéből adódóan nem tekinthetünk el az olvasás kondicionáltságától és a művek újraalkotásának megelőzőtségbeli feltételeitől. Innen nézve a *Gályák Imbrium tengerein* c. regény poétikai dimenziói sem az életmű centrumának jelölői.²

Az alkotás címe legalább négy olyan aspektust rejt magában, melyre érdemes kitérnünk. Egyrészt – származási helyét tekintve, önidezetként –, a regény *záró* képsorára utal, melyben a főhős képzelete a mozdonyfüst és a gőz által kirajzolt formákat gályákká egészíti ki. Amellett, hogy a műben központi szerepet játszik a képzelet hermeneutikája, azaz a cím ebből a szempontból a regényszöveg szerveződésének egyik jelölőjére tereli a figyelmet, felidézi a szöveg határának képzetét is. Vagyis a centrum és a periféria egymást törlő

2 Később *A hajnalok iszonya* c. novellában az elbeszélő említést tesz egy könyvről, melynek paratextusa alapján szóba kerül többek között egy B. B. monogrammal ellátott „alak” is. Vagyis az életművön belül oda-visszatartó mozgás figyelhető meg a B. B. monogram körül. Vö. DEÁK Katalin, *A „kafka” Talamon Alfonz szövegvilágában*, Új Forrás, 2004/7., 43–69.

3 Bahtyin a következőket mondja a nevetés köré szerveződött tradíció szertartásformáiról: „A világnak egészen másfajta, hangsúlyozottan nem hivatalos, az egyház és az állam szempontjától idegen aspektusa jelent meg bennük; mintegy *második világgá és második életté* álltak össze a hivatalos világ mögött, s ennek többé-kevésbé minden középkori ember részese volt, bizonyos ideig valamennyien benne *éltek*.” Mihail BAHTYIN, *François Rabelais művészete, a középkor és a reneszánsz népi kultúrája*, ford. KÖNCZÖL Csaba, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1982., 10.

4 Lázár Fruzsina idevonatkozó dolgozata utal a regény címének egy lehetséges ötödik aspektusára: „A cím-ben szereplő Imbrium tenger a Holdon található »márék« egyike. Az égitest Föld felé néző oldalán nyugatról keletre haladva az Oceanus Procellarum (Viharok-óceánja), a Mare Imbrium (Esők-tengere), Mare Serenitatis (Derűltsegtengere), a Mare Fecunditatis (Termékenységtengere) és a Mare Nectaris (Nektár-tenger) követik egymást. Ezek a »tengerek« valójában nagyméretű ősi becsapódások révén létrejött medencék, melyeket később látványos árasztottak el, víz sosem volt bennük.” LÁZÁR Fruzsina, *Kéjes rettenetek lobogóival*, Kalligram, 1997/10., 48. A regény címének szövegtüköröző értelmezéséhez ez mindenekelőtt azért járulhat hozzá, mert a „tenger” metaforájának funkció-eltolódását jelzi, s így ténylegesen ráirányítja a figyelmet a metafora materiális természetére.

játékának metaforája egyben. Másrészt, az utolsó képsorban az Imbrium tengerére tartó gályák a karnevál eseményével kerülnek kapcsolatba:

A szürke, sápadt égre kupolaként terülő gomolyagok dagadó vitorlájú kincsés gályára emlékeztették a hol elernyedő, hol megfeszülő vásznakkal, s fenségesen horgonyzott az állomás fölött, mintha a dözse karneváljára igyekezne a hamuszínű égen keresztül, majd előbukkant a többi is, egész flottára való úszott el B. B. feje fölött, talán egyenesen Imbrium tengerére.

Ha a karneválnak arra az interpretációjára tekintünk, amely Bahtyin megfogalmazása szerint (dominancia és nyomvonal koegzisztenciája) *kettős világgépet* eredményez,³ akkor a szöveg megalkotottságának egy másik fontos aspektusa kerül előtérbe. Ugyanis a regény ehhez hasonlóan fenntartja azt a kettősséget, mely az előtér és a háttér, a látszat és a lényeg stb. párhuzamaira és cserélhetőségére épül. Harmadrészt, az utolsó képsor történéseinek logikájára is utalhat. A főhősre csukódó ajtó ugyanis elzárja előle szemlélődésének illékony tárgyát, s ez amellett, hogy a képzelet folyamatának végét jelöli, az eredet eltűnésének metaforájaként is értelmezhető. Negyedrészt, felidézi a fantázia megragadhatatlan, mert mindig változó tárgyának alaktalanságát és anyagtalanságát (immaterialitását), melyet a füst látványa jelképez. S ebből a szempontból olvasói felhívásként is interpretálható, hiszen az olvasóra hárul a feladat, hogy a szerzteágazó szövegből képzelete révén regényt formáljon.⁴

Arra a kérdésre, hogy a *Gályák Imbrium tengerén c.* regénynek ki vagy mi a főhőse, rendkívül sokféle válasz adható. Az elbeszélés kiindulópontját B. B. bolyongásai képezik: álmaiból felébredvén kézhez kapja katonai behívóját; az esemény elsőként arra készíti, hogy utánajárjon a dokumentum hitelességének, majd városbéli kalandjai után elindul a megjelölt célállomás felé, a telephelyet nem találja ugyan, de mielőtt visszautazna, egy tiszt beülteti katonai járművébe. A történéseket azonban folyamatosan megszakítják B. B. álmai, visszaemlékezései és képzelgésai, melyek retardációkon és kitérőkön keresztül kialakítják a hős elbeszélte tudatának cél nélküli és szövevényes szövegvilágát. Eme idézetek olyan hálózatot prezentálnak, melynek elemei, részletei egymásra vonatkoznak. (Pl. „még a katonai büntetésvégrehajtó telepre szóló behívóját is el akarta mondani, persze jómaga is tudta, mindezt csak mentség gyanánt mondhatná, hiszen csak egy másik álmában kapott behívót egy, a valóságban nem létező postától, s annak az álmanak egy fikarcnyi köze sincs ehhez, hacsak annyi nem, hogy ez még ugyanannak az éjszakának egy másik álomciklusában zajlik, de félt, hogy az egyes álmok

szereplői utánajárhatnak azoknak az eseményeknek, amelyekre a másik álmok alapján hivatkozik.”)

Az ily módon terebélyesedő nyelvi univerzumnak mindenekelőtt az lesz a legfontosabb ismérve, hogy komponensei felszámolják a szövegen kívüli referenciákat. Pontosabban arra utalnak, hogy már maguk is eleve értelmezett formában léteznek. A szövegfragmentumok kapcsolódásának retorikája így megnyitja a narratívák és diskurzusok interakciójának szabad játékkerét. Foucault az ilyen jellegű szerveződést a következőképpen jellemzi:

Ha az interpretáció sohasem fejeződhet be, az egyszerűen azért van így, mert nincs mit interpretálni. Nincs semmi absolute elsődleges, amit interpretálni kellene, mert alapjában már minden interpretáció, önmagában egyetlen jel sem dolog, amely felkínálja magát az interpretáció számára, hanem más jelek interpretációja.⁵

Az átomleírások, visszaemlékezési folyamatok és képzelődési aktusok, egyszóval mnemotechnikai konstrukciók így nem a tárgy azonosításában, hanem annak *elbeszélés*beli szituálhatóságában teszik érdekeltté a regény olvasóját. Azaz magára az elbeszélés menetére és az elbeszélő (egyébként azonosíthatatlan) „alakjára”, hangjára, ezáltal a nyelv teljesítőképességére terelik a figyelmet. A szövegbeli referenciák ily módon főszereplővé avatják az elbeszélőt is, „akinek” tudata szintén a működtető retorika „tárgyává” lesz (pl. „Úgy tűnt, hogy az egész városra, de elsősorban B. B. szívére a szomorú, fájdalmas elmúlás halovány ecsetű festője lemondó, gyászos gondolatokat rajzolt, mint a késő őszi jeges esők közeledtét jelző szelek, melyek lassú, tétova haladása gyászhuszárra emlékeztetett, aki a láthatatlan, rozmaringszagú halál felé lépdel óvatosan, mindenre elszánva magát, ám azonnal visszafordul, mihelyt meghallja a lókoponyán kicsiholt, az élet húrján eljátszott dallamot, amelyet csak az hallhat meg, akinek szánja, vagy mint elhagyott szerető, aki lassan ódalog ki a számára immár örökké zárva hagyott, egykor forróságot, izzást adó ölből, aki illanó reményének megtartását emlékek csalogatásából várja, ám a kedves szirmú mozdulatok keselyűkként tépik, mégis megmártózik bennük, hátha olyan titkot árulhatna el, amely megacélozhatná szívét, s gonoszságuk ellenére szívja magába a tovatűnt perceket.”). (Az elbeszélői tudat burjánzásának határait egyébként olyan reflexív pontok jelzik, melyek B. B. tevékenységének jelenébe térítik vissza a leírás menetét, ezt minden esetben a *most* szó jelöli.) Vagyis az emlékezési aktusok elbeszélése egyben az emlékezet működését, annak cél nélküliségét tükrözi.

Ugyanakkor az emlékezet megszakadását jelölő töréspontok, szöveghatárok az olvasói aktivitás konstruktív mozzanatait „írják elő” (pl. „B. B. emlékezete megszüntette a képek elraktározását, úgy ítélve meg a helyzetet, hogy kijózanodva minden valószínűség szerint arcpiruló szégyenkezést fog kiváltani a szokatlan, szeszgőzös mozdulataival, féktelen, cenzúrázatlan gondolataival, nyílt kezdeményezései-

5 Michel Foucault, *Nietzsche, Freud, Marx*, ford. ANGYALOSI Gergely, Athenaeum, 1992 I/3., 162.

vel az idegen lányokkal, hogy megédesíthesse utolsó óráit, trágár ajánlataival a hozzá legközelebb ülő lánynak, majd az azt követő kakaskodásával ismerőseivel, illetve az ezeket kísérő gallércibálások, hadonászások, káromkodások, a kiivott poharak összetörése miatt, miközben egyre jobban távolodott tőle az asztal, távolodtak annak fényei, a lapjára rakott üvegekkel, poharakkal, imbolyogva, akár egy viharban kifutott hajó, s hiába is akart megkapaszkodni, eszmélése a hideg kövön történt. B. B. italtól sajgó fejfel tudatosította, hogy a szél csimpaszkodik fürtjeibe, ő maga pedig hanyatt fekszik egy elhagyott mellékutcában”).

Az elválasztott fragmentumokból álló mozaik hiányzó részeinek megalkotása így az olvasó képzeletét igényli. B. B. történetének és az elbeszélő kompetenciájának üresjáratát tehát egy másik szubjektumfunkció jelenlétére utalnak. Ugyanakkor e funkció, mivel az elbeszélés nyelvében/által keletkezik, pontosan a maga határaival szembesül: a kitöltő kompetencia végtelensége eltörli játékának eredetiségét, de ami fontosabb: irányát kijelölve cserélhetőségét állítja. Ebből a – nem elhanyagolható – szempontból a *Gályák Imbrium tengerén* c. regény az elbeszélő történet teleológiája (behívó – bevonulás) ellenére határozottan egy összerakhatatlan mozaik benyomását kelti. Erre utal többek között a mű végének hiánymetaforája is, mely visszaírható a szöveg jelképzésének folyamatába: „szemét lehunyta, a fellobogózott, lampionos páragályákra gondolt, s remélte, álmot látva elalszik, mielőtt célhoz érkeznének.” Vagyis a művilág bezáródása a mű világának nyitottságát jelöli. Azt a teret, melyben a „főhős” képzelete újra mozgásba jön: egy textust, mely a „kiszámíthatatlan” jövőből íródik.

Az imént vázolt tapasztalatnak az elbeszélés menetében megfeleltethető egy jelölési mechanizmus, mely a jelöletlenség alakzatát, pontosabban az anonimitás kérdéskörét érinti. A regény szövegében ugyanis (B. B. monogramját leszámítva) semelyik „szereplőnek” sincsen neve. Ez egyrészt arra utalhat, hogy az elbeszélés retorikája kifejezetten kerüli az individuális, jelölő és jelölt organikus kapcsolatát állító trópusok alkalmazását, másrészt arra is, hogy az „író/alkotó” helye tetszőlegesen betölthető. Talán nem tűnik elhamarkodott lépésnek, ha e jelenséget a *cserélhetőség* alakzatával hozzuk összefüggésbe. Ugyanis pl. B. B. álmai éppen azért vesztek el egyediségüket, mert „bárki” által reprodukálható mechanizmusokra utalnak. Azaz kirajzolnak egy olyan nyomvonalat, amely szupplementumként összeköti az interpretációk megoszthatóságát. S itt nem is a „tudattalan” vagy az antropológiai aspektus dominanciájára érdemes utalnunk. Hanem inkább arra, hogy az álmok és fantazmagóriák interpretációfüggősége fenntartja az irodalmi szöveg által felkínált szubjektumfunkciók aktualizált változatainak egyenrangúságát. Talamon Alfonz regénye tehát – ebből a szempontból – fragmentumainak hierarchizálhatatlan olvasatait is „leképezi”.

S itt érdemes kitérnünk arra, hogy a mű részleteinek határait, olvashatóságának feltételeit egy olyan metaforikus ismétlődés jelöli, amely egyszerre utal a szöveg elbeszéltségének horizontján egymásba nyíló szerkezetekre és az őket mozgásba hozó trópusok retorikájára. A regényben inszenírozódó *nyílás-záró* alakzatok szerepét kell tehát röviden értelmeznünk. Rendkívül feltűnő ugyanis, hogy az említett törésvonalakat *ablakok* és *ajtók* sorozata keretezi (ami látenszen visszautalhat *Az ajtó* c. Talamon-novellára is). Csak egyetlen példa: B. B. hazatérését a következőképpen „illusztrálja” az elbeszélő:

Am újfent csak a szomszéd verandán gyulladt fel a villany, fénye homályosan megvilágította a ház bejárati ajtaját, elmosódó, kivehetetlen árnyat rajzolt B. B. testéről a fűre, amíg ő kulcs-csomóján keresgélve kiválasztotta a megfelelőt, s lelkében nagy megkönnyebbülést érezve átlépte a küszöböt. Egy csermely hús fogságában állodogált, feltűrt nadrágszárral, hallgatva a csobogást, érezte, ahogy a jéghideg víz elgémberíti lábujjait.

Vagyis a „valóságot” megkonstruáló emlékezet egy olyan jellegű játék része, amely felerősíti a *küszöb* retorikai jelenlétét. Az erre való reflexió pedig – mivel maga is trópus – mindig is küszöbhelyzetbe kerül: egyszerre kell olvasnia az elbeszélés „tárgyának” dimenzionált-ságát és az elbeszélés nyelviségének önreferens alakzatait. Az „átlépés egy másik világba” (egy trópuson keresztül) tehát az olvasó tevékenységét is jelöli, aki belépve a szöveg retorikájába a küszöbön túl képmásának defigurációjával szembesül.

Annak esztétikai tapasztalata tehát, hogy egy lehetséges regény cselekményteste egymásba nyíló elbeszélések, fikciók sorozatává alakítható (és ezért eliminálható), felvet egy jelentőségteljes dilemmát is. Talamon Alfonz művének címe ugyanis rendezzi a füstgomolyagok helyzetét, és a pillanatnyiségben rögzíti azokat. De az utolsó képsor alapján megfordítva a képletet: időzhetnek-e a gályák Imbrium tengerén, ha olyan szövevből vannak, mint B. B. álmai, azaz az elmúlás anyagával íródtak. Hiszen ha a cím a regény allegóriája, akkor az a mű elillanását jelöli. Maradjunk tehát inkább annál a variációnál: alakváltozatokról lehet szó, melyeket részben az olvasó tekintete alkot meg.⁶

Ez viszont egy olyan optikai műveletre tereli a figyelmet, melynek materiális kódjait a monogram irányítja. Ha az olvasó ránéz az egybefüggő szövegfolymra, nagyjából nem is érzel más, mint a textusból „kiugró” B betűk játékát. A tagolatlan szerkezet és a betűk tánca vizuális anyagként is érdekessé teszi a művet, melynek tematikus értelemben is lehet megfelelője. Ugyanis ahogyan B. B. bolyongásait és tudatbeli elkülönöződéseit olvassuk, úgy mozog el a B betű is a számára adott alfabetikus háttér előtt. Ez a dinamika tehát a vizualitásnak is szerepet szán az érzékelésben, melynek következtében a regény szövete olvashatóság és olvashatatlanság, a szöveg kibetűzése és képként való megpillantása között ingázik. Bár az egyik tagadja a másik létét (és fordítva), mégis feltűnő, hogy a regény vége felé sok szó esik B. B. tekintetéről, pillantásáról, szeméinek működéséről (pl. a kupéjelenben), ami arra utalhat önreflexív módon, hogy az anyagszerű és a tartalmi szintek egymásra vonatkozása szorosabbá válik, mint azt előzetesen gondoltuk. Ha az optikai működés nem közvetít értelmet, de lehetővé teszi azt, akkor az olvasott értelemben is ott lehetnek a materialitás nyomai, még akkor is, ha a szöveg első-sorban nem ezekről szól. Ez a folytonos billegés materialitás és immaterialitás között alighanem olyan megoldása Talamon regényének, amely jóval nagyobb figyelmet érdemel, mint ahogyan a recepció ezt kezelte.⁷ Itt lehet ugyanis ráérezni arra, hogy a szóban forgó irodalmi alkotás önmaga sajátos és felcserélhetetlen – a betűk szintjét és a képzeleti aktusokat egyaránt feltételező – médiuma.

6 A regénnyel kapcsolatos eddigi megfigyeléseimet nem a recepció újabb fejezetével egészítem ki, hanem egy olyan szemponttal, amely abból kimaradt.

7 Ebből a szempontból Deák Katalin fentebb említett tanulmánya bizonyul továbbgondolhatónak (a jelzett irányban), mely az *identitás* kérdése körül bonyolódik.

Budapest – Érsekújvár, 1997/2016

Az északnyugati vonal I., tájbeavatkozás, 2009–2010, Erdély, Románia

BAKA L. PATRIK

Heinrich Himmler és a nácik démoni okkultizmusa

Aranyvér, szeánszok, miszticizmus és fekete mágia
a Harmadik Birodalom felső köreiből

Popély Árpádnak,
köszönettel és nagyrabecsüléssel

Előjáróban

A XX. század a borzalmak kora, hiszen a világtörténelemben soha korábban nem került még sor hasonló, az egyes népek vagy társadalmi osztályok elleni, célzatos tisztogatásra. A rémtettekért, a gulágok és a koncentrációs táborok létrehozásáért azonban nem csak egy személy, a diktátor tehető felelőssé. A háttérben megannyi szürke emienciás működött, akik, tébolyukat és vérszomjukat tekintve, sokszor saját vezetőiket is túlszárnyalták. Közülük a legrettegettebb Heinrich Himmler volt.

A „világi” életrajz gerince

Himmler neve a náci Németország olyan szervezeteivel fonódott össze, mint amilyen a Gestapo vagy az SS. Ez utóbbit, mely eredetileg csupán Hitler személyes testőrsége volt, rövid idő alatt hadsereggé duzzasztotta, ő maga pedig, a háború alatt a rendőrség vezényletén túl, a belügyminiszteri tárcát is megszerezte. Himmler megkérdőjelezhetetlennek tartotta az árja-faj felsőbbrendűségét, s elsőszámú feladatának tartotta az elfoglalt területek megtisztítását és betelepítését. Ennek egyik fő eszközeként tekintett az általa irányított fekete lovagrendre, az SS-re. A környezetében csak Heinrich királyként emlegették, hiszen önmagát I. (Madarász) Henrik reinkarnációjának tartotta, s mint ahogy egy vasmarkú uralkodó, ő is feltétlen engedelmességet követelt. Hitlerrel ellentétben, aki a többi, ismert diktátorhoz hasonlóan távol tartotta magát az általa életre hívott borzalmaktól, Himmler nem csak a frontvonalakat és a keleti tisztogatások helyszíneit látogatta meg, de sorra járta a koncentrációs táborokat is. Amikor 1945 elején látta, hogy minden elveszett, kapitulációs nyilat-

1 Vö. NÉMETH István, *Heinrich Himmler. A Harmadik Birodalom főinkvizítora*, Rubicon, 2006/10., 6-7.

2 Vö. *Uo.*, 11. és Kurt RIEDER (GÉCZI Zoltán), *Mágia és okkultizmus a III. Birodalomban*, Vagabund Kiadó, Budapest, 2003, 47–61.

kozott tett a nyugati szövetségesek előtt, mire Hitler kiutasította a pártból. Végül brit hadifogságban, ciánkapszulával végzett magával.¹

Mindez azonban csak Himmler „világi” életrajza. A maszk mögött egy egészen más lény is rejtőzött.

A démon tündöklése és bukása

Himmler erősen nemzeti érzelmű, polgári, katolikus családban nevelkedett, nevét pedig Heinrich von Bayern hercegről kapta, akinek az idősebb Himmler volt a nevelője. Értelmiségi család fiaként sokat olvasott, főként a német történelemről és mitológiáról. Már gyerekként rajongott a lovagi eszmékért. Mivel gyenge fizikumú és szemüveges volt, sem a tengerésztszti, sem a szárazföldi egységek tisztí iskolájában nem volt maradása. Végül a Münchener Műszaki Egyetem mezőgazdaság és vegyészet szakán végzett.

Már egyetemi éve alatt nagy érdeklődést mutatott az okkultizmus és a spiritualitás iránt, melyek eszméi nála nacionalista, szélsőjobboldali elvekkel keveredtek. Mint Hitler, ő is a zsidóságban, a szabadkőművességben és a kereszténységben látta Németország legnagyobb fenyegetését, melyeket könyörtelenül el kívánt taposni. Az idő előrehaladtával egyre feszesebb szálak fűzték a fekete mágiát űző Germanorden (Germán Lovagrend) egyik antiszemita ágához, a Thule Társasághoz. Ezt a szervezetet sokan a náciizmus bölcsőjeként is emlegetik, hiszen nem csak az antiszemita tanoknak és a pángermán elméleteknek a melegágya, hanem az okkultizmusnak és a miszticizmusnak is. A csoportot 1918-ban alapította Rudolf Glauer. Az oda jelentkezőktől három generációra visszamenő árja-igazolást követeltek. A kommunizmus terjedését ellensúlyozandó, a munkásság körében toborozták híveiket, s a Hitler által NSDAP-vá átalakított DAP is a Thule Társaságból nőtt ki, sőt, a jobbra fordított szvasztika, azaz a horogkereszt is eredetileg a Thule szimbóluma volt. Ennek forrásiránya azért fontos, mert a náciik által használt verzió a gonosz erőket idézte meg, míg annak ellentéte a jókért lett volna felelős. Az északon fekvő Thule szigetet a szervezet követői Atlantiszhoz hasonlították, s az ott lakozó erőkkel a mágia révén kívántak kapcsolatba lépni. A társaság tagjai a bajor hétköznapok teljes hierarchiájában jelen voltak, sőt, ők adták az igazságügy-minisztert is. A csoport vezetője, Dietrich Eckhart Hitlerben látta a germán faj messiását.²

Himmler 1923-ban ismerkedett meg az NSDAP-val, s döbbenten eszmélt rá, milyen óriási mértékben egyezik is meg a párt által propagált ideológia az ő világnézetével. Még ugyanabban az évben csatlakozott, s a müncheni sörpucásban már párttagként vett részt. Fokozatosan haladt előre a párt hierarchiájának lépcsőin, de 1930-ra már az NSDAP birodalmi propagandavezető-helyettese volt.

Az 1925-ben alakult SS-nek (Schutzstaffel) '27-től helyettese, '29-től pedig vezetője lett. Himmler nevéhez fűződik az SS párton belüli rendőrséggé való kiépítése, és kivonása az SA fennhatósága alól. 1930-tól képviselő, s mivel '31-ben sikerül levernie egy párton belüli

szerveződést, egyre közelebb jut Hitlerhez. 1932-re a müncheni pártközpont vezetője. Ugyanebben az évben az általa vezetett, a faji tökéletességre nagy hangsúlyt fektető SS eléri az ötvenezres létszámot. Amikor Himmler átvette annak vezetését, a csoport mindössze kétszáznyolcvan főt számlált. Külön vallást, szimbólumrendszert és mítoszt teremtett a számukra, ezzel is a világ meghódítására ösztökélve őket.³

Himmler alakítja ki az első koncentrációs táborot Dachauban. 1934 áprilisában a Gestapo, júliusában pedig az SS birodalmi vezetője, egyenesen Hitler alá rendelve. Az ő keze alá kerül a koncentrációs táborok irányítása, melyek felügyeletét az SS halálfejes szervezete, a Totenkopfverband látta el.⁴ 1936-ban végül az SS és a birodalmi rendőrség hivatalait egyesítették, így Himmler kezébe juttatva az állam teljes belső ellenőrzését. Ez a lépés azonos rangú vezetővé tette őt, mint amilyen a haditengerészet és a szárazföldi hadsereg főparancsnoka volt. Sőt, hiába jutottak később a Waffen SS-nek nevezett hadtestek a hadsereg berkeibe, azok végig Himmlernek tartoztak hűséggel, minek révén részben a Wehrmacht fölé is kiterjesztve a hatalmát. 1939-ben a Gestapo, a rendőrség és a Biztonsági Hivatal egyesítése is végbement, Birodalmi Biztonsági Főhivatal (RSHA) néven.⁵

Többek között a Werner von Fritsch tábornok elleni kirakatper is az egyik bizonyítéka volt Himmler okkult meggyőződésének, ugyanis a bíróságával szomszédos helyiségben gyülekező tíz SS-tisztet arra szólította fel, hogy „*akaratkonzentráció révén gyakoroljanak szugesztív hatást a vádlott vezérezredesre.*”⁶

Ezt követően, 1939–40 között a „Heinrich program” vezetőjeként az elfoglalt keleti területek megtisztítását is ő felügyelte; amint az titkos levelezéséből kiderült, egyenesen Hitler parancsára. A német nép gyermekeinek és unokáinak védelmére hivatkozva Himmler nem csak a férfinépeség, de a zsidó nők és gyerekek lemészárlását is elrendelte. Reinhardt Heydrich-kel karöltve a Wehrmacht által elfoglalt területek teljes felügyeletét látta el, minek folytán a zsidók és a szláv hadifoglyok koncentrációs- és munkatáborokba való kényszerítésének fő felelőse lett (1941–42.)⁷

1943-ban belügyminiszterré nevezték ki, s a Hitler elleni '44-es merényletet követően (Valkűr-hadművelet) immár még kiterjedtebb volt a hatalma a Wehrmacht felett.

1945-ben, a Visztula hadseregcsoport vezetőjeként azonban kiütöttek katonatiszti hiányosságai, mivel csapataival nem sikerült érdemben meggátolnia a Vörös Hadsereg előrenyomulását. A felelősség elől egy SS-kórházba menekült.⁸

1944-től, az SS külföldi hírszerzésének vezetőjével, Schellenberggel karöltve tárgyalásokat folytatott Svájc volt államelnökével, dr. Musyval, és Bernadotte, svéd gróffal a koncentrációs táborokban lévő foglyok szabadon bocsátásáról. Erre főként a Wehrmacht felett végzetesen sűrűsödő, sötét fellegek kényszerítették, s a kiütkeresés az egyre szorosabbá váló hurokból. A kapitulációs tervet is Bernadotte gróf révén juttatta el a szövetségesekhez ('45. április

3 Vö. NÉMETH, *I. m.*, 17.

4 Uo., 12–13. és RIEDER, *I. m.*, 94–98.

5 RIEDER, *I. m.*, 98–102.

6 Walter Schellenberget, az SS külföldi hírszerzésének főnökét idézi NÉMETH, *I. m.*

7 Uo., 14.

8 Vö. Uo.

9 Vö. Uo., 15.

10 Vö. Uő.,
*Himmler okkultiz-
musa*, 16–17.

11 Vö. RIEDER, *I. m.*,
7–13.

23.), ők azonban Himmlert nem fogadták el tárgyaló félként, és annak nyilatkozatát nyilvánosságra hozták a sajtóban (április 26.). Ezt megtudva Hitler április 29-én minden hivatalából felfüggesztette, és körözést adott ki ellene.

Himmler Heinrich Hitzinger néven próbált meg elmenekülni, de május 22-én brit csapatok fogták el Meinstedtben. Miután felfedte kilétét, különböző megalázó procedúráknak vetették alá. Ezek hatására harapta szét a fogába rejtett ciánkapszulát.

A Harmadik Birodalom démonát fejfa nélkül, pokrócba csavarva temették el, valahol Wendisch-Evern környékén.

Az első házasságából származó lánya, Gudrun Burwitz máig egy olyan segélyszervezet tagja, amely az egykor volt, rászoruló náciakat támogatja.⁹

Az árja tanok

A 18. században Sir William Jones jogászprofesszor Indiában elvégzendő feladatot kapott a brit koronától, ahol a helyi kultúrával és a szanszkrit nyelvvel megismerkedve arra az eredményre jutott, hogy az első civilizáció ott, Indiában jött létre, megelőzve a hébert. Tanai magával ragadták a német Friedrich Schlegelt is, aki megerősítette és továbbgondolta az elméletet. Szerinte az akkori, harcos, árja elit meghódította az egész világot, és annak minden táján fejlett civilizációkat létesített. Szerinte az árják az indogermán nyelvet beszélték, s fajilag egy nordikus őstől származtak. Az elmélet az idő előrehaladtával német területen egyre csak bontogatta szárnyait, és olyan neves alakok tették azt a magukévá, mint Richard Wagner, vagy Ernst Haeckel, a neves orvos és egyetemi tanár. Ez utóbbi szerint az árja faj képviselői a többi fajhoz képest felsőbbrendűek, mivel magukban hordozzák a civilizációt alkotó ősök génjeit, a náluknál alacsonyabb fajok pedig minduntalan a velük való párosodásra törekednek, épp e civilizációteremtő kód megszerzése, és a természet által föléjük rendelték letörése okán.¹⁰

Ezek az elméletek egyenesen felvirágoztatták az okkultista tanokat. Helena Blavatsky, a Teozófiai Társaság vezetője szerint az ősök létrehoztak egy földalatti világot, melyet alagutak kötnek össze, s annak központja – az árja faj központja – Tibet alatt található. Blavatsky működéséről sokat elárul, hogy tanai javát egy brit regény, Edward Bulwer Lytton, *Vril: Az eljövendő faj hatalma* című műve alapján építette fel. A kötet alapműnek számított a náci körökben, mely tartalmát tekintve az atlantiszi civilizáció föld alatt élő hatalmainak készülő világhódításáról szól.¹¹

A náci okkultizmus és az SS boszorkánymesterei

Vril néven társaság (Fényes páholy) is működött, amelynek követői hittek abban, hogy különböző rítusok révén megszerezhető a világ

feletti hatalom. Hitler pszichológusa is közéjük tartozott, s feltételezhető, hogy a Führer ugyancsak a vril-tanokra alapozva építette fel tömegbefolyásoló beszédeit.¹² A társaság tagja volt többek között Karl Haushofer professzor és tábornok is, akiben mindhárom náci vezető, Hitler, Himmler és Hess is a legfőbb lelki vezetőt, a főmágust találta meg. A földrajz professzoraként ő rakta le az élettérelmélet alapjait, a teret ugyanis egyként fogta fel magával a hatalommal. Programja szerint a német birodalomnak egészen a Jangce-folyóig kellett volna terjednie, természetesen Tibetet is magába foglalva. Miután azonban Haushofer fia részt vett a '44-es, Claus von Stauffenberg vezette Hitler elleni merényletben, a főmágus is koncentrációs táborba került, a háború után pedig öngyilkos lett.¹³

A másik, neves okkultista náci szárnysegéd Karl Maria Willigut volt, aki 1933–39 között dolgozott Himmler mellett, s hivatalos látnokként óriási karriert futott be az SS-en belül. Később azonban kitűdött róla az a korábbi, még a bécsi bíróságon kelt ítélet, mely szerint pszichiátriai betegsége okán önrendelkezésre alkalmatlan, minek okán – s főként az SS-tisztek ráhatására – sikerült őt eltávolítani a lovagrendből. Willigutot, aki a fekete rend berkein belül Westhor néven működött, sokan Himmler Raszputyinjaként emlegették.¹⁴

Hitler okkult elkötelezettségét bizonyítja a Longinus lándzsája iránti rajongása is, melyről az a legenda járta, hogy aki a birtokába veszi, az meghódítja a világot. A Bécsben található relikviát Ausztria bekebelezését követően a Vezér el is ragadta, s a nürnbergi Szent Katalin templomban helyezte el, Himmler nagy bánatára, aki a wewelsburgi SS fellegvárba szánta az ereklyét.¹⁵

Wewelsburg kastélyát Himmler az SS kolostorának, misztikus szentélyének szánta, ahová számos alkalommal hívta össze fekete lovagrendje vezetőit. A szobákat Longinus lándzsájának korábbi tulajdonosairól, a Német-Római Szent Birodalom császáraitól neveztek el, s az egyes uralkodókhoz kötődő relikviákkal díszítették fel. Az SS vezetők mindig más szobát kaptak, leszámítva Hitlert és Himmlert, az előbbi ugyanis mindenkor a Rótszakállú Frigyesnek szentelt, utóbbi pedig a Madarász Henrikről elnevezett lakrészen szállt meg. A feljegyzések szerint a találkozó alkalmával különböző lelki- és koncentrálóképességi gyakorlatokat végeztek ott a tisztek. Himmler később SS akadémiát, a legkiemelkedőbb tisztek kriptáit, az elhunytak ezüstgyűrűinek termét, esküvők helyét és számos okkult termet kívánt volna ott létrehozni. A kastély kiépítésére a közeli munkatáborok rabjait kényszerítették. A várat a háború végén egy SS különítmény robbantotta fel.¹⁶

Az Ahnenerbe

1935. július 1-jén Himmler külön agytrösztöt hozott létre a germán múlt és a legrégebb árja ősök kutatására, mely szervezet az Ahnenerbe, azaz „ősapáink öröksége” nevet kapta. Életre hívói közt ott volt Hermann Wirth, dán Atlantisztörténész és Walter Darré, a

12 Vö. *Uo.*, 80–86.

13 Vö. *Uo.*, 67–74., 157–166. és NÉMETH, *Himmler okkultizmusa*, 19. és Uő., *Az SS boszorkányai*. *Boszorkánykutatás és okkultizmus a Harmadik Birodalomban*, Rubicon, 2012/8., 64.

14 Vö. NÉMETH, *Himmler okkultizmusa*, 19. és Uő., *Az SS boszorkányai*, 62.

15 Vö. RIEDER, *I. m.*, 102–106.; 174–181. és NÉMETH, *Himmler okkultizmusa*, 18. és Uő., *Az SS boszorkányai*, 61.

16 Lásd: *Nincs semmi titokzatos az SS kastélyában*, Múlt-kor online = http://multkor.hu/20100408_nincs_semmi_titokzatos_az_ss_kastelyaban_es NÉMETH, *Uo.*, 18–19.

17 Lásd: NÉMETH, *Ahnenerbe. Az ősi örökség intézménye*, Rubicon, 2006/10., 20. és Uő., *Az SS boszorkányai*, 57.: 63. és RIEDER, *I. m.*, 120–146.

18 Idézi Uő., *Uo.*

19 Lásd: NÉMETH, *Uo.*, 20–21.

Faji és Telepítési Hivatal vezetője. Noha előzményeként számos okkultista csoportot emlegetnek, az Ahnenerbe egyre nagyobb térnyerésével ez az új társaság volt az, amely a legfontosabb okkult szervezeteket magába olvasztotta. A csoport kutatói, birodalmi alapkórtól származó pénzekre finanszírozva, a világ számos pontjára eljutottak, de a holokauszt „tudományos” igazolását is ők végezték el. 1939-ben 137 kutató – köztük professzorok is – szerepelt az Ahnenerbe alkalmazottainak listáján, akik az ősi árja építészetet, lófajtaikat, hangszereket éppúgy kutatták, mint az elődök szexuális szokásait is. Hosszú távú terveik közt szerepelt a germán kultúra terjesztése, s a kereszténység felváltása az általuk protezsált, kultikus, náci népi vallással, a kereszténységben ugyanis a zsidók meghosszabbított kezét vélték felfedezni. Himmlert a témához személyes vonatkozások is fűzték, hiszen úgy tudta, hogy az egyik ösét, Margaret Himblert 1629 áprilisában, boszorkányság vádjával máglyán égették meg a katolikusok.¹⁷

„*Ahogy a fa kiszárad, ha elveszíti a gyökereit, úgy a nép is elbukik, ha nem tiszteli az őseit*”¹⁸ – jegyezte le Himmler, azon elképzelése mellett érvelve, hogy az életérelmélet beteljesítését követően a keleti régiókban olyan, középkorba illő, mezőgazdász, árja falvakat kell majd létrehozni, melyek lakói nemcsak hogy katonák, de az ősi pogány rítusokat gyakorló emberek is egyben. Ennek reprezentálására 1937-ben létrehoztak egy modellkolóniát, nem messze Berlinton, ahol tizenkét SS-család élhette mindennapjait. Ezeknek minél több utód nemzése volt a kötelességük, igaz, csak miután felmutatták a tiszta árja származásukat bizonyító okiratokat. Himmler Konrad Meyerrel, a neves mezőgazdással tervezette meg ezeket a kolóniákat, és a Barbarossa-hadművelet sikerének esetén újabbak létrehozását készítette elő, Leningrád, Észak-Lengyelország és a Krím-félsziget vidékein. Állítása szerint ezek a területek mindössze húsz esztendő alatt germanizálhatóak lennének, hiszen a helyi szláv lakosságot vagy teljesen kiirtanák, vagy rabszolgasorba taszítanák. A kis, harminc-negyven házból álló falvak mindegyikében lenne pártház, amely egyben oktatóközponti funkciókat is ellátna. Himmler arra is kitért, hogy amennyiben a betelepülőknek honvágyuk támadna, még akár a német anyaföldre emlékeztető bükkerdőket is telepíthetnének.¹⁹

Az Ahnenerbe központi küldetése azonban az ősi, germán hagyományok feltárása és feltámasztása volt. Ebből kifolyólag a dél-tiroli népzene éppúgy kutatták, mint ahogy népes expedícióik vonultak egészen Tibetig, archeológiai kutatások céljával. A germán népzenet harmonikusnak, míg a hébert disszonánsnak nyilvánították, ezzel is az előbbi felsőbbrendűségét igazolva. Sőt, mivel a Németországot körülvevő nemzetek népzenejénél számos hasonlóságra leltek s német viszonylatában, ezen területek megszállását menten indokoltnak tekintették. Fontosak voltak továbbá a nyelvészeti és az ékírás-kutatások is. A világ figyelmét persze leginkább a már emlegetett Tibeti akció vonta magára, Ernst Schäfer vezetésével, akit egészen

magával ragadott a keleti világ. Több mint háromszáz ember szokásait, családi életét, szexuális életét vizsgálták meg, arcmintákat vettek, és számos tudományterület ismereteit bővítették, igaz, nem melleleg kipuhattak azt is, hogy Sztálingrád elestével számítani lehetne-e a tibeti uralkodó szövetségére a britekkel szemben. A hazavitt anyagokból készült *Az ismeretlen Tibet* című film. Később aztán a világ számos pontjára indítottak újabb és újabb expedíciókat, Görögországba, Bulgáriába és Dél-Amerikába éppúgy, mint Észak-Afrikába is, Tibethez mérhető szent helyként azonban csak Izlandot tartották számon, s főként az ott fellelhető ősi, germán irodalmat, az Edda-énekeket, melyeket az elődök hagyatékához vezető kulcsoként kezeltek.²⁰

A náci korok tudományát a marxista-liberális tanok eredményének tekintették, minek okán bátran vonták be a mágia dimenzióit saját elméleteik igazolásához. Az Atlantisz-legendát is ki kívánták használni, hiszen önmagukban a felsőbbrendű, Atlantiszról elmenekült túlélők leszármazottait vélték felfedezni. Himmler a Harmadik Birodalmat egyenesen Új Atlantisszá kívánta emelni, amely fajában, tudományában és kultúrájában egyaránt tökéletes lesz majd.²¹

Az Ahnenerbe talán legeltorzultabb részlege a Hadtudományi Kutatóintézet volt, amely genetikai kutatásokat végezvén a felsőbbrendű faj tökéletesítését és az alsóbbrendűek hatékony kiirtásának módjait vizsgálta. A kutatóintézetet a Waffen SS pénzéből tartották fenn, Wolfram Sievers vezetésével. Számos, dachau rab halt keserves halált, alávetve a kísérleteknek. Vizsgálták többek között azt, hogy miként hatnak az emberre a légköri viszonyok, huszonegy kilométeres magasságban. A ciánkapszula kifejlesztése is ehhez a csoporthoz köthető. August Hirt etnológusprofesszor hallucinogén szerek hatásait vizsgálta kísérleti alanyain. A háború után százötven emberi csontváz került ki Hirt gyűjteményéből. Az Ahnenerbe lefoglalt iratait végül a nürnbergi perben is felhasználták, igaz, csupán annak vezetőjét, Sieverst ítélték általuk halálra.²²

A Lebensborn

Himmler 1933–34 között, tehát már a háború előtt is a lakosság nagy léptékű csökkenésére figyelt fel, amelyet főként a homoszexuálisok nagy arányára – szerinte minden tizedik férfi homoszexuális volt a korabeli Németországban (!) –, és az évi hat-nyolcszázezerre becsült abortuszokra vezetett vissza. Himmler ez utóbbiért is a kereszténységet tette felelőssé, mivel azokat a teherbe esett nőket, akik házasságon kívül hoztak a világra gyermeket, az ide tartozó vallások kiközösítették, noha az SS-vezér véleménye szerint mindez az ősi germán időkben még természetes volt, hiszen tovább erősítette a felsőbbrendű faj fennmaradását.²³

Az árják feltámadását a véreleg ellenőrzött SS-ben, illetve a fekete lovagok asszonyaiban látta, minek okán a birodalom anyagiakban is igyekezett támogatni azt, hogy az egyes családok minél több gyere-

20 Vö. *Uo.*, 21–23. és RIEDER, *I. m.*, 106–119. és *Hat náci mítosz*, Múltkor online = http://multkor.hu/20131128_hat_naci_mitosz?pldx=2

21 Vö. *Uo.*

22 Vö. NÉMETH, *Uo.*,

23 Lásd: NÉMETH, *Lebensborn. Az Életforrás egyesület*, Rubicon, 2006/10., 25.

ket vállaljanak. A párok ezer márkás házassági kölcsönéből például gyerekenként elengedtek kétszázötven márkát. A vállalt utódok száma azonban mégis az egyes családokra tartozott, Himmler pedig látványos eredményeket kívánt elérni, rövid idő alatt. Mivel az abortuszt meggátolni igyekvő törvények nem hoztak kellő eredményt, beharangozta a Lebensborn programot, amely először a hajadon anyák megvédését tűzte ki célul, azzal, hogy pártfogásba vette őket és születendő gyermekeiket is. Persze mindehhez hozzátartozik, hogy a gyerekek nevelése így állami kezekbe, Himmler kezébe került, aki hamar a szervezet vezetője lett. A Lebensborn később harcolt az abortusz ellen, és további támogatást nyújtott a sokgyermekes SS családoknak, hiszen a cél a mind nagyobb katonai és faji erő biztosítása volt.²⁴

Himmler a Lebensborntól nagyarányú népességnövekedést remélt; évi százezer születendő gyerekkel számolt. Kalkulációi szerint ez a tempó harminc esztendő alatt négyszázezerrel növelné a hadsereg létszámát, és több, mint nyolcszázezer márkával az állam bevételeit. Az SS tagok számára kötelezővé tették a szervezet támogatását, mely anyagi háttérének biztosításához számos magáncég és az állam is hozzájárult. Az első otthont 1936 augusztusában, a bajor Steinhöringben nyitották meg. Később, Németországon túl azon államokra is kiterjesztették a programot, amelyek ugyancsak értékes

Struktúra tanulmányok II. Egy kő kiegészítése, 2009, Perkő, Erdély, Románia

génállománnyal bírtak. Ilyen volt Dánia vagy Norvégia. Ez utóbbiban például tíz otthon működött, ami csak eggyel kevesebb a Németországban fellelhető intézmények számánál. A háború bukását látva az otthonok gyermekeit végül különböző családokhoz igyekeztek kijuttatni.²⁵

25 Vö. Uo., 27.

Zárszó gyanánt

A Harmadik Birodalom és Himmler bukása a náci okkultizmust is romjaiba döntötte, hiszen a kettészakadt világ mindkét pólusa olyan utakon haladt tovább, amelyek értelmetlen babonaságként és örületként tekintettek rá. A nyugati demokrácia fejlettsége és emberközpontú, kritikus liberalizmusa számára egyenesen nevetségessé vált az okkultizmus, a kelet vörös világképébe pedig éppúgy semmiféle túlvilági boszorkányság nem fért bele. Kellő distanciából és kritikus szemmel tekintve a múltra pedig ahhoz sem fér sok kétség, hogy mindez helyesen történt. Aki a sötétséget hívja segítségül, mindent elárul magáról. A világnak azonban mindig megvolt és ma is megvan az a szerencséje, hogy a korok mindegyikében akadt valaki, aki gyertyát gyújtott. A sötétség elűzéséhez pedig egyetlen gyertya lángja is elég.

Struktúra tanulmányok II. Egy kő kiegészítése, 2009, Perkő, Erdély, Románia

De miért veszít a Nyugat Szíriában?

Dr. Tüske Lászlónak,
baráti szeretettel

A bináris logika kudarca

Vannak legendák, melyek adott esetben száz részletnél is jobban képesek leírni a valóságot. Ilyen legenda lehet – s elnézést kérek, ha tényleg megtörtént –, miszerint a Pentagon már 1969-ben számítógépes modellezéshez fordult volna a vietnami háború várható befejezését illetően. Az akkor rendelkezésre álló legnagyobb masina szerint viszont az Egyesült Államok hadereje, tekintve a rendelkezésre álló adatokat, már rég megnyerte a vietnami háborút.

A hat évvel bekövetkezett tényleges végeredmény mindnyájunk számára jól ismert. Az amerikai intervenciók erői vereséget szenvedtek.

Ha most túllépünk azon, a kis-európai világunkban jól megszo-kott, spétreakciónak is beillő cinizmuson, hogy lám-lám, mire nem képes a szupertekhnika, talán könnyebben megtalálhatjuk a választ. A számítógép, akárcsak azóta bármelyik, beleértve ezt is, amelyen soraimat szerkesztem, a *bináris logika* elvén működik. „Fekete, fehér, igen, nem – mit vettél a pénzemen?” Nem vettünk persze semmit.

Már a második világháború során feltűnt a japánok ellen harcoló nyugati (amerikai és brit) erőknek, hogy a japán katonai logika mennyire más a nyugatinál. A legyőzött és harcképtelenné vált ellenség inkább pusztította el magát, minthogy a tán súlyos, de mégis az életben maradást jelentő hadifogságot válassza. A japán elleni hadmozdulatokat támogató szakértők erre megtalálták a választ: a japán katonai becsülettel nem fért össze az önként vállalt hadifogság ténye.

Nem működtek tehát azok a kulturális beidegződések, amelyek a nyugati hadvezetés számára evidenciának tűntek.

Szíriáról szólva

Szíriáról szólva természetesen nem beszélhetünk a japán becsületkódex sajátosságairól. Arról azonban igen, hogy a tájainknál megszo-kotthoz képest gyökeresen más társadalmi beidegződés működik e tájakon.

Kiindulópontunk az volt, hogy Szíriában adott egy önmagát túléltnak látszó, elavult diktatórikus rezsim, s mi sem látszott könnyebbnek annál, hogy az „arab tavasz” hullámain eltakarítsák ennek maradványait. Tekintve, hogy korábban Tunéziában, Líbiában és más országokban a bukott diktátorok uralma elégett gyufaszálként vált semmivé, tán logikusnak tűnt Szíriáról is ezt feltételezni.

A bináris logika képlete egyszerű volt: Ha adva van egy diktatórikus rezsim, amellyel szemben akadnak fellépni hajlandó „másként gondolkodók”, akkor némi segítségnyújtással őket lehet, demokratikus legitimációval, a hatalomba juttatni.

„Meghalt a cselszövő...”

Aki kis-európai tájainkon él, s negyvenéves tán már el is múlt, bizonyosan emlékszik a „rendszerátváltások” éveire. A képlet egyszerű volt. Adott lévén egy, leginkább külhatalmak által beültetett diktatúra, elegendő volt kívárni annak meggyengülését, s felkínálni népüknek azokat a szabadságokat, amelyet a tőlük nyugatra élő nemzetek élveztek. Tömegével siettek is az önmaguk által magasra emelt zászlók alá. Pusztult a rossz, győzött a jó, diadalmaskodott a bináris politikai logika. Ezt akkor is megtapasztalt igazságnak vehetjük, ha később az új győztesek között rögvést kitört a rivalizálás. Ezt a rivalizálást azonban az új rendszerek kezelni tudták.

Ennek oka az volt, hogy e tájon léteztek azok a *mentális és institucionális* feltételek, melyek egy modern nyugati állam működését lehetővé teszik. Ezek tájainkon már a felvilágosodással a közgondolkodás szerves részeivé váltak. A leendő Kis-Európát létrehozó, s gyakran igazságtalan versailles-i békerendszer nyomán az új kisnemzeti államok eleve rákényszerültek arra, hogy ezeket az elemeket a maguk elvi identitásának részévé tegyék. Még akkor is, ha tudjuk, hogy a rendszer bizony billegett, ballagott. Ezek nagy részét még az újabb, szovjet típusú állami berendezkedések sem voltak képesek kiiktatni, legfeljebb – a filozófia nyelvén szólva – zárójelbe tették, illetve jelentéktelen formalitássá degradálták őket. Vesztükre. A fájó hiányuk, illetve a hiány okozta sebek begyógyításának kísérlete teremtette ugyanis meg az őket felváltó új hatalmi konstrukciók legitimitását.

De mi van, ha nincs a Nap?

Wa-lau lá aš-šamsa – ezzel a mondattal tanítják az irreális feltételes mondat szerkesztésére a világon azokat, akik a nyugati kultúra háttérében veselkednek neki az arab nyelv sok fáradságot igénylő tanulmányozásának. Óhatatlanul is ez a példamondat jut eszébe annak, aki meghatározott háttérismeretekkel a mai közel- és közép-keleti államiság kérdéseivel kíván foglalkozni. Amikor a nyugati koloniális hatalom megteremtette a mai Közel-Keletet, nem ritkán szinte eleve le is írva politikai mintáit, elfeledkezett arról, hogy az új nemzetközi jogalanyok formálisan betagozódnak ugyan a nyugati minták által meghatározott rendszerbe, azonban éppen annak – tájainkon jól ismert – alapjai nem jelentek meg soha történelmükben. Egyetlen kivételként éppen a ma oly sok oldalról támadott Törökországot említhetjük. Ebben az országban Már Kemál Atatürk országalapító munkája előtt megjelentek ugyanis a nyugati politikai gondolkodás elemei. Más országokban legfeljebb csak a politikai jelszavak, nacionalizmus, szocializmus, forradalmiság szintjén jelentek meg. A létrehozott intézmények kívülről megfeleltek ugyan a nyugati mintáknak, de tipikusan az *alap nélküli felépítmény* képét mutatták.

BADIE, B., *Les deux Etats. Pouvoirs et société en Occident et en terre d'Islam*, Paris, 1983.; BADIE, B., *L'État importé: Essai sur l'occidentalisation de l'ordre politique*, Paris, 1992.; ZUBAIDA, S.: *Islam, The People and the State: Essays on Political Ideas and movements in the Middle East*, London–New York, 1993.

Mi volt a Nap alatt

A valóságban általában olyan felülről vezényelt, „kupolás” modernizációs folyamatok jöttek létre, amelyek fő támogatói az értelmiség, a tisztikar és a hivatalnoki réteg voltak. Az így létrejött rendszerre tökéletesen illenek Bertrand Badie szavai – „importélt államiság”. Ezt egészítette ki az a *neopatrimoniális rendszer*, amelynek csúcsán egy vezér (*zaím*), illetve a hozzá a hagyományos iszlám legitimáció, a kölcsönös hűség (*mubája'a*) által kötődő elitiek kiegyezése álltak.¹ A vezér egyik feladata éppen a közösség-, illetve nemzetépítés volt, melyhez kapcsolódó (gyakran bárgyú) gondolatait, Mao elvtárs Vörös könyvecskéjéhez hasonlóan maga is közzé tette. Így jött létre a *Zöld Könyv* (Kadhafi) vagy éppen a *Ruhnáma*, a „Főtürkmen” (*Türkmenbaşy*) Saparmurat Nijazow munkája. Természetesen, ezekre a szellemi excesszusokra nem volt szükség azokban az esetekben, amelyekben az adott állami egység közössége már korábban konszolidálódott.

Ebben a rendszerben működött parlament is, ennek szerepe viszont nem a tényleges kormányzás, netán törvényhozás volt, hanem a tagjai által képviselt közösségeknek a vezető iránti hűségét fejezték ki. A kormányzás művészete pedig a vezető, illetve az egyes közösségek, illetve elitiek közötti alkalmi (forisztikus) alkuk megkötésében merült ki. Ez pedig nem volt könnyű feladat. A hatalom kontrollját pedig az imaginárius nemzet érdekei, illetve a vallás igazságai jelentették. Éppen ezért fordulhatott elő, hogy számos feltörekvő politikai erő a *demokrácia* jelszavai helyett a *teokrácia* igényével kampányolhatott.

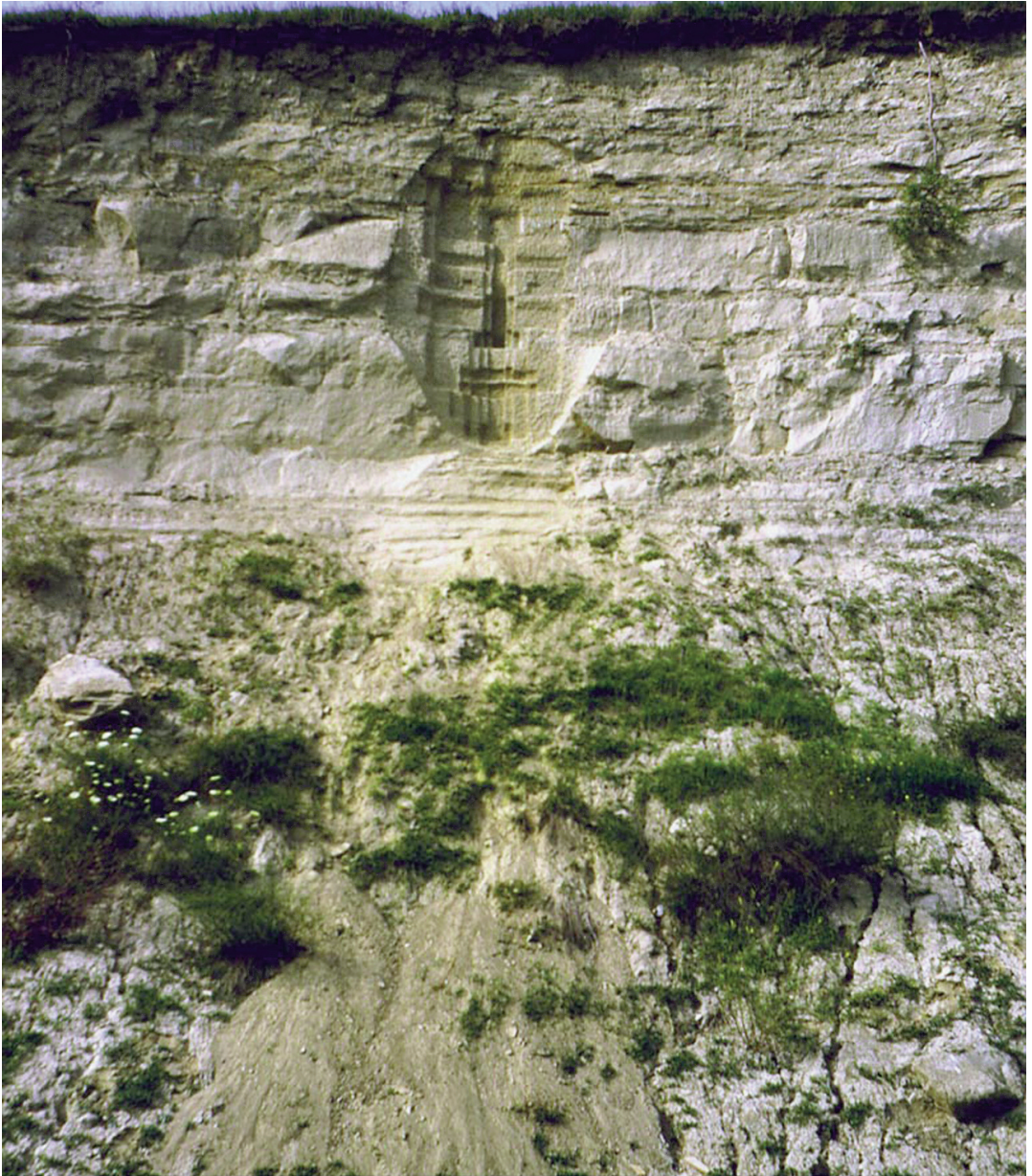
Kudarcunk Szíriában

A Nyugat szíriai kudarcának alapját az a félreértés jelentette, hogy feltételezte, Szíriában éppen úgy létezik valamiféle, önszerveződésre képes, az egész országot behálózó politikai közösség, akárcsak a nyugati féltekén. Ilyesmiről pedig szó sem volt. A rezsimmal elégedetlen erők képtelenek voltak magukat egyfajta, az egész társadalmat képviselni képes, autonóm erővé formálni, ehelyett vallási, illetve partikuláris érdekeket képviseltek, s képviselnek ma is. Elfelejtkeztek arról is, hogy az általuk képviselt érdekek és értékek aligha lesznek képesek egy olyan, etnikai, törzsi, felekezeti mozgalmat egyesíteni, amelyet a mai Szíria jelent. A szíriai rezsim éppen ebből meríti erejét. Vannak közvetlen támogatói (alevíták, keresztények, mérsékelt szunniták, drúzok), de igen gyakran elegendő csak arra hivatkozni, hogy az általa képviselt diktatórikus rezsim még mindig megbízhatóbb megoldás egy szunnita rezsimnél – vagy éppen az „Iszlám Állam” terrorizmusánál. Ez a kitartása viszont eredménnyel járt.

*

Azzal, hogy nem sikerült az Aszad-rezsimet elsöpörnie, a Nyugat veszített Szíriában. E vereségnek azonban hosszabb távú következményei is várhatók. Az Európát elárasztó menekültáradat mellett a nyugati politika és ideológiai szavahihetősége vált kérdésessé.

Cím nélkül, tájbeavatkozás, 2002, Székelykál falu határában, Erdély, Románia

Mint egy kísértethistória

Lawrence Hill: Valaki ismeri a nevemet

„Félelmetes rajzok Afrika térképén,
Nagy kutatók elméjéből előlépven.

Hol a lakhatatlan vidékekre
Elefánt kerül a városok helyére.”

Jonathan Swift

Aminata Diallo élete nem volt hétköznapi. Sőt mi több, élete tele volt utazásokkal és kalandokkal. De nem úgy, ahogy azt elsőre gondolnánk. Nem jó értelemben volt eseménydús az élete, hanem éppen fordítva. Hosszú élete során három kontinensen is megfordult (Afrika, Amerika és Európa), és saját bőrén tapasztalta meg a rabszolgaság minden kellemetlen velejáróját.

Fiatal lányként elrabolták szülőfalujából, hogy áthajózzanak vele és társaival az Újvilágba. Nagy megrázkódtatásként érte, hogy a saját fajtájából valók segítségével tették őt rabszolgává, de még nagyobb megrázkódtatást jelentett számára az út szülőföldjéről a toubobok világába. Az út során számos kellemetlenségnek lehetett a szemtanúja (bűz, zundulás, megaláztatás, éhezés és halál), de Aminata nem adta fel. Nem tört meg, mert élni akart, és elhatározta, hogy egyszer hazatér.

Erős lelkierejének köszönhetően túlélte hát a hosszú hajóutat, és Dél-Karolinában egy indigóültetvényen elsajátította a toubabok nyelvét. Sőt, olvasni és számolni is megtanult. Ennek köszönhetően az ültetvényről egy gazdag kereskedőhöz került, akinél kamatoztatni tudta minden tudását. Hosszú évekig volt a kereskedő segítségére, de amikor kitört a függetlenségi háború, Aminata úgy gondolta, hogy elérkezett az idő a szabadulásra. Az angolok ugyanis megígérték a mellettük harcoló feketéknek, hogy a harc fejében felszabadítják őket.

Az angolok a háborút elvesztették, de a feketéknek tett ígéretüket igyekeztek betartani. Terveik alapján megkezdődött hát a feketék toborzása, akiket a brit gyarmatokra kívántak szállítani. Ebben Aminata is segédkezett nekik. Mégpedig úgy, hogy összeírta azon néger nevéit, akik valamilyen úton-módon az angol hadsereg segítségére voltak. Így született meg a Négerek Könyve (Book of Negroes), amely 3000 fekete férfi, nő és gyermek nevét és személyes adatait tartalmazta. Őket 1783 során elhajóztatták New Yorkból a brit gyarmatokra.

Aminata Új-Skóciában szállt partra, ahol várta a jól megérdemelt boldogságot. Ám ez nem jött el számára, sőt mi több, a legtöbb ide érkező feketének sem jelentette a boldogságot az angol partvidék (nem volt elég megművelhető földterület, kevés volt a munkalehetőség és nem volt elegendő az élelem). Hosszú tanakodás után az angolok úgy döntöttek, újabb lehetőséget adnak a volt rabszolgáknak, és lehetővé tették számukra, hogy továbbhajózzanak és letelepedjenek Afrikában. Vagyis „megengedték nekik”, hogy visszatérjenek oda, ahonnan egykor útnak indultak.

Ezt az Afrika Bizottság nevű társaság biztosította, akik a Sierra Leone folyónál megvásároltak 280 000 hektárnyi területet – ennek neve lett Freetown – és a volt rabszolgák rendelkezésére bocsátották (máig úgy tekintenek az első Amerikából érkezett feketékre, mint a modern Sierra Leone megalapítóira). Főszereplőnk, Aminata Diallo is élt ezzel a lehetőséggel, hiszen egyetlen éltető célja az volt, hogy egyszer az életében hazatérhessen és megtudja, mi történt falujával és annak lakóival.

Így történt meg, hogy Aminata újra afrikai földre léphetett, és valóra válhatott az álma. Segítséggel megkereste falujának, Bayonak romjait, és végre ráébredt a valóságra: a boldogságot nem egy földrajzi helyen találhatjuk meg, hanem egy olyan helyen, ami mindenki-ben belül lakozik. Ez a hely pedig az emberi szívben van.

Aminata története azonban Afrikában még nem ért véget. Nem ért véget, ugyanis felkérték az abolícionista lelkiületű angolok, hogy tartson velük Angliába. Aminata hosszú töprengés után csatlakozott az abolícionista társasághoz és Londonba hajózott. Itt találkozott az angol királlyal és a politikusokkal, és beszélt magáról a rabszolgaságról. Minden megmaradt erejével arra törekedett, hogy megismertesse a világgal az életét és a rabszolgaság gyötrelmeit: belefogott életrajzá-nak megírásába.

A rabszolga-kereskedelem elleni harc végül elérte célját, az 1800-as évek elején Anglia (majd 1808-ban USA) betiltotta a rabszolga-kereskedelmet. Ezt követően pedig szép lassan gyökeret vert az a nézet is, hogy magát a rabszolgaság intézményét is el kell törölni. Ez Angliában 1833-ban valósult meg (az USA-ban az amerikai polgárháborút követően szüntették meg a rabszolgaságot).

Magát a történetet az idős Aminata elbeszéléséből ismerjük meg, aki 1803-ban, öregén és fáradtan úgy dönt, megosztja tapasztalatait az utódokkal. Elmeséli boldog gyermekkorát, majd rátér a szomorú valóságra: részletekbe menően felfedi az őt ért atrocitásokat, és bemutatja, milyen is valójában az emberek személyiségét, hovatartozását, vallását semmibe vevő rabszolga-kereskedelem. Legnagyobb rossznak azt nevezi meg, hogy a rabszolgaság kiirtja az emberekből az emberséget. Ezt saját bőrén is megtapasztalhatta, amikor elváltatták őt gyermekeitől, vagyonától és méltóságától.

Bár Aminata Diallo személye Lawrence Hill elméjének kitalációja csupán, mégis olyan erőt képvisel, amely nem fikció, nem túlzás, és nem egy könnyen megbocsátható hiba. Aminata egy olyan nép, egy

1 Lawrence Hill,
Valaki ismeri a nevet,
Könyvmolyképző
Kiadó, Szeged,
2013, 19.

olyan entitás megtestesítője, amely megtapasztalta a rabszolgaság intézményének minden egyes oldalát és túlélte a megaláztatást, az egyes sorscsapásokat. Nem adta fel sohasem, hanem mindig felállt és folytatta az útját. Élete – mely igencsak hosszúra és eseménydúsra sikeredett – céljának pedig azt nevezte meg, hogy felnyissa az emberek szemét a rabszolgatartással kapcsolatban.

Részlet a műből: „[T]áplálj erős bizonytalanságot a rózsaszínnel szemben! A rózsaszín sokak szemében az ártatlan gyermekkort jelképezi, ám véletlenül se hagyd, hogy megtévesszen a horizont alá bukó nap gyönyörű fénye! Sok-sok kisgyermek, anya és apa feneketlen temetője fekszik alatta a mélyben. Iszonyattal tölt el, amikor a temérdek, hullámsírban nyugvó afrikaira gondolsz.”¹

Lawrence Hill regénye a Publishers Weekly szerint „Ragyogó, felkavaró és lelkesítő remekmű”. Szerintem egy olyan könyv, mely izgalmasan összefoglal, feltár és megmagyaráz. Összefoglal, mert leírja a rabszolgaság egyes állomásait, formáit (elfogás, hajút, árverés, ültetvényes élet, szabadság, abolícionizmus). Feltár, mert őszintén ír a rabszolgasággal járó fájdalomról, gondokról és érzésekről. Végezetül pedig megmagyaráz, hiszen Aminata sorsa az, amin keresztül megérthetjük, hogy mit jelenthet egy feketének maga a rabszolgaság.

Archiboldo sashimi, akció, 2011, Re-Modernologio, phase 2, Aomori Contemporary Art Centre, Aomori, Japán

A tarlórépaszerűen bigott Fürkész

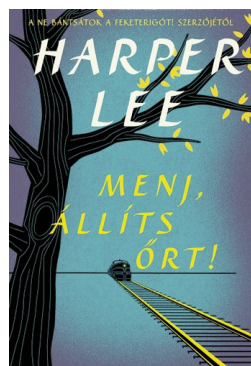
Harper Lee: Menj, állíts őrt!

Az olvasók többsége számára már ismert regény, a *Ne bántsátok a feketerigót!* című mű szerzőjének második regénye a biblikus jelentést viselő alkotás, a *Menj, állíts őrt!*, melyet szintén jellemez a humor, a fehér emberek és négerek közti alá- és fölérendeltség témaköre és az ezzel kapcsolatosan felmerülő problémák. A rasszizmus és egy per ugyanúgy jelen van, mint Harper Lee előző regényében. Továbbá leszögezhető, hogy folytatása a *Feketerigónak*, viszont időben néhány évvel korábban íródott. A legelső szembetűnő különbség az, hogy most a narrátor nem E/1. személyű, hanem E/3. személyű, de váltakozó nézőpontok gyakori használatával betekintést nyerünk Scout gondolataiba.

Jean Louise Finch 26 évesen még mindig fiús, szellemeskedő és cinikus, emellett feltűnik Maycomb iránt érzett hazaszeretete. Bátyja, Je(re)m(y), elvesztése Atticusnak is nagy megrendülést okozott. Fürkész Finch félreérti apját, és ez okozza a cselekmény fő bonyodalmat. Úgy érzi, mindenki cserbenhagyja és titkolnak előle valamit. Csalódik apjában, akire eddig példaképként nézett fel, és Henryben is, aki udvarol neki. Nagybátyja, dr. Finch, rendkívül nagy szerepet játszik abban, hogy Jean Louise-t a helyes irányba terelje, mivel néha nem mindig hidegvérrel gondolja át a történéseket. Az ütköző nézeteket felsorakoztató apa-lánya harcban a lány indulatai alábbhagynak, de dr. Finch terelgetései megteszik hatásukat. Nem árulok el nagy titkot azzal, hogy a végén sikerrel is jár, tehát apa és lánya kibékülnek.

Mondhatni JLF szeméről lehull a lepel – igazi valójában látja meg apját, akit eddig mélységesen tisztelt. Kiábrándul belőle, miután rájön, hogy szeretett és nagyra becsült apjának is vannak hibái és gyengeségei, amikre eddig nem figyelt fel. De ezek mind csak félreértések. Atticus még mindig az igazságot tartja szem előtt (hiába kap olyan jelzőt, mint a „csíkosfarkú szemétláda”), amit szeretne megismerni, és ehhez mindenfajta véleményre szükség van, hogy kialakuljon benne a végső kép.

„Mai bibliai idézetünk Ézsaiás próféta könyvének huszonegyedik szakaszából származik. A hatodik vers így szól: Mert ezt mondta nekem az Úr: Menj, állíts őrszemet, és amit lát, jelentse!” – ez az idézet utal magára a regény címére. Ki az őrszem ebben a műben? Mit fog jelenteni? Ki(k)nek van szüksége őrszemre? Léteznek-e egyáltalán ezek az őrszemek vagy mi magunk vagyok azok? A válaszokat

megtudhatjuk, ha elolvassuk a művet. Emellett a szöveg (hála dr. Finchnek) tele van intertextuális utalással. Felfedezhetünk idézeteket Shakespeare-től kezdve, Lewis Carrollon át, egészen Oscar Wilde-ig. (A magyar fordítás elég sok tipográfiai hibát tartalmaz, ami rontja a befogadás élményét.)

Az olvasók, akik azt várják, hogy felelevenedő történeteket kapunk a múltból, azoknak jó hírrel szolgálhatok. Fürkész visszaemlékezései betöltik az űrt, amelyet az első regény befejezése után éreztünk. A jól ismert szereplők is jelen vannak a műben: a mindig nőies és „javíthatatlan pletykafészek” (Alexandra néni), a követendő apafigura (Atticus), a megöregedett házvezetőnő (Calpurnia) és családja.

Összefoglalva, a regény középpontjában a konfliktusok állnak. Konfliktusok a nemek közt, a generációk közt, és nem utolsósorban az embercsoportok közt. Ez a könyv nemcsak arról szól, hogy egy nő elveszíti (majd vissza is nyeri) hitét az apjában és csalódik a szeretetiben, hanem arról is, hogyan születik újjá valaki azáltal, hogyha egy másik személy vagy akár önmaga „megöli” magát. Az indulatok nem vezérelhetik JLF-et (és senki mást sem) egy vita közben, főleg nem akkor, ha éppenséggel egy higgadt és tiszta fejjel gondolkozni tudó, bölcs és értelmes egyénnel áll szemben, aki jelen esetben az apja.

Harper LEE, *Menj, állíts őrt!*, ford. Pordán Ferenc, Geopen, Budapest, 2015.

A belső tenger, 2013, Kobe Biennale, Shitsurai Art Competition, Kobe, Japán

Környezetünk megismerése

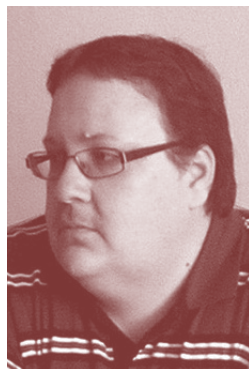
Hangay György: A természettudomány úttörői –
Arisztotelésztől napjainkig

Úgy tartják, az első benyomás a legtöbb élethelyzetben, személyek és tárgyak kapcsán is felette sokat elárul. Magam szintén így vagyok vele, hiszek az első érzetben. Aztán persze, bevallom, néha csalódás ér, de ilyenből van kevesebb. Amikor egy új könyvhöz hozzájutok, először mindig szó szerint csak tapogatózva kerülök kontaktusba új szerzeményemmel. Szándékosan nem mondtam mindjárt kincset, hiszen noha olvasnivaló után az ember azt követően áhítozik, hogy hallomást szerzett róla, de akkor még nem lehet biztos, valójában mit kap majd.

Hangay György legutóbbi magyar nyelven megjelent kötetét kezembe véve is az volt az első, hogy ujjaimmal-tenyeremmel letapogattam a borítót és a belső oldalak papírját. A fekete-szürke borítóalap finom tapintású. A zöld-fehér címszöveg felett egy hullőket és pillangót ábrázoló erdőrészletet mutató festmény részlete. Hátul 27 személy nevének a felsorolása azok közül, akik belül említettek. A belső fényesebb papírra nyomtattatott. Ez a nagyszámú, 187 darab kisebb-nagyobb méretű illusztráció megjelenítésének tekintetében csakugyan előnyös, viszont olvasáskor, pláne ha egy lámpa vagy a Nap sugarai a lapokra vetülnek, zavaró tud lenni. Képeknél tartva sajnáltam, hogy némelyik állatábrázolásnál hiányzott a fajmegnevezés. Olvasása kapcsán még annyi, a szöveghez Trajan betűtípust használtak. A kötet külseje 22,5 cm x 22,5 cm, belső terjedelme, jegyzetekkel és mindennel, 192 oldal. De mert méreteinél és a szövegmennyiségénél fontosabb a tartalom, nézzünk példákat, mivel szolgál az olvasó számára.

Bő kétezer esztendő természet iránt mélyebben érdeklődő, kutakodó, vizsgálódó, sőt mi több, tapasztalataikat legtöbbször le is jegyző embereinek végeláthatatlan sorából merít a kötet. Ebből következőleg, amint azt a szerző meg is jegyzi, az egész csupán válogatás-ként értékelendő. Ez így jól is van, lévén mostanra annyit maga mögött tud az emberiség, hogy mindeneknek tudását egész egyszerűen lehetetlen egybefűzni, áttekinteni sincs mód. Ettől még lehet tartalommal teli egy könyv. Itt ilyenről van szerencsém írni.

Arisztotelésztől kezdődően, hogy pár nevet említsek, Georges Louis Leclerc Comte de Buffon-on, Alfred Russel Wallace-on és Herman Ottón át Bornemissza Györgyig bezárólag a körülöttünk a saját útját élő természet legkülönbözőbb szegletét érintő bűvárkodások története megelevenedik. Földrajzi értelemben szintűgy átfogja

Földünket a könyv. Éppúgy járunk az ókori görögök földjén, mint az 1500-as évek Itáliájában, a 18. századi Svédországban, az 1800 körüli Venezuelában és Kubában, az 1800-as évek dereka Szingapúrjában, ugyanezen század 70-es éveinek Magyarországn, az 1890-es évekbeli Német Új-Guineában vagy éppen a múlt századi Ausztráliában.

Akinek eddig ismeretlen volt, bepillantást nyerhet a korai fantázia szülte szörnyek világába. Ugyanígy megismerhető egy a bolhákat érintő 1600-as évekbeli kutatás. Kiderül, a katolikus egyház egykoron milyen lépéseivel hátráltatta a tudomány fejlődését. Aki elolvassa, megéri, miért és hogyan kapcsolódik a viaszszobrászat és a tudomány. Tudják, mikor írtak először a ceruzáról? Nem mondom meg, de segítségként: a választ a 38. oldalon lelik. Általában ma is mindenkit elbűvölnek a hópelyhek, így volt régen is, az első, aki mikroszkóp alatt vizsgálta... de inkább ezt sem árulom el. Hallották-e, mi kezdődött Kr. e. 4004. október 22-én este 6-kor? Az első olyan magyar műről szintén szól a szerző, amely már természettudománnyal is foglalkozik. A *Lúdas Matyi* szerzőjének növényekről szóló műve is szóba kerül. Felmerül például a bioelektromosság, az állat- és növényföldrajz, a meteorológia tudománya és a guanó kutatás. Egy Öreg Zúzókéz nevű személy a tudománytörténeti töltetű kiadványban? – A miért a 88. oldalon. A magyar főváros állatkertjének létrejötte is helyet kapott itt. Ki hallotta, Darwint tán egy vérszívó rovar betegíthette meg? Az illusztrációk fontosságára is rámutat. Felmerül Jászai Mari neve, ahogyan az is, mivel festették piros színűre a francia sereg hajdankori nadrágját. Mint az egyik életrajz mutatja, diploma nélkül is lehet világhírnévre szert tenni, fő az alaposág és a kitartás. Az átlagember meglehet nem is hinné, de még egy olyan, felette bűdös micsoda is képezheti tudományos munka táptalaját, mint a trágya.

Hangay György e könyvének erénye, meglátásom szerint legalábbis, abban mutatkozik meg, hogy nem csupán a hírnevet szerettek és elismertek dicséretéről szól, mint teszi ezt sok hasonló tematikájú kötet. Az egyszerűbb pusztá dicséretet helyett vállalta a tisztább látás támogatását célzó munkát. Ennek érdekében egyértelműen rámutat a természettudományos vagy csak a maga idejében annak titulált kötetek hibáira, helyenként a tudománytalanságot nélkülözve írók döntéseinek lehetséges hátterére is. Direkt nem szóltam tévedésekről, hiszen ennek lehetősége természetszerűleg mindig minden kutatásban benne van. Gondoljunk bele, sokszor éppen a tévedések viszik előre a tudományos gondolkodást, a fejlődést. Visszatérve, mire a végére érünk, világosan nyomon követhetők a korok hozta változások. Míg kezdetben több volt a kitalációktól mesésen gazdag iromány, szép lassan nőtt az egyre alaposabb, a nyitott szemmel, tényleges megfigyelések után (és persze a technikai újítások használatát követően) született művek száma. Mígnem elérkeztünk a valóban mélyreható vizsgálódások jelen érájába, amelyben – a szerencsére mindig akadó természetkutatók – mind részletesebb és pontosabb képet képesek alkotni a világról.

HANGAY György, *A természettudomány úttörői – Arisztotelésztől napjainkig* –, EX-BB Kiadói Kft., Budapest, 2015.

A néma lépcső, tájbeavatkozás, 1999, Art and village nemzetközi alkotótábor, Won Goal, Korea

Illuzórikus természet(esség)

Pál Péter munkáiról

Mit látunk? Melyik a valóság? Melyik rétege elsődleges?

Pál Péter a képpel játszik. Ez azonban nem a kétdimenziós reprezentációt, kompozíciót vagy lenyomatot jelenti: a kép itt valós elemek vizuális percepciójára vonatkozik. Alkotásaiban a világ látványát mutatja fel valamilyen váratlan formában, más méretben/anyagokkal, más felállításban, perspektívában, torzítva, valóságosságát megkérdőjelezve. Mindezt úgy éri el, hogy vagy magába a valóságba avatkozik be, és a közvetlen látványt alakítja, vagy a valóság elemeit felhasználva olyan új tárgyat alkot, amelyben egyszerre van jelen és bomlik meg a realitás.

Olyan tájbeavatkozásokban, mint például *Az északnyugati vonal* vagy *A víz fordulása* sorozatok, Pál megbontja a természet organikus rendjét és a geometria (és földrajz) – tapasztalt valóságunkhoz képest fiktív – fogalmait viszi be a „valóságos”, természeti tájba. A párhuzamosok és mértani alakzatok megfeszítik a dimbes-dombos, fluktuáló növényzetű formák terét, mintha csak a valóság szövetét húznák ki kísérleti, irreális, valószerűtlen síkokra. *A Struktúra-tanulmányok*ban ugyanezzel a könnyed, illuzórikus intervenciós gesztussal módosítja a valóságot, s építi olyan látvánnyá, amely ellentmondásokra épül (a kövek kisebb kövekkel való „kiegészítése” organikus érzékenységgel épített formát rajzol ki, mégis lehetetlen egységet képez; az óriás kőhalom csigaházakon áll, amelyek törekenysége az egész monumentális konstrukciót egy mentális bukfencsel kompromittálja).

Az alkotások tulajdonképpen a percepciót megzavarva, perspektivikus vagy optikai játékokkal jönnek létre. Visszatérő technika az anamorfózis, amelynek elsősorban a henger alakú tükörrel képzett változatát alkalmazza, de például a már említett *A víz fordulása* tájbeavatkozásban is az anamorfózis perspektivikus, egyszerűbb változata jelenik meg: a víz útjának nyitott rombusz-vonala a tájban csak egyetlen pozícióból észlelhető. További optikai eszközei a lencsék, hajlított tükörfelületek (*Ég és föld*, *Szegmentált táj* stb.), amelyek közvetetten – reflektálva vagy transzparenciával – módosítják a látványt. A közvetlen beavatkozás másik módszere a domború-homorú formák játéka (*A koreai Néma lépcső*, vagy a cím nélküli székelykáli arc, a sziklás talaj textúrájának optikai vibrálásában tűnnek elő), illetve az *Arcimboldo sashimi* vagy a *Belső tenger* című munkában látható illuzionisztikus ábrázolás.

Habár jó néhány alkotása sorolható a Land Art kategóriájába (*Az északnyugati vonal*, *A víz fordulása*, *Struktúra-tanulmányok*), Pál

Pál Péter

Péter munkássága mégsem egyértelműen e köré szerveződik. Alkotásaiban tagadhatatlanul fontos elem a természet, de a fókusz másra irányul: intervencióinak, installációinak tárgya nem a természet (a természet „csak kézenfekvő” környezet), hanem az illúzió. A természet csak alaphelyzet, a valóság anyaga, amivel a művész dolgozik. Ami pedig a konkrét helyszínt illeti, Pál azt a környezetet választja, amely elérhetővé válik számára. Az erdélyi táj és természet organikus „rendje” ismerős, ezért az ebbe való beavatkozás helyspecifikusabb, zsigeribb, míg a keleti rezidenciák alatt készült munkák talán inkább szintetizálnak, reflektálnak és szimbolikusabbak – bár ezt több más körülmény is meghatározza.

Különleges alkotás ilyen szempontból az *Arcimboldo sashimi*, amely az alapvető optikai játékon túl kulturaközi utalások hordozója is. A 16. századi olasz festő a nyugati művészettörténeti kánon egyedi alakja, akinek munkássága világszinten népszerű. Ebbe azonban az is beletartozik, hogy az európai gondolkodásmódot képviseli más kultúrákban is (a portrékat alkotó tárgyak egymás mellé helyezése, bár asszociatívabb, mint általában a reneszánsz kor tudományos megközelítése, mégis optikai kísérlet, ábrázolási gyakorlat). Pál Péter akciója kifordítja Arcimboldo technikáját: ha már egy másik kategóriába tartozó tárgyak (tengeri élőlények) is felépíthetnek egy portrét (a műalkotás az előző kategória), akkor ne maradjunk a kombináció által okozott meglepetésnél, hanem térjünk vissza az alkotóelemekhez! Mivel az eredeti mű hatásmechanizmusa a végeredményre épül, szabad intervenció terület marad a felhasznált tárgyak halmaza. Az evés gyakorlata összeköt, nyugtat és keletit egyaránt. De miközben az állatok elfogyasztása felülírja a műalkotás szellemi fogyasztásának rendszerét, mindez egy keleti szokás (nyers hal fogyasztása) szerint történik. Arcimboldo hagyatéka átértelmeződik: egy része értelmét veszti, egy másik oldala viszont kiteljesedik és új értelmet nyer (a halhús beépül; s itt lép be pl. az idő dimenziója is) a kulturális találkozás révén.

Az alkotások valóságot megbontó hatása azok materialitásához is kötődik. A módszerek hagyományosak, analógok, az anyagok organikusak, természetesek – az illúzió így annál reálisabb, a kérdés a látvány valóságáról, igazságáról megtévesztőbb lesz. Az agyag, kő, beton illeszkedik a (természeti) környezetbe, az apróbb kövek mintha maguktól rendeződtek volna egymásra, a gömbszeletek (*Szegmentált táj*) tükörfelülete nem szintetikus, az optikai szerkezet lencséje nehéz üveg. Az alapelemek (tűz, víz, föld) mechanikus folyamatokkal és az idő dimenziójával egészülnek ki. Az eredmény: a valóság fluiditása. Akárcsak a *Végtelen lépcső*, amely jelenlétével (napkeltétől napnyugtáig) folyamatosan kibillent realitásunkból.

Struktúra tanulmányok I

MUNKATÁRSAINK

Baka L. Patrik (1991, Brünn) prózaíró, irodalomkritikus, a Selye János Egyetem doktorandusza. Legutóbbi prózakötete *Vérbókok* címmel 2015-ben jelent meg. Százdón és Komáromban él.

Csibrányi Zoltán (1978, Dunaszerdahely) esszéíró, publicista. Dunaszerdahelyen él.

Dobrovits Mihály (1963, Budapest) történész, turkológus, a Vámbéry Tudományos Kollégium (Dunaszerdahely) elnöke. Legutóbbi könyve *Jurták és az EBESZ között: Iszlám és nemzetépítés a volt Szovjetunió szunnita iszlám többségű területein* címmel 2015-ben jelent meg. Budapesten él.

Faludi Ádám Faludi Ádám (1951, Tatabánya) író, verset és prózát publikál, de az íráson kívül más kifejezési formákat is használ. Ebben az évben két kötete jelent meg. *Betépett oldalak* – versek, *A mélyrepülőgép feketedobozából* – prózák. Tatabányán él.

Fekete Anna (1988, Komárom) költő. Versei jeles irodalmi lapokban jelennek meg. Jelenleg Bécsben orvostanhallgató.

Grendel Lajos (1948, Léva) író, irodalomtörténész. Idén jelent meg *Rossz idők járnak c.* regénye. Pozsonyban él.

Józsa Evelin (1993, Dunaszerdahely) a Selye János Egyetem magyar–angol szakos hallgatója. Alistálon él.

Mesterházy Balázs (1974, Siófok) költő. Verseit eddig jelentős irodalmi lapok közzölték. Kötete *Szélen balzsam* címmel 2006-ban jelent meg a Jelenkornál. Budapesten él.

H. Nagy Péter (1967, Budapest) irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő, a Selye János Egyetem oktatója. Legutóbbi könyve *Őt modern költő* címmel 2015-ben jelent meg. Érsekújváron él.

Szalóczi Géza (1954, Eger) költő, a Szegényeket Támogató Alap Egrri Alapítványának jogi segítője. *A csendről nem lehet c.* verseskötete 2014-ben a Ráday Könyvesház Kiadó gondozásában jelent meg. Jelenleg Egerszalókon él.

Tóth N. Katalin (1975, Zselíz) prózát ír. Jelenleg biztonsági őr, lapunk előző számában publikált először. Sárón él.

Vida Barbara (1993, Dunaszerdahely) a Selye János Egyetem magyar–szlovák szakos hallgatója. Nyáradon és Komáromban él.

Vrábel Tünde (1987, Komárom) a Selye János Egyetem doktorandusza. Martoson él.

Zalán Tibor (1954, Szolnok) író, költő, drámaíró. Idén jelent meg válogatáskötete – *Zalán Tibor legszebb versei* – Jankovics József válogatásában az AB-ART Kiadónál. Budapesten él.

Zentai Adél Zentai Adél (1985, Budapest) ügyvéd, divattervező. Több neves irodalmi folyóiratban jelentek már meg versei és novellái. Budapesten él és dolgozik.

A folyóirat ideai hat számát az SZMÍT ajándékba adja a tagságnak, az irodalmi szervezeteknek és a folyóirat-szerkesztőségeknek.